

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

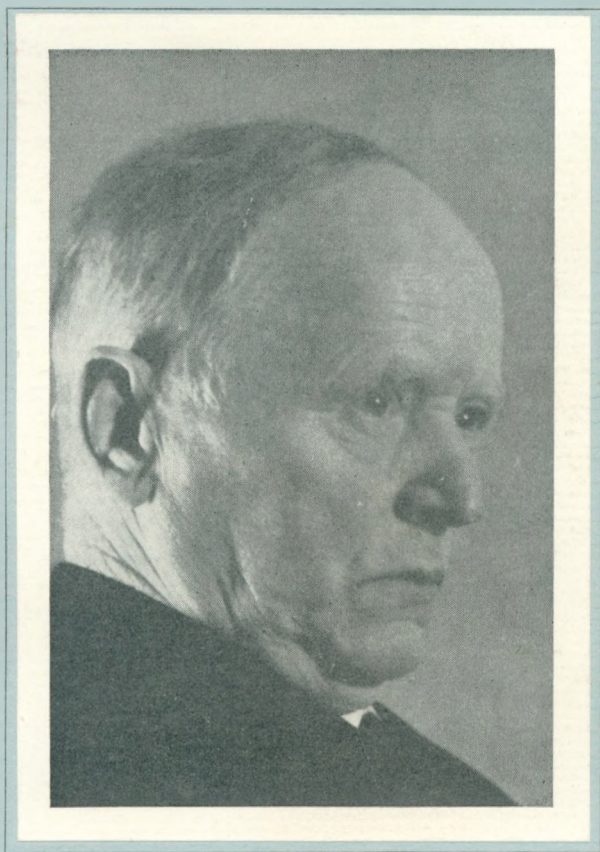
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDERS UHRSKOV

EN BOG OM BYSKOV

MENNESKE - SKOLEMAND - TÆNKER

HANS TOFTES BOGHANDEL

HILLERØD 1960

EN BOG OM BYSKOV

ANDERS UHRSKOV

EN BOG OM BYSKOV

MENNESKE - SKOLEMAND - TÆNKER

»Undskyld mine Paradokser; dem
kommer man til, naar man tænker.«

(Rousseau).

1960

HANS TOFTES BOGHANDEL
HILLERØD

FORORD

Naar jeg har dristet mig til at forelægge Læseverdenen en Bog om Seminarieforstander *Jens Byskov*, skal det naturligvis ikke fordølges, at han var min Lærer i tre modtagelige Ungdoms-aar fra 1899 til 1902, men paa den anden Side har det heller ikke været Meningen at udarbejde det, man kalder et Minde-skrift, og endnu mindre en Helgenkrønike. Byskov vilde selv allermost have sig frabedt at blive betegnet som noget i Retning af en Helgen. Naar dette er bemærket, maa det samtidig siges, at der var noget saa ualmindeligt ved den Mand, at en Bog om ham maa anses for at være paakrævet.

Jens Byskov kan godt svare til de Linier, hvormed Thomas Kingo mindedes Søhelten Niels Juel:

En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved.

Man kan ogsaa sige, at Byskov var *en frygtløs Stemme* i det danske Folk, og den Art Stemmer er ikke helt almindelige. Enig eller uenig trænger vi til saadanne Stemmer, der kan mane til Eftertanke, varme Følelsen og skærpe Viljen.

For at give et mere alsidigt Helhedsindtryk af Bogens Hoved-person har jeg i Afsnittet *Eftermæle* anført Uddrag af nogle Dag- og Ugeblades Mindeartikler. Saa ved man ogsaa lidt om, hvad andre sagde om Byskov.

Bibliografien skulde saa vidt muligt omfatte alt, hvad Byskov har skrevet i Bog- og Tidsskriftform, men helt let er et saadant

Arbejde langt fra, og jeg nødes til her at anvende den Formel, som Købmændene, navnlig i tidligere Tider, skrev paa deres Regninger: *S.E.&O., Salvo errore et omissione*. Jeg kan ogsaa godt have behov at forbeholde mig Fejltagelse og Udeladelse. Men selv med Henblik derpaa har jeg fundet det nyttigt at bringe en saadan Bibliografi, hvorved interesserede kan faa den fornødne Vejledning, naar de vil grave dybere angaaende et eller andet Spørgsmaal i Forbindelse med Byskov.

I Anledning af denne Bogs Fremkomst skylder jeg Tak til mange Sider. *Undervisningsministeriet*, der har ydet et Tilskud til Bogens Udgivelse, bringer jeg min ærbødige Tak. Ligeledes takker jeg *Statens pædagogiske Studiesamling*, *Landsarkivet for Sjælland* og *Landsarkivet for Nørrejylland* for god Hjælp. Endvidere takker jeg *Hillerød Folkebibliotek* for megen Ulejlighed og Forstaaelse. Af de Enkeltpersoner, jeg er takskyldig, nævner jeg Fru *Line Byskov*, der har hjulpet mig med mange Ting, og Lærer *H. L. Sørensen* for stadig Bistand og Opmuntring.

Hillerød i December 1959.

Anders Uhrskov.

I INDLEDNING

Sommeren 1955 bragte vort Folk to store Tab. Den 27. Juni døde Forfatteren *Martin A. Hansen*, den 3. Juli Seminarieforstander *J. Byskov*. Folkeligt set føltes Tabet næppe lige smerteligt. Byskov, der var født den 1. Juni 1867 og altsaa naaede at blive 88 Aar gammel, kunde vel siges i det væsentlige at have gjort sin Gerning, mens Martin A. Hansen, der kom til Verden den 20. August 1909 og altsaa ikke naaede at blive mere end 45 Aar, stod i sin bedste Alder, og af ham kunde man have ventet meget endnu.

Naar disse to Mænd her nævnes samtidig, er det ikke blot, fordi de kom til at tage Afsked med Livet paa omtrent samme Tid, men fordi der var væsentlige Ligheder imellem dem. De var begge Naturbegavelser, man kan vist endda godt tilføje: af en usædvanlig Art. De stammede fra gamle Bondeslægter og var begge kommet til Verden i et Husmandshjem. De søgte begge deres Uddannelse paa den for mindre velstillede unge Landmænd i de Tider saa almindelige Vej gennem Seminariet.

Endnu et Stykke kan Ligheden følges. De blev meget belæste, begge hver paa sit Omraade Videnskabsdyrkere. Deres Arbejde fik Betydning for store Kredse, og selv om det faldt paa vidt forskellige Omraader, kunde der godt paapeges Ligheder i dets Kvalitet, dets indre Værdi.

Af de store Forskelligheder, der ogsaa kunde nævnes, var det vel den mest betydningsfulde, at Byskov var Vestjyde, mens

Martin A. Hansen stammede fra Østsjælland. Men den Lighed er der i hvert Fald ogsaa imellem dem, at Mindet om dem vil leve længe, og her vil vi altsaa dvæle ved Mindet om Byskov.

Ved en Festlighed paa Gjedved Seminarium, hvor mange gamle Elever var til Stede, udtalte Byskov bl. a.: „Dengang jeg var Dreng, fik jeg mit ene Ben omtrent hugget over af en Høle. Var dette ikke sket, var jeg blevet Smed“ – her gik der et Forundringens Gys gennem Forsamlingen – „ja, det er aldeles afgjort.“

Smed blev Byskov ikke i Ordets almindelige Forstand, men man kan vist godt sige, at han paa sin Vis alligevel kom til at smede Plovjern. Men lad os nu først høre, hvordan han naaede dertil.

II

I BARNDOMSHJEMMET

Jens Byskov er født den 1. Juni 1867 i Nørre Nisum ved Lemvig. Hans Forfædre kender man Navn paa til 1675. De var alle Bønder og Handelsmænd i Lemvigegnen. Byskovs Far hed *Anders Olesen Futtrup*, hans Farfader *Ole Jensen Smidt Futtrup* og Farmoderen *Maren Jensdatter*. Byskovs Moder hed *Ellen (Nielsen) Nygaard*, og hendes Forældre var *Niels Christensen Nygaard* og *Maren Jensdatter*.

Selv var Byskov døbt Jens Byskov Futtrup. Han var kaldt op efter en Ven af Faderen, en Krigskammerat, der var faldet i Trearskrigen. I Hjemmet og senere ude omkring blev han aldrig kaldt andet end Jens Byskov. At han egentlig havde et andet Efternavn, tog man sig ikke af. Men i 1904 kom der en ny Lov om Navnegivning, og saa maatte der bringes Orden i Tingene. Byskov søgte derfor Navneforandring, og siden den Tid bar han med Ret og Skel Navnet Jens Byskov.

Farfaderen Ole Jensen, kaldet Wolle, ejede Nisumboel i Nr. Nisum Sogn. Det var en Gaard paa en fire Tønder Hartkorn. Om ham skrev Pastor Lind 1847 i Kirkebogen: „Han har været

Fattigforstander i elleve Aar. Han er en veloplyst Mand med gode Naturgaver og har anvendt disse Egenskaber godt, redelig taget sig af de Fattige, sørget for, at forældreløse Børn blev indtinget hos godlidende Mennesker i deres tidlige Barndom, og senere anbragt i passende Livsstillinger, sørget nidkært for at befri Sognet for uvedkommende Personers Forsørgelse . . .“, og det lyder jo ikke saa galt.

Paa Nissumboel var der en stor Børneflokk, seksten ialt, og de manglede ikke Mundlæder, hvad der jævnlig gik ud over andre. (Iøvrigt sparede de heller ikke hinanden). Det hed derfor i Sognet, at „den, der kunde gaa igennem Nissumboel Gaard uskændt, kunde gaa gennem Helvede ubrændt,“ og det var jo ikke saa godt.

De fleste af de seksten Børn blev velhavende Gaardmandsfolk, men det gjaldt dog ikke Byskovs Far Anders Olesen. Mens Sognets Jord som Helhed var af god Bonitet, var der ogsaa et Stykke Hede, som bar Navnet Hvistenhede. Her fik Anders Olesen og Ellen en Snæs Tønder Land, hvorpaa de byggede et Hus, der fik Navnet Buskgaardhus. Ingen af dem havde haft noget at gifte sig paa, saa det var egentlig ikke saa lyse Udsigter. De velstillede Brødre kunde jo nok have hjulpet, men de gjorde det ikke. Hjælpsomhed og Godgørenhed har vist aldrig ligget stærkt for vor Slægt, siger Jens Byskov i sine Erindringer. Lidt Penge skulde der jo til, men dem laante Anders Olesen uden for Familien.

En videre driftig Mand har han vel næppe været. I hvert Fald kom Ejendommen ikke til at give noget stort Udbytte, og mere end tre Køer og nogle Faar naaede man aldrig til. Der var endda Aar, hvor de kun havde een Ko. Naar man betænker, at der i Hjemmet efterhaanden kom ti Børn til Verden, er det forstaaeligt, at Kaarene var smaa. Der maatte spares, hvor spares kunde, og alle maatte hjælpe til det bedste, de formaaede.

De ti Børns Navne er følgende:

Maren Futtrup, født 12. November 1858, død 6. Juni 1867.

Niels Futtrup, født 29. Januar 1861.

Karen Stokholm Futtrup, født den 12. Februar 1863.

Ole Futtrup, født den 7. Maj 1865.

Jens Byskov Futtrup, født den 1. Juni 1867. (Navneforandring til *Jens Byskov* den 18. Maj 1905).

Berthel Andreas Ousgaard Futtrup, født den 14. November 1869, død den 12. April 1874.

Maren Futtrup, født den 14. December 1870.

Maren Østergard Futtrup, født den 19. Maj 1872, død den 18. September s. A.

Niels Veilstrup Futtrup, født den 28. September 1873.

Berthel Andreas Ousgaard Futtrup, født den 14. April 1875, død den 23. Februar 1876.

Af de ti Børn, hvoraf det ældste var født i Splind, medens alle de øvrige var født i Buskgaardhus, døde, som man ser, de fire som Børn, mens de seks naaede den voksne Alder.

Alt i alt har der været Munde nok at mætte.

Fattigdommen blev dobbelt trykkende derved, at den skulde holdes skjult. At tigge eller i det hele bede om Hjælp var udelukket. Aaret efter, at Jens Byskov kom til Verden, 1868, var et af de værste Misvækstaar, man har haft her i Landet. Aarene 1826 og 1868 mindes som to af de mørkeste, danske Bønder har oplevet. Dobbelt haardt ramte et saadant Aar de mindre vel-drevne Jorder. Men selv paa de bedste Agre kunde man i 1868 ikke binde Kornet i Neg, saa lidt var der. Jens var som Barn lille og spinkel. Først ved 18 Aars Alderen tog han til at vokse, og han naaede at blive over Middel baade i Højde og Drøjde.

Der var ingen Landsbyer der i Egnen, kun spredte Huse og Gaarde. At der var langt til Naboer, gav en vis Isolerthed, men det skabte samtidig et Sammenhold inden for den enkelte Familie. Der var vide Udsigter, og mod Nord havde man Limfjordens blanke Vande i Form af Nissum Bredning.

Børnene fik tidligt lært at malke en Ko, og de var ikke ret

gamle, før de blev sat til at strikke. Jens maatte ogsaa tage sin Tørn. Børnene strikkede paa Akkord. Først naar saa og saa mange Omgange var naaet, fik de Lov til at gaa ud og lege. Stuen, de sad i, var sparsomt udstyret. Der var et Bord, en fast Bænk, nogle Skamler og et Par Stole. Der var en Seng med Rughalm i, og Sengetøjet bestod af et uldent Hylsklæde, et Lagen og en Overdyne. Men man sov godt i den Seng. Især var det en Nydelse, naar der var kommet frisk Halm i. En Bilæggerovn var der, som man fyrede i ude fra Køkkenet, et Hjørneskab og et Ur paa Væggen, der dog kun viste Timer. Minutter spillede ikke nogen større Rolle, men derfor kunde man godt faa noget udrettet.

Tøjet, man gik i, var tarveligt, Levemaaden ligesaa. Naar et af Børnene skulde konfirmeres, var det en Regel, at vedkommende kunde vælge, hvad man skulde have til Middag. Jens Byskov valgte for sin Del stuede Kartofler med stegte Flæskestykker, og den Ret betragtede han alle Dage som en Lækkerbissen. Gaver til Fødselsdage, Jul eller Konfirmation var der ikke Tale om.

Jens kom tidlig ud at tjene som Hyrdedreng, men han har ingen onde Minder fra den Tid. Det var gode Folk, han var hos, og Arbejdet passede til hans Alder. Værst var det, at han skulde op Klokken fem om Morgen. Det medførte lyse Drømme om, at naar han engang blev en rig Mand, saa vilde han ligge i Sengen hele Formiddagen. Det gik nu ikke i Opfyldelse, for da han naaede til selv at kunne bestemme over den Ting, vedblev han af gammel Vane at staa tidligt op. Ja, da han var blevet en gammel Mand, rystede han endnu Søvnens af Øjnene Klokken 6½ om Morgen.

Jens Byskov og hans Søskende voksede op under fattige Forhold, men ikke under ulykkelige, og herom udtalte han sig mange Aar efter:

Med Hensyn til Barnets Udvikling eller Tankesæt bestaar Sjælens Rigdom væsentlig i, hvad det erhverver sig i det daglige

Liv. Hvad der her kan faas i et lille Smaakaarshjem, selv i en øde og afsides Egn paa Landet, er ikke saa fattigt og tomt, som Bymennesker kan være tilbøjelige til at forestille sig.

„Foraaret kommer, og det betyder Oplevelser i overordentlig Rigdom for dette Barn . . . For Bondens Barn kommer Foraaret just som tusinde rige Oplevelser, lige til at tage ind som Føde for Sjæl og Sans. Det er Luften, der smager og lugter anderledes; det er Mulden, der nu bliver bekvem, lige til at grave i med Fingrene og til at lugte; det er Græsset og alt det andet nye, der kommer frem for hver Dag, og saa begynder de interessante Arbejder; der er Kreaturerne, der skal ud i Marken; der er Kyllingerne, der bliver udrugede, den Spænding, der gaar forud derfor, den Fryd for Øjet ved at se de smaa Skabninger og de venlige Følelser mod dem, der uden videre fremkaldes hos enhver sund Betragter. – Blot en almindelig graa Vinterdag, hvor der tærskes Korn ude i Laden, betyder en Rigdom af Oplevelser for de Børn, der er med deri. Man kan kravle op i den store Dyrge Halmknipper med de vidunderlige Huler, som man ved Fantasiens Hjælp kan gøre rædselsfulde, saa man kun med herlig Gysen vover sig ind i dem, og saa kan man pludselig lave dem om til lune og hyggelige Tilflugtssteder. Og gennem alle Sanser taler dette til en, saa man mange Aar senere blot ved at lægge sig ned i en saadan Halmdyrge og indaande dens Luft kan føle sig hensat til den længst forsvundne Tid og med en Følelse af, at det er et herligt og rigt Land, man nu gør Forsøg paa at trænge ind i igen.“

Man har en Følelse af, at Mindets Varme for et Øjeblik har gjort Byskov til Digter.

I Hjemmet herskede der gammeldags Guds frygt.

Hvordan den religiøse Paavirkning kunde forme sig i Byskovs Barndomshjem, faar man et Indtryk af gennem et Afsnit af et Foredrag, han engang holdt. Det hedder her: „Hvis vi tænker over, hvorledes vor religiøse Følelse i vor Barndom blev vakt til Live, tror jeg, de færreste af os kommer til at tænke paa Ud-

lægningen af et eller andet Skriftord eller Salmever, og sker det, vil det rimeligvis mere være Udlæggeren end Udlægningen, der har bevaret sig i Erindringen; heller ikke mange vil standse ved et af de barnlige religiøse Vers, vi gjorde Bekendtskab med. De fleste finder vist slet ikke noget bestemt at holde sig til, og finder de noget, er det snarest af en hel anden Art. De kan have hørt Fader og Moder indbyrdes eller sammen med andre tale om religiøse Ting. De forstod ikke noget deraf, men de mærkede, at der blev talt i en anden Tone, naar de Ting kom paa Bane, og der blev brugt andre Ord, end de daglige, Ord, som Børnene kun halvvejs, og knap det, kunde skimte Betydningen af, og det var dette, der gjorde Indtryk paa dem, idet de kom til at se, at her var noget, som havde Magt over Fader og Moder og over andre store voksne Mennesker."

III SKOLEGANG

Naturligvis var det med Hjertebanken, Jens Byskov som syvaarig 1874 begyndte sin Skolegang i Nørre Nisum vestre Skole. Han har, 70 Aar gammel, fortalt om Livet i denne Skole. Naturligvis havde han i flere Aar med Forventning og Spænding set hen til den første Skoledag. Han havde hørt ældre Søsken og Legekammerater fortælle om Livet i Skolen, og han havde dannet sig en Mening derom. Naar der – som han erfarede – var noget, der hed *at sidde øverst*, og noget, der hed *at sidde nederst*, opfattede han det, som om der i Skolen fandtes en Stige, hvor man kunde sidde højere oppe eller lavere nede. Men han var dog klog nok til ikke at lade denne sin Opfattelse komme til andres Kundskab. Læreren kendte han ogsaa nok. Han deltog i alle Gilder og Festligheder omkring i Hjemmene, og i de Smaakaars-hjem, hvor saadanne ikke fandtes, aflagde han ogsaa Besøg.

Skolen var en toklasset Skole med kun een Lærer. Det var en ældre Pebersvend, lille af Vækst, spinkel, rynket og indtørret.

De voksne opfattede ham vel nok som en noget komisk Figur, men de mente samtidig, at han var en dygtig Lærer. Sprængfuld af Energi var han ikke. Det vil sige, det var han i den første Time, da man havde Religion. Han fortalte aldrig, men han overhørte i Balslevs Bibelhistorie og katekiserede under Højtryk efter Balslevs Katekismus. Luthers Forklaringer og de behørigte Skriftsteder skulde læres udenad. Jens Byskov viste sig at være lærenem. Det voldte ham ikke større Besvær at lære det forlangte udenad. Kun een Gang, og da var han otte Aar, skete det under Taarers Udgydelse. Det var Skriftstedet: „Efterdi Hedningerne, som ikke have Loven, gøre af Naturen Lovens Gerninger, da ere de, endog de ikke have Loven, dem selv en Lov“ o.s.v.

Salmer skulde ogsaa læres udenad, og det var ikke de mest letfattede Ting, men Salmer som disse:

„Ak vidste du, som gaar i Syndens Lænke,
hvor haardt det er, det Satans Slaveri.“

„Jesu din søde Forening at smage,
længes og trænges mit Hjerte og Sind.“

„Kom Hjerte, tag dit Regnebræt,
skriv op dit Lives Dage.“

Lærerens Interesse for Salmer naaede ikke længere end til Brorson. Grundtvig og Ingemann var ham ubekendte. Børnene grundede ikke nærmere over Indholdet af de Salmer, de lærte, men alligevel syntes de om dem. Det gjorde i hvert Fald Jens. En væsentlig Mangel var det, at Læreren ikke kunde synge, men der var i Almindelighed en af Pigerne, der kunde synge for.

Naar Religionstimen var forbi, var Dampspændingen gaaet af Læreren. Et stort Frikvarter hjalp noget, men ikke nok. Derimod styrkede det en Del, at der i adskillige Timer ikke krævedes større Energiudfoldelse fra Lærerens Side. Skrivning blev drevet efter Forskrifter, og Læreren nøjedes med nu og da at gaa en Runde i Skolestuen for at se efter, om man gjorde sig Umage.

I Regning var det almindeligt, at de mere dygtige hjalp de mindre dygtige. I de første Aar brugte man Rabens Regnebog, der havde sin Styrke i Ensformigheden. Ikke mindst gav den en stor Træning i Reguladetri, og det hørte til Sjældenhederne, at nogen gik op til Katederet og forstyrrede Læreren med et Spørgsmaal. –

Med Hensyn til Modersmaalet var Kundskaberne heri altid grundlagt i Hjemmet. Det ansaas for en Skam, hvis et Barn kom i Skole uden at kunne stave, og de fleste kunde ogsaa uden Stavning læse lettere Ting. I Skolen foregik Læseøvelserne i de første Aar paa den Maade, at alle Børnene læste højt samtidig, men hver paa sit Stykke, og det fandt Byskov ikke saa ilde en Maade. Der var ganske vist dem, der kom for let om ved det, idet de ikke gad se i Bogen, men hele Tiden remsede løs: „A lær, som A løser, men A løser ekk endda“ (jeg lader, som jeg læser, men jeg læser ikke endda). Men det blev hurtigt kedeligt, og saa holdt de op med det. Det var i Almindelighed lige efter Middag, man havde Læsning, og i den Time dyrkede Læreren sin Avis.

I de senere Skoleaar havde de rigtig gode Læsebøger, hvor der fandtes mange værdifulde Digte. De blev læst taktfast, og Byskov bemærker, at han anser denne Læsemaade for meget bedre end den moderne „forstaaende“ Læsning. Generende Spørgsmaal om Meningen i det læste var der ikke Tale om. Børnene lærte snart disse Digte udenad, og Byskov bevarede dem som en Skat i sin Hukommelse Livet igennem. Det var Digte som „En Bondeknøs, som hedte Hans“, „Der var en Kone paa Landet“, „De tvende Kirketaarne“, „Bisp Vilhelm og Kong Svend“, „Svend Due“ m. fl.

Det hændte en sjælden Gang, at Læreren gav sig til at tale med Børnene om det læste, men da var det ogsaa noget efter hans Mening ganske usædvanligt. I Læsebogen stod der et Stykke af Professor *Rasmus Nielsen*. „Hvad er et Menneske?“ og heri hed det: „Hvad er et Menneske? – Noget stort og herligt, noget

ringe og elendigt. Der er paa Jorden ingen Skabning, der kan blive saa lykkelig som et Menneske; thi der er paa Jorden ingen Skabning, der kan blive saa ulykkelig som et Menneske; ingen, der kan glæde sig som et Menneske, fordi ingen kan sørge som et Menneske; ingen, der kan hade som et Menneske, fordi ingen kan elske som et Menneske" o.s.v., o.s.v.

Dette Stykke Ordkunst imponerede Læreren, og naar han med stor Højtidelighed havde læst det højt, tilføjede han: „Det er det bedste, jeg nogen Sinde har læst.“

Men Børn har et skarpt Øre for det komiske, og de morede sig med at vende og dreje Filosoffens Ord paa mangfoldige Maader, og de glemte aldrig med passende Salvelse at tilføje: „Det er det bedste, jeg nogen Sinde har læst.“

Undervisningen i skriftlig Dansk bestod næsten udelukkende i Diktat, og de mere vaagne af Børnene opnaaede ad den Vej en betydelig Sikkerhed i Retskrivningen. Aarsagen var vel nok i væsentlig Grad Kappelysten. Denne Følelse kan baade i Skolen og senere i Livet føre til Resultater, og Byskov tilføjer: „Jeg tror, at den virkelig dygtige altid maa have noget i sig af denne Lyst til at blive „Mesteren over alle Mestre“, som det hedder i Eventyret. Og Dygtighed er nu en ganske værdifuld Ting.“

Man fornemmer, at Drengen fra Hvistenhede virkelig satte sine Kræfter ind paa at hævde sig i Skolen. At det ogsaa lykkedes, viser følgende Oplevelse. En Dag var der Provstevisitats i Skolen, idet den gamle højtidelige Provst *Berggreen* havde indfundet sig. Han var saa heldig at finde en Tiøre paa Gulvet, hvad nogle Børn iøvrigt var skeptiske nok til at mene, han selv havde givet Anledning til. Men nok er det, denne Tiøre blev udsat som Præmie til den, der skrev den bedste Diktat. Præmien tilfaldt Jens Byskov, og det blev en af hans Livs store Oplevelser, fortalte han mange Aar efter.

Byskov sammenfatter sit Syn paa Skolen i følgende Ord: „Alt i alt mener jeg, det var en meget god Skoleundervisning, vi fik. Vi kunde læse (ikke læse godt op, endnu mindre deklamere),

skrive fejlfrit, de dygtigste af os, og regne. Og vi havde ikke tabt Lysten til disse Sysler, da vi forlod Skolen."

IV STABY

Da Jens Byskov blev konfirmeret, rejste der sig det Spørgsmaal, hvad han skulde være. Hjemmet kunde ikke yde ham nogen Støtte, saa han maatte se at klare sig selv. Hans to ældre Brødre, Niels og Ole, var blevet Grovsmede, og den Vej laa ogsaa nær for Jens, saa meget mere, som han fandt Smedens Arbejde særdeles tiltrækkende.

Men denne Vej var lukket. Han var lille og spinkel, begyndte først at vokse til langt senere. Men en anden og ganske afgørende Ting var, at han haltede ret stærkt, fordi han i Syvaarsalderen havde været ude for et slemt Ulykkestilfælde. Han fik en Dag Akillessenen hugget over i en Le og desuden Musklerne lige ind til Knoglen. Han blev kørt ind til Lemvig til Distriktslægen, den meget digre Doktor *Gottschalk*, der syede Senen og Musklerne sammen, alt mens Faderen holdt Drengen, der laa paa et Bord. Der var ikke Tale om Bedøvelse, og det gjorde forfærdelig ondt, især da Distriktslægen strakte de to Seneender for at faa dem til at naa sammen. Ja, saa ondt gjorde det, at Jens bed sin Fader i Haanden, saa Blodet flød.

Byskov har fortalt derom i sine „Oplevelser og Betragtninger“, og det er ikke munter Læsning. Lidet kronologisk har Byskov gemt denne Skildring til Slutningen af Bogen, hvor han taler om Døden.

Efter Behandlingen paa Lægens Bord blev han kørt hjem og skulde ligge i Sengen i flere Uger. De havde faaet Besked om, at han skulde være meget forsigtig, naar han begyndte at komme op, og hvis Senen atter gik i Stykker, maatte de uophødelig tage ind til Distriktslægen. Endelig mentes det, at han saa smaat kunde støtte paa Benet. Han kom op og begyndte at stavre om i

Stuen, saa godt han kunde, senere lidt ude omkring, men en Dag mærkede han med Angst, at det gav et lille Knæk i Sammensyningen. Han sagde ikke noget straks, men følte de følgende Dage paa Stedet og kunde da ogsaa mærke, at der var blevet en Sænkning i Senen. Han turde dog ikke betro nogen, hvad der var sket, af Skræk for, at han skulde igennem det forfærdelige een Gang til. Men Hemmeligheden lod sig ikke bære i Længden. En Dag betroede han sig til sin Moder. Efter nogen Talen frem og tilbage blev det bestemt, at man atter skulde tage ind til Distriktslægen for at faa det hele gjort om. Men Jens gik kun ind paa at tage med paa Turen, hvis Moderen var sikker paa, at han under Behandlingen vilde dø og komme op til Vorherre.

Det viste sig imidlertid, at hans Rædsel var ubegrundet. Lægen erklærede, at det var for sent at gøre noget nu. Man skulde være kommet straks. Iøvrigt malede han det hele med mørke Farver. Drengen vilde aldrig komme til at gaa blot nogenlunde, sagde han. Det gjorde nu ikke Drengen saa meget i Øjeblikket. Det, der betød noget, var, at han var sluppet for Lidelserne ved en ny Sammensyning.

I en Aarrække haltede Jens ret stærkt, og een Ting var i alt Fald klart – Smed var han ikke egnet til. Ja, saa dukkede den Tanke op, at han maaske kunde blive Lærer. Han havde jo i Skolen vist sig at have gode Evner. Hvem af sine Forældre han havde arvet disse Anlæg fra, er ikke til at sige. Efter Fotografier af Forældrene at dømme er det tydeligt, at han ligner Moderen.

Men inden vi gaar videre med Jens Byskovs Fremtidsplaner, kan det være rimeligt at gøre Rede for, hvordan det senere gik med det daarlige Ben. Det gik meget bedre, end Distriktslægen havde spaaet. Benet kom sig, saa Byskov som voksen godt kunde gaa flere Mil paa en Dag. Han havde i det hele efterhaanden ikke noget at klage over med Hensyn til Førlighed.

Men det var altsaa Læseplanerne. Der skulde jo Penge til for at komme paa Seminariet, og Jens Byskov fattede da den Plan

at stifte en Art Aktieselskab med ham selv som eneste Aktiv. Han kendte alle Gaardmændene i Sognet, det var flinke Folk, syntes han, mon ikke nok en Del af dem vilde tegne en Aktie i Foretagendet? Det vilde han da tro. Hundrede Kroner her, halvtreds der og saadan videre, indtil Sagen var sikrèt. Han saa lyst paa Udsigterne og begyndte sin Vandring.

Men det kom til at gaa helt anderledes, end han havde troet. En Gaardmand havde netop for Øjeblikket store Udgifter, en anden Uheld med Kreaturerne, en tredie svære Vanskeligheder i det hele, men en Haandsrækning vilde man jo da nok yde, og saa stak man Knægten ti Kroner et Sted og fem et andet. Men Aktier var der ingen, der tegnede.

Der er ikke Tvivl om, at Drengen havde en Klump i Halsen, da han vendte hjem til Hvistenhede fra denne Tiggergang, som det jo havde udviklet sig til. Denne Dag rummede en af de største Skuffelser og afsatte nogle af de bitreste Minder fra Jens Byskovs Barndom, og Samtalen er nok gaaet lavmælet i Buskgaardshus den Aften.

Man bør have denne Dag i Erindring, naar man tænker paa Byskovs udprægede Realitetssans og hans Forhold til Pengene senere i Livet. Men alle Sunde var ikke lukkede. Et Seminarieophold kunde ganske vist ikke gennemføres, men saa var der *Staby Højskole*, der laa i Nabolaget, og hvor man uddannede Biskolelærere. Undervisningen var gratis, og der kunde faas lidt Understøttelse, vistnok 50 Kr. Det saa mere overkommeligt ud.

Staby Højskole var oprettet 1853, væsentlig paa Foranledning af den kendte Bonde og Politiker *Ole Kirk* fra Nabosognet Ulfborg. Han var stærkt optaget af Grundtvigs Højskolesyn og arbejdede for Oprettelsen af en folkelig Skole for Egnens Ungdom. Kendte Mænd støttede Sagen, og Egnens Bønder tegnede Aktier i Foretagendet. For saa vidt var alt godt, men der kom for faa Elever, og Skolen var ved at gaa i Staa, da Ringkøbing Amtsråd 1859 overtog den og omdannede den til Vinterlærerseminarium, hvad den var, til den senere blev nedlagt.

Her blev Jens Byskov indmeldt til et Sommerkursus, og den 1. Maj 1882 drog den nykonfirmerede Dreng paa næsten 15 Aar for første Gang ud i Verden. Paa Ulfborg Station traf han sammen med en hel Flok unge Mænd, der havde samme Maal som han. Flokken var meget forskellig. Der var skæggede Karle i Trediverne, og der var unge Mennesker lige ned til de to yngste, som var *Jeppe Jensen* fra *Aakjær* i Fly Sogn og Jens Byskov. Jeppe Aakjær var et halvt Aars Tid ældre end Byskov, men unge var de jo begge. De blev Stue- og Sengekammerater, idet hver medførte en halv Sengs Klæder.

Forstanderen hed *S. P. Jensen*, og han blev til stor Berigelse for Jens Byskov.

I Børneskolen var der som tidligere omtalt aldrig blevet fortalt for Børnene. Det var Lektier og Udenadslæren, men her var det helt anderledes, og derom beretter Byskov mange Aar efter: „Her mødte jeg den fortællende og foredragende Undervisning, og den tiltalte mig særdeles. Jensen fortalte for os Bibelhistorie og Danmarkshistorie efter Ludvig Chr. Müllers fortrinlige Bøger. Det var for mig en Nydelse at høre paa, og jeg havde ikke Besvær med at lære Lektierne bagefter; det hele sad godt nok fast efter den udmærkede Fremstilling i Timerne. Jensen brugte ikke Fortællingerne som Grundlag for Betragtninger, eller da næsten slet ikke; men det var ikke en upersonlig refererende Undervisning; det var en Mand, der var optaget af Stoffet, han gennemgik, og for hvem det var en Glæde at fortælle for os.“

Hvor stærke Spor denne Fortælling satte i den lærelystne Drengs Sind, har vi et ejendommeligt Vidnesbyrd om i et Erin-dringsbillede, som han mange Aar senere, i 1914, fremdrog i et Foredrag om tidssvarende Opdragelse. Det lyder saaledes:

„Jeg husker, at jeg engang nede i Italien kørte i Toget langs en Sø, som jeg sad og saa paa som paa alle de andre Søer, jeg var kommet forbi paa Rejsen. Jeg syntes, den blev noget kedelig at se paa, og jeg gav mig til at se i Rejsehaandbogen for at faa at vide, hvad næste Ret vilde blive. Jeg saa da, at Søen

var Trasimenosøen, det Sted, hvor Hannibal, min Barndoms og Ungdoms Helt, slog den romerske Konsul, der var sendt ud imod ham. Dermed fik Søen pludselig et helt andet Udseende, jeg kunde nu uden at blive træt have set paa den meget længere, end Toget tillod mig, og det skønt mine historiske Kundskaber var ganske tarvelige, saa der ikke kunde være Tale om, at jeg kunde sidde og repetere Slagets Gang ved at studere Forholdene paa Stedet. Det var alene Navnene Hannibal og Trasimeno og de Følelser og Stemninger, som disse to Navne kunde kalde frem hos mig, der gav mig andre Øjne at se med og gav Søen Værdi for mig.“

Denne Oplevelse – eller snarere Genoplevelse – siger en hel Del om, hvad Byskov fik ud af Historieundervisningen i sine unge Aar. Som tidligere nævnt var Jeppe Aakjær Byskovs jævnaldrende og tillige hans Sengekammerat. Det er da forstaaeligt, at de fik meget med hinanden at gøre. Herom fortalte Aakjær i sine Erindringer, 1929, følgende:

„Der var kun én, til hvem jeg rigtig sluttede mig, og som jeg dengang omfattede med den varmeste Kammeratskabsfølelse; det var nuværende Undervisningsminister. *Jens Byskov*, der kom fra et fattigt Hjem i Nørre-Nissum. Vi havde omtrent samme Alder og sad altid sammen paa Skolebænken. Byskov var et af de stærke vestjydske Regnehoveder og røbede allerede dengang glimrende Evner, især i Forstandsfagene. For mine Tilbøjeligheder i Digt- og Romanfaget nærrede han derimod kun ophøjet Foragt. Saa ung han var, blev han dog snart Jensens Kæledægge. Det var hans Begavelse for den højere Regnekunst, der vandt ham Forstanderens Hjærte. Den nød jeg ogsaa til Tider Gavn af. Kunde jeg ikke klare en vanskelig Opgave, behøvede jeg bare hviskende at bytte Tavle med Jens Byskov og lade ham være i Ro nogle faa Sekunder. Den lille, rødhaarede og fregnede Regnekunstner trak ligesom Pandemusklerne ned over Øjnene, blødte sin Griffel mellem Læberne, og i et Nu var Stykket splittet ad og Tavlen kradset fuld af Lighedstegn paa Lighedstegn med Facit triumfe-

rende slængt ned ved Tavlens Bund. Saa skubbede han Resultatet over til mig med en Mine, som vilde han sige: „Kan du saa la' mig ha' Fred et Øjeblik, dit Fæ!“

Jeg beundrede hans sikre Tag i Tingene og hans lille, støtte Figur. Der var vist egentlig ikke noget hos mig, som han fandt Beundring værd, men vi stod sammen som de to mindste, som Tilfældet havde givet Plads ved hinandens Side. – Der gik en Menneskealder eller mere, hvor vi aldrig søgte hinanden; saa ustadigt og ødselt er Ungdommens Sind.“

Byskov passede sit Arbejde med Omhu, men han dyrkede ogsaa Samværet med Kammeraterne. Han tog Del i deres Lege, og han spillede Kroket, hvilket Forstanderen ogsaa ofte deltog i med Liv og Lyst. Og saa var der jo Kammeratskabet med Jeppe Aakjær, og her maa vi hellere lade Byskov selv fortælle: „Skolen havde et ikke stort, men ganske godt Bibliotek, som vi havde megen Glæde og Nytte af. Aakjær har ikke Ret i, at jeg foragtede den Slags Læsning; men i Modsætning til ham vilde jeg godt nyde den Slags i Enrum og brød mig ikke saa meget om at forhøje Udbyttet deraf ved at dele det med andre eller tale med andre om det, og jeg husker meget godt, at jeg somme Tider kunde blive irriteret paa ham, naar han efter mit Skøn kunde komme for højt op.

Jeg husker, han havde i Biblioteket faaet fat i Welhavens Digte og kom og vilde læse nogle af dem op for mig. Det kunde endda gaa an, men saa var han ved at svømme hen i Rørelse i Anledning af Welhavens Navn. Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven; dette Cammermeyer mindede jo om Kummer og Møje, og det var alle Digteres Lod at døje sligt o.s.v. Jeg fandt, at det bare var noget sentimentalt Pjat, og jeg sagde det rent ud. Det endte med, at vi kom op at slaas i den Anledning. – Men iøvrigt kom vi nu da altid godt ud af det med hinanden og følte os nær knyttet til hinanden.“

Det var kun den første Sommer, Byskov og Aakjær var sammen paa Staby. Siden skiltes deres Veje. Aakjær var noget bedre

stillet end Byskov, han spiste som andre Elever ved Forstanderens Bord, mens Byskov holdt sig selv med Kost. Hans Middagsmad bestod i Almindelighed af Smørrebrød og Mælk, undertiden med et Æg til. Men der var en gammel Pige eller Enke, som ledede Forstanderens Husholdning. Hun hed Else, og Byskov havde det Held at være i hendes Kridthus. Hun stak jævnligt noget til ham, og naar de fik Æbleskiver, fik han gerne Lommen fuld. Det medførte imidlertid, at han fik nogle slemme Fedtpletter paa Jakken, men ogsaa her traadte Else hjælpende til. Hun fik Pletterne fjernet, saa Jakken atter fik sit anstændige Udseende.

Ogsaa de to følgende Somre var Byskov Elev paa Staby, men da spiste han hos Forstanderen. Hans Økonomi var ikke blevet bedre, og han mener da ogsaa at kunne huske, at han fik Maden gratis. Denne Særstilling kom vel nok af, at han var højt anskrevet hos Forstanderen og hans Familie. De har sikkert nok haft en Fornemmelse af, hvad der boede i den unge Mand.

Foruden i de almindelige Skolefag fik Eleverne lidt Undervisning i Matematik, Fysik og Naturhistorie. Derimod hverken i Pædagogik eller praktiske Øvelser, skønt det var en Art Lærervirksomhed de gik ud til. Forstanderen, der havde været Elev hos Svendsen i Jelling og var paavirket af ham, har maaske ment, at dette ikke var det vigtigste, men at de unge *vilde* noget. Da Byskov mange Aar efter mindedes disse udbytterige Somre, kommer han til at tænke paa en Udtalelse, Professor *Kroman* fremsatte i Halvfemserne, da han i en stærk Kritik af Lærerruddannelsen skrev: „At en Mand her i Landet gaar ud med Eksamensbevis og dermed Vidnesbyrd om, at han kan være Lærer i vor Folkeskole, betyder, at vi ved om ham, at han er vaccineret [idet Vaccinationsattest skulde forevises ved Optagelsen]; om han er andet og mere, ved kun Vorherre. Lærer bliver man i Danmark af Guds Naade.“

Dertil svarede Forstander *Schurmann* i Skaarup: „Lærer bliver man overhovedet altid af Guds Naade.“ Maaske S. P. Jensen

har tænkt noget lignende. *Kold* har engang sagt, at hans Maal med de unge paa Højskolen var at sætte dem i Gang, saa de aldrig mere gik i Staa. Dette opnaaede Byskov netop i Staby.

V

BYSKOV BLIVER LÆRER

Det var en lykkelig Sommer, Byskov havde tilbragt paa Staby 1882, og nu skulde han saa, 15 Aar gammel, til at prøve sine Kræfter som Lærer. Han blev for Vinteren 1882-83 efter Forstander S. P. Jensens Anbefaling ansat som Hjælpelærer for en Biskolelærer i Røjklit Skole paa Holmsland. Forholdet var det, at Biskolelæreren var en travl beskæftiget, ældre og anset Mand – han var Sogneraadsformand og meget andet – og da Skolen sinkede ham vel meget, gav Beboerne ham Lov til at holde Hjælpelærer. Denne Stilling fik Jens Byskov altsaa mod en Vinterløn paa 20 Kr. samt Opholdet, hvilket han fik paa Omgang hos Kredsens Bønder.

Der var 60-70 Børn i alle Aldre, som skulde undervises samtidig. Skolemateriellet bestod i to lasede Væggkort og de fornødne Læse- og Regnebøger. Om dette Ophold siger Byskov, at han befandt sig overmaade godt. Beboerne var venlige og tiltalende Mennesker med megen Interesse for Børnenes Undervisning, og Vinterlæreren fik han stor Agtelse for. Med Børnene kom han godt ud af det, og han mener ogsaa, at der trods den store Aldersforskel, der var imellem Børnene, og de tarvelige Hjælpemidler kom et godt Resultat ud af Arbejdet.

Det maa Beboerne ogsaa have ment, for de vilde gerne have haft ham som Lærer ogsaa den følgende Vinter, idet de havde tiltænkt ham en Stilling som Førstelærer ved en anden Biskole, hvor der var to Lærere. Men først skulde Byskov bestaa en Provsteprøve hos Provst *Vilstrup* i Borris, og her dumpede han, dog vel nærmest paa Grund af sin Ungdom. At han ikke kunde synge, gavnede ham heller ikke.

Jens Byskov følte sig noget modfalden oven paa den Oplevelse. For at trøste sig købte han hos Købmanden et Fjerdingspund Kandis, og det var han tilmed uheldig med. Han fik Lov til at tage med et Godstog til Skjern, og i dette Tog førte han en værdig og voksen Samtale med en Pakmester, alt imens han søgte at liste et lille Stykke Kandis op af Lommen med det Resultat, at Kræmmerhuset faldt paa Gulvet, og Sukkeret spredtes. Dermed var hans Anseelse dalet betydeligt.

Efter, som tidligere nævnt, atter at have tilbragt en Sommer paa Staby Højskole blev han Enelærer ved to Biskoler ude paa Heden. Han skulde undervise tre Dage om Ugen i den ene og tre Dage i den anden. Men her traf han en Bonde, som han følte sig ilde berørt af. Manden var gerrig, gnaven, ja, vredagtig og ondskabsfuld, ikke mindst over for sine egne Husfolk, til hvilke Jens Byskov jo hørte. Et Lyspunkt i Mørket var det, at der kun var et Par smaa Mil til Staby Højskole, der var som et Hjem for ham. Her tilbragte han Lørdag Aften og Søndag, her laante han Bøger, og nu fik han Kendskab til Dickens, et Kendskab, der udviklede sig til Forkærlighed. Han kunde le højt under Læsningen af Pickwick-Klubben, og denne Latter virkede befriende paa ham midt i Tristheden.

De to følgende Vintre tilbragte Byskov som Lærer i Rindom ved Ringkøbing. Det var en af de bedst lønnede Vinterlærerplasser, idet han fik 200 Kr. for Vinteren. Ganske vist skulde han selv betale Kosten, men den kunde til Gengæld faas billig. Byskov befandt sig overmaade godt blandt Befolkningen, der bestod af venlige og oplyste Bønder. En stor Oplevelse var det for ham, at en Række af hans Kammerater fra Staby virkede som Vinterlærere i Sognene omkring Ringkøbing. Dem tilbragte han Lørdag Aften og Søndagen sammen med. De drøftede indhøstede Erfaringer, og Aftenen sluttede med en lille Whist, i enkelte Tilfælde en Toddy.

Men Byskov kunde ikke saa godt tænke sig at være Vinterlærer hele sit Liv. Det var en rigtig Seminarieuddannelse, han

higede efter. Men hvor skulde Pengene komme fra? Ja, det var stadig det store Problem. Nu var Forholdet det, at man dengang kunde gaa op til Lærereksamen uden at have gennemgaaet et Seminarium. Man gik op som Privatist, som det hed. Byskov arbejdede derfor ihærdigt med de fire Fag, Matematik, Fysik, Geografi og Naturhistorie, som udgjorde 1. Del, og 1886 indstillede han sig til Eksamen, der afholdtes i København i Maj Maaned. For dog at faa at vide, om der overhovedet var nogen Mening i at gaa op, skrev han til et Seminarium i København og spurgte, om han maatte faa Lov at overvære Undervisningen den halve Snes Dage, der var, fra Vinterskolen sluttede, og til Eksamen begyndte. Schmidts Seminarium, som Virksomheden kaldtes, svarede bekræftende, og en Dag dukkede Byskov op midt i en Geografitime.

Han var særdeles heldig. Forstanderen repeterede netop Geografi. Han pegede paa et Landkort, der var anbragt højt oppe paa Væggen, og spurgte, hvad det var. Saaledes pegede han paa en Ø: „Hvad hedder den?“ – „Læsø,“ svarede Eleven. „Det er rigtigt,“ bekræftede Forstanderen og vilde gaa videre. Men Byskov havde allerede dengang sin egen Mening. „Jeg tror, det er Samsø,“ sagde han. Forstanderen benægtede. Det var Læsø. Men den nye Elev holdt paa sit, og Enden blev, at Forstanderen maatte entre op paa en Stol for at undersøge Sagen nærmere. Og sandelig – det var Samsø.

Dette imponerede Forstanderen i den Grad, at han tilbød Byskov fri Undervisning, hvis han vilde læse til sidste Del paa hans Seminarium. Samværet med de andre Elever bestyrkede Byskov i, at han vist godt kunde være bekendt at gaa op. Det gjorde han, og Resultatet blev to ug'er og to mg+'er; ug÷ fandtes ikke dengang, saa det var et særdeles fint Resultat.

For saa vidt var alt godt, men Opholdet i København de tre Fjerdingaar fra September til Maj vilde jo koste en Del, og Penge maatte laanes. Dette viste sig – hvad Byskov da ogsaa havde forudset – at have sine Vanskeligheder, og da han efter

Juleferien rejste tilbage til Hovedstaden, medførte han udover sin Returbillet ikke andre Værdier end Haabet om, at „noget skulde vise sig“, som han havde læst det hos Dickens. Men det slog dog ogsaa til, og Byskov kom igennem Vinteren.

Om Schmidts Seminarium siger han, at det var daarligt, sikkert det daarligste i Landet, og han tilføjede, at det sagde ikke saa lidt. Der var kun een af Lærerne, der fik Betydning for Byskov, og det var den gamle Filolog Dr. *Edvin Jessen*. Byskov siger om ham, at man vidste, han var en stejl Natur, der var paa Kant med alle dem, der betød noget. Desuden var han en Mand, der levede i den yderste Fattigdom, skønt han var en fremragende Videnskabsmand. Hans Paaklædning udviste ogsaa stor Fattigdom. Han gik med Papirflip, det gjorde Byskov ogsaa, men Eleverne lærte af Dr. Jessen, at en Papirflip kunde vendes. Selv om Bagsiden ikke var ren, saa var den lysegraa, altsaa ensartet graa, og det var jo dog noget væsentligt. *Edvin Jessens* Undervisning – kun et Par Timer om Ugen iøvrigt – var levende. „Vi elskede ham,“ siger Byskov, „jeg gjorde det i hvert Fald, og hans Timer, i dansk Litteratur, var Festtimer for mig.“

Med Eksamens sidste Del gik det til at begynde med kun saa som saa: Dansk Stil g+, Skrivning g+ og Tegning tg+. Mundtlig Eksamen begyndte med Praktik, hvor Byskov ogsaa fik g+. Dette Fag regnedes firdobbelt, medens Stil og Skrivning var Dobbeltfag. Byskov var ikke saa lidt modfalden. Han tænkte paa at forlade Eksamen. En Anden- eller muligt endda kun en Tredie Karakter vilde ingen Interesse have, især da han hverken kunde undervise i Gymnastik eller Sang.

Byskov havde været oppe i Praktik om Formiddagen, hvor Professor *K. Røvsing* havde bedømt hans Præstation. Han skulde ogsaa være Eksaminator i Pædagogik, som Byskov skulde op i om Eftermiddagen. Da Byskov kom gaaende nede i Nærheden af Eksamensbygningen, kom den gamle Professor Røvsing hen til ham og spurgte, hvordan det gik. Ja, Byskov tænkte stærkt paa at give op. Det var, syntes han, formaalsløst at fortsætte, og

han gjorde saa Rede for Stillingen. „Hvordan staar det til i Pædagogik?“ spurgte Professoren. „Omtrent saa ringe, som det kan være,“ var Svaret. De havde haft Professor *Wilkins* i Faget, og han var mere optaget af at sige Vittigheder paa Elevernes Bekostning end lære dem noget. Byskov var temmelig blank i Faget, og han vidste det.

Den rare Professor holdt imidlertid paa, at han skulde gaa op, og det gjorde han saa. Byskov trak Opgaven „Udenadslæren“, og han vidste intet at sige om dette Emne. „Synes De ikke om Opgaven?“ spurgte Professoren. „Nej.“ – „Vil De hellere trække en anden?“ – „Nej!“ Byskov mente ikke, det kunde nytte noget. „Ja, det skal De nu ikke bryde Dem om, for De har skrevet en særdeles god Afhandling.“ Det var den pædagogiske Stil. Eksamen fortsatte. Professoren sagde en hel Del om det foreliggende Emne, medens Byskov, som han selv udtrykker det, bidrog meget lidt til Underholdningen. Censuren varede længe, men Byskov fik mg+. En uforsvarlig høj Karakter, mente han, men det har jo Professor Rovsing ikke ment.

Byskov fortsatte, og det gik ham godt i de følgende Fag, saa godt, at han til trods for, at han manglede de to Fag Musik og Sang samt Gymnastik, dog opnaaede en smuk Første Karakter.

Vi gengiver her det samlede Resultat af hans Eksamen ved Kjøbenhavns Skolelærerseminarium, som Seminariets officielle Navn var.

Geografi mg+
Matematik ug
Naturhistorie mg+
Naturlære ug
Religion mg+
Praktisk Færdighed g+
Dansk Boplæsning mg+
Udarbejdelse i Modersmaalet g+
Regning ug
Skrivning g+

Historie ug
Opdragelses- og Undervisningslære mg+
Tegning tg+

Hovedkarakter *Meget duelig*, 183 Points. Der var i hine Tider tre Karakterer:

1. Karakter: *Meget duelig*
2. Karakter: *Duelig* og
3. Karakter: *Ej uduelig*.

Ved Kjøbenhavns Skolelærerseminarium bestod det Aar 11, hvoraf 3 fik *Meget duelig*, 6 *Duelig* og 2 *Ej uduelig*. Byskovs Eksamen var iøvrigt den største, idet han havde 183 Points, mens de to næste opnaaede 173 og 163.

Jens Byskov havde bestaaet Lærereksamen med et smukt Resultat, og nu skulde man tro, at Verden stod ham aaben. Men det gjorde den ikke.

Forholdet er det, at mens der i 1959 er for faa Lærere, var der i 1887 for mange. Nu kan alle faa Stilling, men dengang var det svært. Byskov havde Lyst til at bestille noget, og han havde Læsegæld, som skulde betales. Han gav sig derfor til at søge Embede i Folkeskolen. Han skrev i sit Ansigts Sved 28 Ansøgninger, og han hørte ikke fra nogen af Stederne. Han havde ikke Raad til at rejse rundt og fremstille sig personlig, og – tilføjede han mismodigt, da han mindedes hine trange Dage – det vilde maaske heller ikke have nyttet noget. Han maatte nøjes med Vikariater her og der med ringe Betaling eller slet ingen. Vinteren 1887–88 tilbragte han som Vinterlærer i Rindom. Det var tredie Vinter, han levede blandt de gode Folk, som han følte sig saa vel tilpas iblandt, men det gav for lidt i Kassen, og hans Kreditorer saa gerne et Afdrag nu, da han var kommet i Virksomhed. Det kunde der imidlertid ikke være Tale om. Byskov havde nok at gøre med at klare Dagen og Vejen og saa nogenlunde holde Klæderne paa Kroppen.

Hos en Herreekviperingshandler i Lemvig havde han købt et Sæt Tøj til 50 Kr. paa Kredit, men da den Tid kom, da det skulde betales, havde han ingen Penge. Det berørte ham pinligt, ja, saa meget, at han, naar han var i Lemvig, undgik den Gade, hvor den handlende boede. Sæt nu, Købmanden stod i Døren, naar han kom forbi, og vinkede: „Aa, kom lige med indenfor. Det var saa de 50 Kroner . . .“ En Dag tog Byskov sig imidlertid sammen, gik op til Herreekviperingshandleren og lagde Kortene paa Bordet. Han var overhovedet ikke i Stand til at betale Tøjet foreløbig. Men Købmanden tog det roligt. Byskov skulde blot betale, naar han kunde. Der skete ikke noget i den Anledning. Byskov gik lettet bort. Alle hans Fantasier om Sagførere og deslige var som blæst væk. Vi andre, som læser derom, føler os ogsaa oplivet over Købmandens forstaaende Holdning over for den fattige unge Lærer. Ja, man vilde faktisk gerne have trykket den Mand i Haanden.

I Byskovs Fødesogn, Nr. Nissum, var der blevet oprettet en Friskole. Det var de grundtvigske Folk, især Bjerreslægten, der havde sat sig i Spidsen for dette Foretagende. Det var dybt religiøse Mennesker, som ikke følte sig tilfredsstillet af de mere eller mindre rationalistiske Præsters Forkyndelse, og som ikke kunde tænke sig, at deres Børn, naar de kom i Skole, skulde igennem den samme Ørkenvandring, som de selv havde været. Nej, det skulde ikke ske, og saa oprettede de 1874 en Friskole i Sognet.

Der havde man i Efteraaret 1888 Brug for en Vikar, og den Stilling fik Byskov. Han kendte ikke noget til Friskolen eller til Kr. Kold, troede vel nærmest, det var et Sted, hvor der blev fortalt Eventyr, leget og ingenting bestilt. „Men,“ siger Byskov i siné Erindringer, „jeg kendte godt de Folk, der havde oprettet Friskolen i Nissum, og syntes overmaade godt om dem; det var ubetinget Sognets bedste. Jeg synes ikke, jeg bruger for stærke Ord, naar jeg siger, at de fleste af dem var elskelige Mennesker og var af de smukkeste Bondeskikkelser, jeg har truffet paa.

Jens Byskov som Lærer
ved Gjedved Seminarium.

Deres religiøse, folkelige og skolemæssige Anskuelser gik de stille med; de skilte aldrig med dem eller generede andre med dem paa nogen Maade og dannede der i mine Øjne en smuk Modsætning til Indre Missions Tilhængere, som Sognet ogsaa havde en Del af. Men det var paa den anden Side tydeligt nok, at deres Livsanskuelse betød meget for dem, de ofrede en Del for den."

Det hele varede nu ikke mere end to Maaneder, idet Byskov for Vinteren var ansat som Lærer ved en Landbrugsskole i Klank ved Aarhus, men at den korte Tid blev meget vellykket, har vi et Vidnesbyrd om i Markus Bjerres Ord. Han skriver om Byskov: „Vi havde ham bare i to Maaneder, men hvad han fik udrettet med os i den korte Tid, det lader sig slet ikke beskrive. Det er ikke for meget sagt, at han i to Maaneder lærte os lige-saa meget som *Mølgaard Nielsen*, der slet ikke var nogen daarlig Lærer, gjorde i samfulde to Aar. Byskov var en genial Skole-

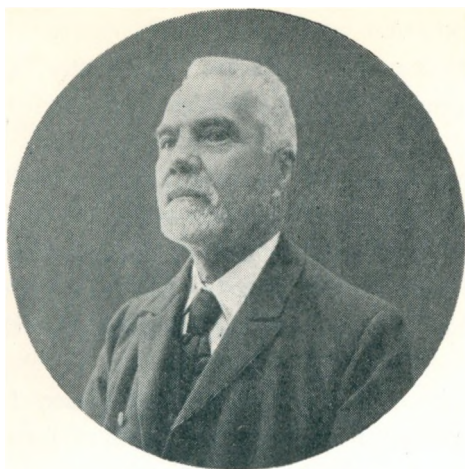
mand, og han kunde gøre Arbejdet til en Fest. Vi græd, som vi var piskede, da vi sagde Farvel til ham. Jeg kan ikke fortie et kuriøst, men indtagende Træk hos denne Mand, der altid yndede at fremstille sig selv som det rolige Forstandsmenneske. Vi sang hver Dag, hver eneste Dag, to Sange, i hvis Handling Forstanden er suspenderet. Det var „Og skøn saa er hun Linden, imens hun mon gro . . .“ og „Hr. Vismer han red sig til Elverbro“.

Det var med Glæde, Byskov om Sommeren havde faaet Opfordring til at blive Lærer i Regning og Dansk ved en Landbrugsskole i Klank. Dels mente han, at han maaske nok saa godt egnede sig til at undervise voksne som Børn, og dels tænkte han sig Muligheden af, at Stillingen i Klank kunde blive Springbrættet til en virkelig Livsstilling. Og saadan gik det netop. Efter Nytaar fortalte en af Skolens Lærere, at de til Foraaret manglede en Regnelærer paa Gjedved Seminarium. Maaske det var noget for Byskov? Han fandt Tanken tiltalende, søgte Pladsen og fik den. I April 1889 holdt Byskov sit Indtog i Gjedved, hvor han fik sit Hjem i de næste 45 Aar.

VI I GJEDVED

Dengang Byskov kom til Gjedved, var der to Mænd, han kom i nærmere Forbindelse med. De var meget forskellige, men begge af Format. Den ene var Seminarieforstander Peter Bojsen, den anden Seminarielærer Martin Kristensen, og da de begge, hver paa sin Vis, fik stor Betydning baade for Gjedved og for Byskov, er det rimeligt, at de bliver Genstand for en nærmere Omtale her.

Lars Peter Bojsen var født 1838 som Søn af den kendte grundtvigske Præst *F. E. Bojsen* (1808–82), ogsaa kaldet *Budstikke-Bojsen* efter det Folkeskrift, „Budstikken“, som han udgav i mange Aar. Peter Bojsen var Broder til Politikeren og

Peter Bojsen.
(1842-1922).

Højskolemanden *Frede Bojsen* (1841-1926) og til *Emil Bojsen* (1854-98), der var Redaktør af „Horsens Folkeblad“. Under sin Uddannelse i København, hvor han tog Eksamen som Land-inspektør 1859, færdedes han meget i grundtvigske Kredse og fik Lyst til Højskolegerningen. En kort Tid var han Vikar paa Rødding Højskole og senere Lærer paa Uldum. Det varede dog heller ikke længe, thi samme Aar, 1859, købte han Gjedved Højskole, der laa en Mils Vej Nord for Horsens.

Denne Skole var oprettet 1854 af Byens og Egnens Bønder. Den havde haft forskellige Forstandere og havde i det hele ført en noget omtumlet Tilværelse, indtil den Vinteren 1858-59 stod stille og benyttedes til Kornmagasin. Da traadte Peter Bojsen til, og han var en Mand med Fyr og Flamme. Han ejede en stærk Fantasi, en betydelig Fremstillingsevne, og han var fuld af Ideer. Han fik snart Højskolen i god Gænge. Da den var paa sit Højdepunkt, havde den 75 Elever.

I Aaret 1862 blev han gift med *Ingeborg Christiane Crone* (1840-1922), i hvem han fik en udmærket Medhjælp i sit folkelige Arbejde. Hun var musikalsk og forstod at tage sig af

de unge. Samme Aar som han blev gift, oprettede han Gjedved Friseminarium, som det blev kaldt. Det fik stor Tilslutning, en Tid var der over 200 Elever. 1881 nedlagde Bojsen derfor Højskolen.

P. Bojsen var en idérig Natur, og han var frisindet af Tankegang. Han var politisk interesseret og blev 1866 valgt til Folketingsmand for Vejlekredsen. Han stemte imod den reviderede Grundlov samme Aar, men trak sig derefter ud af Politik. Nogle Aar senere blev han valgt ind i Landstinget, og 1912 blev han kongevalgt.

P. Bojsen havde mange praktiske Interesser. Han drev en stor Landinspektørvirksomhed, han købte et betydeligt Landbrug, som han drev sammen med Seminariet. Han havde Befolkningens Tillid, blev Sogneraadsformand, Medlem af Amtsraadet og Formand for Horsens Landbrugsforening. Sin største Bedrift – kan man vel nok sige – udførte han 1887 ved Oprettelsen af Horsens Andelssvineslagteri, der var Landets første og gav Anledning til Oprettelsen af en lang Række tilsvarende Virksomheder.

Som tidligere omtalt ejede P. Bojsen en stærk og levende Fantasi. Det var den, der i Forbindelse med den Glød, hvormed han talte, gjorde ham til en Vækker baade politisk og folkelig. Det var, som Byskov siger, den, „der gjorde ham til den idérige Foregangsmand paa praktiske og økonomiske Omraader. Her, hvor han i de Bestyrelser, han sad i, altid ved sin Side havde Folk med nøgtern, kritisk Sans, der kunde vurdere, om Ideerne var solidt nok underbyggede, fik han derfor sin største Betydning.“

Et Indtryk af P. Bojsens Maade at tale paa fik jeg, da han i et af sine senere Leveaar holdt et Foredrag paa Frederiksborg Højskole. Han begyndte med at nævne et Træk om en Seminarist, der var oppe i Fysik til Lærereksamen. Emnet var Dampmaskinen, og da han blev spurgt: „Hvor kommer Kraften fra?“ svarede han: „Kraften kommer derfra, hvor der fyres!“ Det var

fagligt set ikke saa heldigt, men folkelig set var det rigtigt. Og nu gjorde den gamle Taler med stor Aandslivlighed Rede for, hvordan det i en lang Række af Livets Forhold gjaldt, at Kraften kommer derfra, hvor der fyres.

Om P. Bojsen gaar der mange Historier, men her maa vi nøjes med en enkelt. I en Matematiktime paa Seminariet havde Bojsen ladet sig forlede til at hævde, at man matematisk kunde udregne, hvordan en Violin skulde stemmes. En Elev, der netop havde sin Violinkasse med i Klassen, rejste sig, tog Violinen frem og lagde den op paa Katederet foran Bojsen, og idet han lagde en Tokrone ved Siden, sagde han:

„Hvis De kan regne ud, hvordan den Violin skal stemmes, er Daleren Deres.“ Bojsen rørte ikke nogen af Delene.

Jeg kan for mit Vedkommende godt lide de Mennesker, der gaar Historier om. Det viser nemlig, at der er noget originalt ved dem. De er farverige, og en farverig Personlighed var Peter Bojsen.

Martin Kristensen stammede fra et helt andet Lag i Befolkningen end Bojsen, han havde ogsaa en ganske anden Natur. Martin Kristensen var født 1842 i Hvejsel, hvor hans Fader, *Christen Jensen*, havde en lille Gaard. Der var en stor Flok Søsken, og Martin var den femte Søn. Hjemmet var gammeldags og saa vidt muligt selvforsynende, som Datidens Skik var. Aviser holdt man ikke, af Bøger fandtes Bibelen og en Prædikensamling. Den nærmeste Købstad var Vejle, den stod i Martins Sind i en Eventyrets Glans, men først da han var en halv Snese Aar, oplevede han at se den paa nærmere Hold.

„Ja, Hjemmet var snævert,“ skriver han mange Aar senere, „men jeg tænker med stor Glæde tilbage paa det idylliske Liv, som levedes der. Og Hjemmet var ikke aandløst. Min Moder, der hørte til de gammel-kristelig vakte, fortalte os Børn mange Træk fra hendes Barndom og lærte os tidlig i vor Nød at vende os til og stole paa vor himmelske Fader. Hun lærte os at læse, og da vi blev større, læste vi undertiden højt af Bibelen, særlig

af det gamle Testamente, og om Søndagen læste Fader en Prædiken.“

Den første Dag Martin var i Skole, gav han sig i al Troskyldighed til at snakke med sin Sidemand, hvad der straks belønnedes med en varm Lussing af Læreren. Det var den indbyrdes Undervisningsmetode, der anvendtes, og Daugaards Bibelhistorie samt Balles Lærebog skulde læres paa Remse. Noget Præg af Skolen fik Martin ikke. Sin Karakterdannelse skylder han sit Barndomshjem. Her „lærte jeg Lydighed, Sanddruhed, Retshaffenhed og Guds frygt, og jeg lærte at arbejde og føle Glæde, naar Arbejdet var vel udført.“

Man kan vist godt tilføje, at denne Arv forvaltede Martin Kristensen godt. Efter sin Konfirmation 1856 kom han paa Ulum Højskole, hvor Forstander *Rotvitts* levende Undervisning og Læsningen af Ingemanns Romaner og anden Digtning virkede oplivende paa den store Dreng. Efter Vinterskolens Slutning kom han saa smaat ind paa den Bane, der skulde blive hans Livsvej. Han var først Vikar hos en Lærer, saa Biskolelærer, og samtidig forberedte han sig til Optagelse paa Jelling Seminarium, hvor den bekendte Skolemand og Præst *J. H. M. Svendsen* 1856 var blevet Forstander. Ham havde han hørt prædike og var blevet betaget af ham. 1860–63 var Martin Kristensen Elev paa Jelling Seminarium, og han drog derfra med et godt Udbytte. Han fik ug i alle Fag undtagen Sang og Musik. Han kunde ikke synge. Desuden havde han modtaget Undervisning i Tysk, Engelsk, Svensk og lidt Oldnordisk. Paa Papiret stod der, at han var „Udmærket duelig“. Det var han ogsaa i Virkeligheden. I Efteraarsmaanederne underviste han paa Gjedved Seminarium, der var oprettet Aaret før. Vinteren tilbragte han som Lærer paa Grundtvigs Højskole, „Marielyst“, ved København. I dette Tidsrum udnyttede han som sædvanlig sin Tid godt. Han gik paa Museer, overværede Forelæsninger, hørte Grundtvig om Søndagen i Vartov, ligesom han kom i hans Hjem og modtog et varigt Indtryk af den gamles Aand.

63 Aar

S. Ki.

Martin Kristensen.
(1842-1931).
Tegning af Sigurd Kristensen.

Den 1. Maj 1864 vendte han tilbage til Gjedved som Lærer ved Seminariet, og her blev han i næsten et halvt hundrede Aar. Han fik P. Bojsen til Forstander, og om ham skrev han senere: „Hans Undervisning har været livlig, fantasifuld og vækkende, min mere nøgtern og vel nøjagtigere. Han har følt sig bedst hjemme paa Højskolen, jeg paa Seminariet. Vi har, som det ofte er sagt, og som vi selv har erkendt, heldigt udfyldt hinanden. Og han har været yderst frisindet at arbejde sammen med, har aldrig villet enten inspicere eller kommandere over sine Lærere, men har ladet dem virke frit og selvstændigt efter hvers Ejendommelighed og under eget Ansvar, hvilket uden Tvivl har været til Gavn for Seminariet.”

I Maj 1866 blev Martin Kristensen gift med en Gaardmands-

datter fra sin Hjemegn. Hun hed *Karen Jensen Dalgaard*. Hun bevarede alle sine Dage sin Hjemegns Maal, og det er værd at bemærke, at mens Martin Kristensen paa Seminariet og ude omkring naturligvis benyttede Rigssproget, talte han hjemme sammen med Kone og Børn det mest uforfalskede Jydsk fra Hvejsel Sogn. Det tørre, jydsk Lune, han besad i saa høj Grad, virkede vel ogsaa stærkest paa Modersmaalet.

Martin Kristensen gjorde meget for sin videre Uddannelse. I 1865 deltog han i et Høstmøde hos Kold, og Mødet med denne Mand fik blivende Betydning for ham. Jeg husker ikke, at Martin Kristensen i min Tid omtalte Kold i sin Undervisning, men det er sikkert rigtigt, naar *Kristen A. Lange* i sin Biografi skriver, at Martin Kristensen i sin Gerning knyttede sig „saaledes til Grundtvigs og Kolds Skoletanker, at Eleverne nemmede dem ad praktisk Vej og derfor ofte, uden at de selv vidste det eller absolut vilde det, kom til ude i Landet at gøre deres Arbejde ud fra disse Tanker.“

Et helt andet Eksempel paa Martin Kristensens Trang til Uddannelse har man deri, at han som ældre gav sig til at lære Fransk for at kunne læse de franske Lærebøger om Moral. Særlig kyndig blev han i Zoologi og Arkæologi. Han anlagde efterhaanden en stor Oldsagssamling, desuden en Møntsamling. I Aarenes Løb underviste han efterhaanden i de fleste af Seminariets Fag. Ved Optagelsesprøven 1899 eksaminerede han saaledes i Bibelhistorie, skønt han slet ikke underviste deri paa dette Tidspunkt.

I min Tid, 1899–1902, havde han Zoologi, Skrivning og Tegning til første Del, Praktik, Pædagogik og Litteraturhistorie til sidste. Mest optaget var jeg af Litteraturhistorie, hvor navnlig Gennemgangen af Guldalderdigtningen og dens Mænd var fængslende. Derimod naaede Martin Kristensens Interesse ikke længere end til 1870. Med Hensyn til det moderne Gennembrud og dets Mænd, Georg Brandes, I. P. Jacobsen, Holger Drachmann o. fl., maatte vi klare os selv. Dette forekom mig dengang

en Mangel, men senere blev jeg klar over, at det vigtigste er, at et større Afsnit af Aandshistorien bliver gennemgaaet, saa det virkelig fænger, og i den Retning var der intet i Vejen.

Ude omkring gjorde Martin Kristensen sig ikke stærkt gældende. Han skrev enkelte Artikler, desuden i „Folkets Førere“ en Bog om *Niels Lindberg*, der var Kapellan i Gjedved fra 1872 til 1876, og til hvem han følte sig nær knyttet. Det var paa Hjemstedet, „Gamle Martin“, som Eleverne ofte kaldte ham – maaske mest som Følge af hans mægtige Skæg – gjorde sin Gerning. Det er rigtigt, naar det er sagt om ham, at han var rodfæstet i mere end een Henseende. Man kan ogsaa sige, at han var *ægte*, men det er vel egentlig det samme.

En Bibeskæftigelse, som var baade interessant og indbringende, var den, at Martin Kristensen, der fra sin Drengetid havde haft gode Anlæg for Tegning, lagde sig efter at udføre Kul-tegninger efter Fotografi. Dette skete delvis paa Grundlag af en selvopfundet Fremgangsmaade. For yderligere at udnytte Tiden lod han sin Huslærer, senere et af Børnene, læse højt for sig; mens han tegnede. I Aarenes Løb udførte han dels til Folk her i Landet og dels til Aftagere i fremmede Lande, ca. 3000 Kul-tegninger, hvad der gjorde ham til en velstillet Mand.

Byskov holdt altsaa sit Indtog i Gjedved den 1. April 1889 „og groede fast der i 45 lykkelige Aar“. I Løn skulde han for det første Aar have 600 Kr. samt frit Ophold. Det lyder ikke af meget nu, men det var slet ikke saa lidt dengang. Inden et Aar var gaaet, havde Byskov betalt sin Læsegæld, og det var han overordentlig lettet over. Først nu følte han sig som en virkelig fri Mand, og det betød meget for ham. Der har vel nok i Byskovs Underbevidsthed sidenhen i Livet siddet en vis Angst for at komme til at mangle Penge. Den fattige Barndomstid og de trange og besværlige Læseaar har sat deres Spor.

Det var iøvrigt ikke med store Forventninger, Byskov kom til Gjedved. Han havde hørt, at det var et Sted, hvor Eleverne ikke tog det saa nøje med Pligterne. De gik og „samlede Aand“, som

man udtrykte det, i Stedet for at bestille noget. I det hele mente man paa dette Sted at være noget tilbøjelig til at svæve oppe i Skyerne, Forstanderen paa Klank gjorde dog sit Bedste for at give Byskov et andet Indtryk af Forholdene paa Gjedved Seminarium. Det varede heller ikke længe, inden Byskov forstod, at dette Billede af Seminariet var fortegnet. Baade Forstanderen, P. Bojsen, og Lærerne var kundskabsrige Folk, og der blev gjort et godt og solidt Arbejde paa Seminariet.

Bojsens Livsanskuelse kunde godt, som Byskov senere har sagt det, udtrykkes i de Ord, *Walter Rathenau* udtalte under den første Verdenskrig: „Fødderne fast paa Jorden og Blikket vendt mod Stjernerne.“ Denne Sentens passede ogsaa godt til Byskovs Tankegang. Han citerede den i hvert Fald flere Gange.

Men Bojsen var Frihedsmand af Princip. Han mente, at Eleverne skulde arbejde under eget Ansvar, og det kunde de ikke allesammen taale. Deraf kom det, at enkelte misforstod deres Stilling og gav sig til „at samle Aand“ i Stedet for slet og ret at lære deres Lektier. Den megen Frihed kunde maaske ogsaa medføre andre Misforstaaelser. Da Byskov kom til Gjedved, var han ikke fyldt 22 Aar. Han skulde undervise i Regning i 3. Klasse, og Regning var Dumpefag, saa Ansvaret var stort. Der var da ogsaa mange Elever, der følte sig utilfreds med, at Bojsen havde antaget saadan en Springfyr til Lærer. Og de lovede sig selv og andre, at ham skulde de snart faa ud af Lemmen. Vær vis paa det. En 13 Aars Dreng, Bager Fischers Søn, Christoffer – senere i mange Aar Lærer i Egebjerg ved Horsens – gik rundt blandt Seminaristerne og iagttog det hele.

Der var derfor ikke alene Uro, men ligefrem Oprør i Luften, da Byskov gik ind til sin første Regnetime. Men det kom til at gaa helt anderledes end ventet. Efter Timens Slutning myldrede Eleverne ud. Bagefter kom Byskov roligt gaaende, og Eleverne veg ærbødigt til Side for Seminariets nye Lærer. Nu havde Piben faaet en anden Lyd: „Nej, det er vi helt færdige med. Han kan regne, saa det forslaar noget. Ham hælder vi ikke ud.“

*Th. Gjødese*n, der var Elev i samme Klasse, men af en eller anden Grund ikke til Stede i Timen, beretter, at hans Genbo og Klassekammerat kom hjem og med en vis Stolthed erklærede: „Du kan tro, vor nøj Dejn han ka' rejn!"

Byskovs daglige Arbejde var at undervise i Regning, Matematik og dansk Sproglære, men Forholdene paa Stedet laa ikke mere faste, end man i en snæver Vending kunde komme til at undervise i forskellige andre Fag. Byskov kom snart til at befinde sig godt paa Stedet, og dertil bidrog i væsentlig Grad, at han kom til at slutte Venskab med en anden af Seminariets Lærere, *Jens Jeppesen*. Denne var noget ældre end Byskov, men som han ugift. Jeppesen var født 1855, havde taget Lærereksamen fra Gjødved 1877, samme Aar som I. C. Christensen, og var groet fast der med det samme som Lærer ved Seminariet, hvad han var i 17 Aar fra 1877 til 1894. Jens Jeppesen underviste i mange forskellige Fag, Matematik, Fysik, Botanik, Stil, Skrivning og lejlighedsvis i endnu flere Fag.

Jeppesen var en dygtig Seminarielærer. Han stod paa sin fulde Højde baade som Videnskabsdyrker og som Lærer, da Byskov kom til Gjødved, og de blev snart Venner. De boede i de første Aar lige over for hinanden i Bojsens Hus, og de tilbragte mange Timer sammen. De arbejdede til Dels med de samme Fag og havde i udstrakt Grad faglige Interesser tilfælles. De drøftede Dagens og Arbejdets Problemer med hinanden. Flittige var de begge, men naar Dagens Arbejde havde faaet sit, tilbragte de næsten altid Hvilestunderne sammen. De fulgtes ad til Lillerupholm og hyggede sig hos deres gode Ven *Therkel Møller*, eller de om Sommeren vandrede ned i *Pastor Kjærs* Have og spillede Krok, dette uforligelige Spil, der har bragt saa mange i Haa-rene paa hinanden, hvad der ogsaa lejlighedsvis skete for dem. Eller de om Vinteraftenen gik ind til hinanden ved Ellevetiden og spillede Bezique for at faa Tankerne til at falde til Ro.

De to Mænd var til stor Berigelse for hinanden, men Samværet varede kun i 5 Aar, idet Jeppesen 1894 rejste til Ranum, hvor

han virkede som Lærer ved Seminariet i 31 Aar. I al den Tid stod Byskov og han i stadig Brevveksling med hinanden. Venskabet varede ved Livet ud. I 1925 tog Jeppesen sin Afsked og vendte tilbage til Gjedved, hvor han havde to Sønner, der var Lærere ved Seminariet. En Foraarsdag 1927 døde Jeppesen, og Byskov mindedes deres Ungdomsdage med en Artikel i „Budstikken“.

P. Bojsen havde snart opdaget, at Byskov havde Marskalstaven i Tornysteret, og da han var en meget optaget Mand og ofte paa Rejse, overdrog han en væsentlig Del af Forstandervirksomheden til Byskov. Dette gav en Dag Anledning til en tragikomisk Af-fære. Der var stadig nogle af Eleverne, som tog Livet lovlig let og bestilte for lidt, og her kom Selma Lagerlöfs berømte Bog, „Gösta Berlings Saga“ til at spille en vis Rolle. Denne Roman, der var udkommet i Sverige 1891 og oversat til Dansk 1895, blev læst og drøftet af mangfoldige – desværre ogsaa efterlevet af seks Elever paa Gjedved Seminarium. I deres Begejstring for Kavalererne paa Ekeby dannede de en Sammenslutning, idet de lovede hinanden at sværge paa, at de i et Aar ikke vilde gøre noget, „som ikke er kavalmæssigt, som er klogt eller nyttigt eller kællingeagtigt.“

Det lykkedes dog ikke at overholde det rent bogstaveligt, men de gjorde deres Bedste. Det viste sig imidlertid, at et saadant Kavalerliv stillede større Krav til Kontanter, end deres Forældre var indstillet paa at efterkomme. To af dem fik da den geniale Ide at skrive til den russiske Czar, idet de smukt og rørende skil-drede deres fattige Kaar og bad saa bønligt om en Pengeunder-støttelse til Hjælp til deres Studier.

Skrivelsen blev virkelig taget alvorlig. Den blev præsenteret for Kejserinde Dagmar, passerede en Række russiske Embeds-kontorer, blev oversendt til den russiske Gesandt i København, videre gennem Udenrigsministeriet til Indenrigsministeriet, der tilstillede Amtet den til Erklæring hos Forstanderen paa Gjedved Seminarium. Og en skønne Dag mødte en Politibetjent fra Horsens op med Ansøgningen. Det blev Byskov, der som fun-

gerende Forstander fik Sagen til Erklæring, og da Byskov alle Dage har været ganske usentimental, faldt det ham ikke vanskeligt at svare, at en Pengeunderstøttelse her vilde falde paa helt urette Sted, hvilket han senere, som han selv siger, „uden Barmhjertighed“ meddelte Ansøgerne.

Men bortset fra saadanne rene Undtagelser var Byskov særdeles veltilfreds med Arbejdet og Stedet. Man læser herom i „Budstikken“ for 1946 følgende: „Jeg fandt, det var er herligt Sted at være, og jeg kunde ikke tænke mig et fornøjeligere Arbejde end det, jeg der havde. Et mere tiltalende Elevmateriale kunde næppe tænkes. Det var „Manden fra Ploven“, der prægede det. Han kom med særdeles ringe Uddannelse og tit næsten helt uden Forkundskaber, men med Begær efter Kundskaber og Evne til at tilegne sig dem. Oftest var det Folk, for hvem Lærervejen langt fra havde været jævn og banet, men som havde Evne og Vilje til at overvinde de svære Hindringer, som Vejen frembød. Jeg husker, at jeg læste i en Afhandling af vor store Zoolog J. C. Schiødte om Insekttæderne, at de udmærkede sig ved „en fantastisk Virksomhed og en umættelig Griskhed i Forfølgelsen af deres Bytte“, og jeg tænkte paa, at man med disse Ord godt kunde karakterisere vore ringe forberedte Elever.“

Da der senere opstod Krav om en skærpet Optagelsesprøve, der vilde gøre det vanskeligere for „Manden fra Ploven“ at være med i Kapløbet, modsatte Byskov sig med Hænder og Fødder denne Nyordning, dog uden Resultat.

Allerede fra den første Dag havde Byskov ved sin Lærerdygtighed vundet Seminarieelevernes Respekt, og denne Respekt blev ikke mindre, efterhaanden som hans Kundskaber i Aarenes Løb voksede til det betydelige, og hans fremragende og originale Maade at undervise paa modnedes yderligere. Til Trods for hans noget afmaalte Væsen kom Eleverne ogsaa til at beundre hans Personlighed. Hertil bidrog hans tørre, jyske Lune væsentligt.

En kold Vinterdag i 1895 fik Byskov en spøgefuldst Ide. Han greb Pennen og formede en lille Ting, som han sendte til „Hor-

sens Folkeblad“, hvis Redaktør som tidligere nævnt var Peter Bojsens Broder Emil Bojsen. Denne fandt Behag i Stykket. Her var aabenbart en Mand, der førte en spids Pen. Hvad om man gjorde ham til Redaktionssekretær? Og Emil Bojsen henvendte sig til Byskov og tilbød ham en Stilling ved Bladet som „Petit-Journalist“; saa kunde han muligt senere gaa over til mere alvorlige Emner. „Det er dumt af Dem at blive gaaende der i Gjedved for den lille Løn, Peter giver Dem, og nogen Fremtid kan De jo aldrig faa der,“ sagde Bojsen. Men Byskov befandt sig altfor godt i Gjedved til, at han lod sig friste.

Det lille humoristiske Stykke, der vakte Emil Bojsens Opmærksomhed, stod at læse i „Horsens Folkeblad“ Tirsdag den 12. Februar 1895, og det lyder saaledes:

„Istappe.“

Naar man ved, at Mark Twains Onkel endte med at samle paa Ekko'er efter først at have samlet paa Murbrokker, Bibler og Kileskrifter, kan det ikke undre, at ogsaa Istappe er bleven Gjenstand for Samlermani. De sidste Dage har egnet sig godt til denne Sport.

Gjedved Seminarium har en sjælden fortrinlig Samling af veludviklede Istappe paa gennemgaaende 2½ Alens Længde; indtil andet uomstødeligt er godtgjort, anses denne Samling som Verdens bedste. At en bekjendt Videnskabsmand og Samler herude ved hver Aften at krybe op paa sit Hus og overhælde sin Yndlingsistap med Vand har opnaaet at faa et Exemplar paa 3 Alen og altsaa med tilsyneladende Ret kan rose sig af at eje Verdens største Istap, viser kun, at Bevægelsen er kommet ind i et usundt Spor. Det er de naturligt udviklede Istappe, der alene bør deltage i Konkurrencen. Vi har tænkt, at det kunde have nogen Betydning at faa bragt til Offentlighedens Kundskab, hvor stor den største Istap er, da vi mindes de aarlige Konkurrencer om Verdens største Kartoffel, Turnips, Rugstraa o.s.v. Foreløbig har Gjvedved Seminarium Rekorden med 2 Alen 17 Tom. for normalt udviklede Exemplarer.

– P.“

Dette Bidrag maa altsaa anses for at være Byskovs første skriftlige Henvendelse til Offentligheden. Siden skulde der komme mange flere. Den som „Videnskabsmand og Samler“ betegnede Person var Martin Kristensen, og da man fem og tyve Aar senere sad og drøftede Begivenheden, fastslog han tørt: „Min var nu den længste.“

Iøvrigt gik Seminariet ikke saa godt. P. Bojsen havde for mange Jern i Ilden, og først i Halvfemserne dalede Elevtallet stærkt. Bojsen tænkte paa at nedlægge Seminariet, og det hele saa noget broget ud. Det endte imidlertid med, at Bojsen efter mange og besværlige Forhandlinger 1896 forpagtede Seminariet ud til Byskov og Bojsens mangeaarige Medarbejder Martin Kristensen. Nu skulde de saa prøve at faa Skuden paa ret Køl.

Byskov var ogsaa Frihedsmand, men der var en Kant. Som det senere vil blive nævnt, havde han, da han blev gift og fik Børn, det Princip ikke at give sine Børn ret mange Befalinger, men dem, han gav dem, satte han ogsaa Pris paa at faa overholdt. Saadan ønskede han det ogsaa paa Seminariet og, som det var hans Natur, ganske uden Sentimentalitet. I Bojsens Tid var der naturligvis en Bestemmelse om, hvornaar Undervisningen begyndte efter Juleferien, men det tog Eleverne ikke saa højtideligt. Man kom, naar det passede en, og naar der ikke var flere Juleballer derhjemme i Egnen.

Dette ønskede Byskov ikke fortsat, og da han første Gang gav Eleverne Juleferie, meddelte han, at Seminariet begyndte Undervisningen den og den Dato, og saa ventede han, at Eleverne var til Stede. Der var dog to, som mente, at det gik vel ikke saa strengt til, som Præsten prædikede, og de kom først et Par Dage efter Tiden. Men saa fik de ingen Statsunderstøttelse det Aar. Forholdet var det, at Undervisningsministeriet efter Seminariets Indstilling uddelte Understøttelserne, men naar nu Seminariet meddelte Ministeriet, at den og den Elev ikke dette Aar havde gjort sig fortjent til nogen Understøttelse, saa bortfaldt denne naturligvis. Dette forblev ikke nogen Hemmelighed, og siden

den Tid var Eleverne rent ud sagt hundeangste for at komme saa meget som en Time for sent efter Juleferien. Byskov havde befæstet sin Autoritet yderligere. Man var til en vis Grad bange for ham.

Det lykkedes for de to Forstandere, der iøvrigt – meget forskellige, som de var – supplerede hinanden godt, at faa Seminariets sunkne Anseelse til at stige paany. Elevantallet voksede, og man talte med Respekt om Gjedved Seminarium og dets Arbejde. Men den trufne Ordning viste sig snart mindre hensigtsmæssig. Bojsen var Ejer af Seminariet og skulde sørge for Rengøring og Opvarmning af Lokalerne, ligesom de fornødne Reparationer ogsaa hvilede paa ham, mens Byskov og Martin Kristensen altsaa var dem, der ledede den Virksomhed, som benyttede Bygningerne. Det endte da med, at Byskov 1903 købte Seminariet af Bojsen. Martin Kristensen, der var op i Aarene, ønskede ikke at være Medejjer, men vedblev at være Medforstander som før.

Byskov havde, som han selv sagde, intet at risikere, for han ejede ikke noget. Men saadan blev det ikke ved at være, for han var en praktisk Mand og en god Økonom, dertil initiativrig. Man havde Brug for mere Plads, Byskov begyndte derfor at bygge, hvad der senere vil blive omtalt.

Jens Byskov havde naaet sit Maal: at genoprette Gjedved Seminariums Ry og at præge dets Arbejde og dets Omdømme med sin selvstændige og særegne Personlighed.

Men inden vi forsøger at give et Billede af denne Personlighed, vil vi følge de to gode Gjedvedmænd, Peter Bojsen og Martin Kristensen, til Vejs Ende, 1896 var Bojsen og hans Hustru flyttet til Ry, hvor deres Svigersøn, *Helge Hostrup*, – gift med *Astrid Bojsen* – 1892 havde oprettet Ry Højskole. Senere flyttede Ægteparret til København, hvor de begge døde 1922.

I Aaret 1924 blev der i Gjedved rejst en Mindesten for Ingeborg og Peter Bojsen. Mindestenen, der med et Dobbeltportræt

i Bronze var udført af Billedhuggeren *Rasmus Andersen*, bærer følgende Indskrift:

PETER BOJSEN
1838–1922
INGEBORG BOJSEN
1842–1922
MED TALE OG SANG
DE ÆGGED TIL DAAD

Afsløringen fandt Sted den 12. Juni, og der blev holdt Taler af de to gamle Gjedved-Elever *I. C. Christensen* og *J. P. Kristensen-Randers*, samt af Byskov, der paa Seminariets Vegne overtog Mindesmærket, idet han bl. a. sagde: „De to Mennesker vil blive glemte, og deres Navne med; det maa vi finde os i. Men saa kan der endda blive noget tilbage, og der bliver vistnok i Reglen noget tilbage, selv om det ikke altid giver sig til Kende saaledes, at Folk kan se det. Det er de Menneskers Aand eller Virkning af denne Aand. Her er noget, der kan holde sig meget længere end Mindesmærket og Mindet i levende Menneskers Hjerter. Paa en Skole som denne her vil der være noget, som kaldes Skolens Aand, og det er noget meget sejglivet og livskraftigt, der her er Tale om. Og i denne Aand kan Skolens Stifter blive ved at leve og øve sin Gerning længe efter, at han selv og endog hans Navn er glemt.“

Om Martin Kristensen dette. 1906 var hans Hustru død. I 1912, da han var halvfjerds, trak han sig tilbage fra Seminariet og flyttede til Brund Skole ved Horsens, hvor hans ældste Datter var gift med Lærer *Hans Jørgensen*. Her lukkede Martin Kristensen sine Øjne en Aprildag 1931. Baaren blev ført fra Brund til Gjedved, hvor der foran Seminariets Hovedbygning var samlet 3–400 Mennesker for at deltage i den Sørgehøjtidelighed, der fandt Sted. Efter at man havde sunget Sangen „Et jævnt og muntært, virksomt Liv paa Jord“ bragte Byskov sin gamle Medarbej-

der en Tak. Han sagde bl. a.: „Det var netop dette jævne, trofaste daglige Arbejde, Martin Kristensen i sin Undervisning og i al sin Færd var som Mærke og Symbol for. Han skrev selv under sit Billede, da det engang skulde udgives i en Samling af Portrætter af gode danske Mænd, Linierne

Paa det jævne, paa det jævne,
ikke i det himmelblaa,

og det passede paa ham.“

Derefter blev Baaren ført til Tolstrup Kirkegaard, hvor Martin Kristensen blev begravet ved Siden af sin Hustru.

Ved Martin Kristensens Død skrev *Johs. Elbek*:

Vor Tak fik ikke Mæle
i Ungdoms lyse Vaar,
nu bag de fire Fjæle
vor Hjertenstak du faar.

VII

MATEMATIKKEN DRAGER

Byskov havde en stor og dyb Interesse for Matematik, baade som Undervisningsfag og som Studium. Vi vil begynde med at se lidt paa det første. Man har sagt, at Byskov var en Ven af Paradoxer. Maaske er det rigtigt, men han var i hvert Fald en Ven af Logik. Om Elevernes Forkundskaber i Matematik skal han have sagt, at han foretrak, at de ikke havde lært Matematik, før de kom paa Seminariet, for saa havde de i hvert Fald ikke lært noget galt.

Hvordan han allerede i sine tidlige Læreraar saa paa Undervisningen i dette Fag, kan ses af en Redegørelse, han fremsatte i 1898. Nogle Læsere vil maaske føle sig forbløffede over følgende Indledning: „Formaalet med *Matematikundervisning* er ikke at lære Eleverne Matematik“, men Tankegangen klares ved den senere Fortsættelse: „Matematikken maa søge sin Berettigelse

som Fag paa Seminarierne i sin enestaaende fuldkomne *Metode* og i den Evne, den som Følge deraf har til at udvikle Elevernes logiske Sans. Der maa derfor hele Tiden lægges megen Vægt paa at lade denne Metode træde klart frem. Eleverne maa ikke faa Indtryk af, at Matematikken bestaar af en Mængde tilfældig fundne, mer eller mindre betydningsfulde Enkeltheder; det er mere Sætningernes Forbindelse med hinanden, det kommer an paa, end Sætningerne selv . . .

Det er sagt, at hver Faglærer tillige bør betragte sig som Lærer i Modersmaalet; dette gælder i alt Fald Matematiklæreren. Skriftlig Besvarelse af matematiske Opgaver kan være af meget stor Betydning for Elevernes Oplærelse i Dansk Stil. Man har her det bedste Middel til at øve ham i at sige nøjagtigt og klart, hvad han ved. Her er absolut ingen Lejlighed til Ordgyderi, til ved et blomstrende Sprog at dække over Mangelen paa Indhold."

Byskov havde egentlig aldrig faaet nogen Undervisning i Matematik. Han var Autodidakt, saadan som han blev det paa saa mange andre Omraader senere i Livet. En af Byskovs Ejendommeligheder var paa dette som i andre Henseender hans umættelige Spørgelyst. Det ene Spørgsmaal affødte det andet. Han havde i det hele en levende Trang til at vide til Bunds og til at tænke sin Tanke til Ende.

For at faa et mere indgaaende Kendskab til Matematik maatte Byskov sætte sig ind i fremmede Sprog. Han havde tidligere ved Hjælp af Eibes „Hundrede Timer i Tysk“ erhvervet saa meget Kendskab til dette Sprog, at han nogenlunde kunde læse en tysk Bog. Nu kastede han sig ogsaa over Fransk, idet mange matematiske Værker var skrevet paa dette Sprog. Byskov havde en medfødt Evne til at lære Sprog og sætte sig ind i Sprogets Væsen, ligesom Matematik faldt ham let. Han havde i sin Natur en betydelig Indfølelse.

Han blev snart i Stand til at læse Fransk, men Udtalen var naturligvis temmelig mangelfuld. Naar han senere var paa Rejse i Frankrig og havde Brug for i en Butik eller et Kontor at med-

dele sig til nogen, gjorde han det oftest skriftlig – som om han var døvstum.

Han købte matematiske Værker paa fremmede Sprog. Kørte han fast i en Bog, hjalp en anden ham ofte paa Vej. Hans matematiske Bogsamling blev efterhaanden ret betydelig, især efter at han var kommet i Forbindelse med Antikvariater i Leipzig og Paris. Hvad han fik tilovers af sin Aarsløn, brugte han til saadanne Indkøb.

Det var naturligvis begrænset, hvor meget af den Viden, han efterhaanden erhvervede, som han kunde faa Anvendelse for i sin Undervisning. Men det laa jo let for Byskov at bruge Pennen, og det fik han ogsaa Lejlighed til at forsøge sig med her.

1890 begyndte „Nyt Tidsskrift for Mathematik“, redigeret af cand. mag. *P. T. Foldberg* og Dr. phil. *C. Juel*, at udkomme. Det var delt i to Afdelinger, A og B, af hvilke A var af elementært og B af mere videnskabeligt Indhold.

I Afdeling A blev Byskov en flittig Medarbejder. Allerede i 1. Aargang finder man flere Bidrag fra hans Haand, saaledes to „Opgaver til Løsning“, ligesom han selv løser fire andre Opgaver. I 2. Aargang ser man Byskovs Navn under Løsningen af Opgaverne til Skolelærereksamen, et Arbejde, han fortsætter med i en Aarrække. I samme Aargang har han løst ni matematiske Opgaver. 1894 har han en Anmeldelse paa 3–4 Sider af et fransk matematisk Værk, og fra nu af anmelder han jævnlig Faglitteratur paa fremmede Sprog, overvejende Fransk.

Ogsaa selvstændige Afhandlinger bringer Tidsskriftet fra Byskovs Haand, 1896 saaledes en Artikel „Om Konstruktionsopgaver“, men i 9. Aargang, 1898, fremlægger han Resultatet af et Arbejde, der maa have kostet megen Møje og Besvær, samtidig med at det utvivlsomt har moret ham, det er en Afhandling paa 20 Sider med Titelen „Underholdende Matematik“. Byskov gør her opmærksom paa, at der i de sidste tre Aarhundreder er udkommet ikke saa faa Bøger, almindeligvis med Titelen „Mate-

matisk Rekreation“, hvor Matematikeren tager paa Udflugt fra det daglige Livs mere tørre Omraader eller maaske ligefrem finder Tilfredsstillelse i et Øjeblik at betragte sin Videnskab paa en let og spøgende Maade, maaske han endda driver Løjer med den, idet han benytter den til meningsløse Beviser og Paradokser.

Byskov begynder med at omtale et fransk Værk fra 1612 og gennemgaar i det følgende en Række Bøger, hvoraf Førsteudgaverne i flere Tilfælde er meget sjældne. Den behandlede Litteratur er overvejende fransk. Dog omtales ogsaa et Par engelske og tyske Værker.

Han slutter med en ret fyldig Omtale af en paa dette Tidspunkt helt ny Bog *C. A. Laisant* „La Mathématique, Philosophie, Enseignement“, Paris 1898. Bogen bestaar, som Titelen angiver, af et Afsnit om Matematikkens Filosofi og et med Betragtninger over Undervisningen. Forfatteren gør opmærksom paa, at hans Bog er bestemt for jævne Læsere, og han siger herom: „Jeg har sat mig det Maal at komme med nogle jævne Betragtninger, at udtrykke mig saa klart som muligt, at støtte mig alene paa sund Fornuft og almindeligt brugt Ræsonnement – for at sige det, som jeg har at sige om et Emne, som har interesseret mig hele mit Liv. Dersom jeg havde stilet højere, dersom jeg havde villet skrive et lærd Værk, vilde jeg have henvist til Leibnitz's Ord: „Uden Matematik kan man ikke komme grundigt ind i Filosofien, uden Filosofi kan man ikke komme grundigt ind i Matematikken, uden Filosofi og Matematik kan man ikke komme grundigt ind i noget som helst.““

Byskov slutter sin Gennemgang af Bogen med at sige, at dens største Betydning maaske ligger i, at den giver en Anvisning paa at udtrykke sig klart og simpelt. Enhver Matematiklærer vil sikkert paa et eller andet Punkt kunne lære noget af den i den Henseende. – Byskovs gamle Elever vil antagelig finde, at hans Undervisning baade i Matematik og andre Fag netop synes at være præget af Forfatteren paa den angivne Maade. Hvad Laisant

siger i Begyndelsen af Citatet om „nogle jævne Betragtninger“, er Byskov heller ikke upaavirket af i sine folkelige Foredrag og Afhandlinger.

VIII HJEMLIV MED MERE

Gjedved Seminarium var Fællesskole. De mandlige Elever var langt de fleste, men der var nogle faa kvindelige, og en af dem blev Byskovs Skæbne. Herom fortælles der saaledes: Lærer *Haurum* i Hodde ved Varde havde en Plejedatter, der hed *Line Haurum*. Hun var opvokset i et aandeligt interesseret Hjem, og selv var hun en vaagen og tænksom Pige. Hun havde været paa Højskole og var blevet uddannet til Lærerinde i Haandarbejde og Gymnastik. Hun naaede da ogsaa til at blive Lærerinde paa Vrigsted Højskole.

Men hendes Hu stod til Seminariet. Hun vilde have en rigtig Lærerindeuddannelse, og det gik hendes Plejefader da ogsaa med til. Da han kom til Gjedved med sin Datter og opsøgte Forstanderen, udviste Byskov ingen særlig Glæde over den nye Elevs Ankomst. „De kvindelige Elever gaar jo før eller senere hen og forlover sig, og saa er deres Eksamen jo ingen Nytte til,“ indvendte han. „Ja, det tror jeg, jeg tør love Dem, at min Datter ikke gør,“ svarede Lærer Haurum.

Line Haurum blev imidlertid optaget paa Seminariet, men Byskov fik delvis Ret. Hun naaede kun godt og vel ind i anden Klasse, før hun var forlovet – med Byskov. Og det kan vi sige med det samme: Han blev ikke narret med hende. Line Haurums Livsbane havde iøvrigt ikke været saa lige til. Ane Cathrine Johanne Bartholine (Line) Rasmussen (Haurum) var født den 29. April 1874 i Vinding, Tyrsting Herred, som Datter af Gaardejer Anders Rasmussen (1849–1880) og Maren Jensen (1844–1926). I Femaarsalderen mistede hun sin Fader og fik nu sit Hjem hos sin Faders Fætter Lærer Haurum, der var Lærer i

Hodde Skole, hvor hans Søster holdt Hus for ham. Det lykkedes dog Lines Moder at holde Hjemmet sammen om de to smaa Dreng, hun havde. Som gammel boede hun i mange Aar i Horsens og havde herfra let ved at besøge sin Datter i Gjedved.

I Hodde Skole fik Line et lykkeligt Barndomshjem. Herfra kom hun paa Gjedved Seminarium, og hvordan det gik hende her, har vi fortalt om. Den 24. August 1900 blev hun gift med Byskov, og de fik deres Hjem i et nyt, stort Hus, han havde bygget.

Opførelsen maa være gaaet i en Fart. Huset blev nemlig paa-begyndt i Maj, og det stod færdig til deres Bryllupsdag den 24. August. Det kostede 9000 Kr. Der var en rummelig Lejlighed underneden og fire gode Værelser ovenpaa. Heraf blev de to lejet ud til Elever, et benyttedes til Pigeværelse og et til Gæsteværelse.

Hverken Byskov eller hans Hustru havde nogen Formue. Alt, hvad Byggegrund og Hus kostede, blev laant. Iøvrigt maatte man „holde sig ved Haab i Live“, men det evnede man da ogsaa. Byskov var en meget flittig Mand, dertil initiativrig, og hans Ægtefælle stod ogsaa paa disse Omraader værdig ved hans Side. Byskovs Indtægter var beskedne. Fru Byskov har oplyst, at hans Indtægt som Forstander og Lærer for Aaret 1900 beløb sig til 2916,72 Kr. og for 1901 2855,52 Kr. Seminariets Statstilskud var 5000 Kr. Fru Byskov paatog sig Undervisningen af de kvindelige Elever i Gymnastik, Haandarbejde og den dertil hørende Praktik i alle 3 Klasser, og derfor erholdt hun 300 Kr. aarlig. Nogle Aar senere blev Beløbet dog forhøjet til 800 Kr.

Nu er der jo ingen, der er i Tvivl om, at Pengenes Købeevne dengang var langt større end nu. Siden vi er ved Økonomien, kan vi samtidig se lidt paa Seminarieelevernes Forhold. Undervisningen kostede 130 Kr. om Aaret, for Kosten gav man 22 Kr. om Maaneden. Alt i alt kunde man klare sig for o. 600 Kr. om Aaret. Hvis man nøjedes med at spise til Middag paa et Pensionat og iøvrigt holdt sig selv med tør Kost, og hvis man i det

hele var meget sparsommelig anlagt, kunde man leve for godt 500 Kr. om Aaret.

1903 købte Byskov som nævnt Seminariet, og nu begyndte et Byggeri, der krævede baade Mod og Penge. Det første havde han, de sidste maatte han laane. 1903 blev den gamle Enetagers Bygning ud mod Landevejen revet ned og en ny Toetagers Bygning opført. Den kostede 12000 Kr. Det var Byskovs store Maal at faa hele Seminariet fornyet, og saa snart han havde faaet en Del af det foregaaende Laan afbetalt, tog han fat paa et nyt Byggeri. Det næste Foretagende var den Toetagers Sidebygning med Foredragssal ovenpaa. 1909 opførtes „Taarnet“ med Værelser til 20 kvindelige Elever. Derefter fulgte Gymnastiksalen, der slugte de fleste Penge, idet den kostede 16–17000 Kr. 1912 var hele Seminariet ombygget, og det stod parat til den store Jubilæumsfest i Anledning af Seminariets 50 Aars Fødselsdag.

Men vi vender tilbage til det Byskovske Hjem ved Aar 1900.

For at holde Kostprisen nede paa en rimelig Højde aabnede Byskov sit Hjem for Kostelever – hvad der iøvrigt var en Fortsættelse af Traditionen fra Bojsens Tid – og her fik mange mandlige og alle kvindelige deres gode Forplejning. Man naaede helt op paa 80 Kostelever, men Gennemsnittet var i flere Aar 70. I Eksamenstiden havde man desuden Censorerne paa Kost. De havde deres særlige Bord, og der var Tider, hvor der spiste op imod hundrede Mennesker i Byskovs Hus.

Alt dette gav meget Arbejde til Husmoderen. Naar man erindrers hendes mange Undervisningstimer og desuden tager den lille Ting i Betragtning, at hun efterhaanden fødte seks Børn til Verden, vil man forstaa, at hun havde Tiden godt optaget. At hun kunde overkomme mere, er uforstaaeligt, men det kunde hun. Kort efter Byskovs Giftermaal meddelte han Eleverne, at der i hans Hjem var aabent Hus hveranden Søndag Aften. Det var en sand Lækkerbissen for de af os, som var kommet lige fra Hjemmet og til Seminariet, og som egentlig følte os en Smule forkomne hjemlig set. Det gjorde jeg i alt Fald. Jeg tror derfor

Jens Byskov.

heller ikke, jeg forsømte nogen af disse Aftener, hvis der da ikke var noget ganske særligt i Vejen.

Sammenkomsten begyndte med, at Byskov læste et Stykke højt. Det kunde være af Søren Kierkegard, som han satte højt, af Morten Pontoppidan, hvis Bibelhistorie han iøvrigt i anden Forbindelse har angrebet stærkt, af Tolstoy eller af Mark Twain. En Aften husker jeg, Byskov læste et Stykke, der handlede om Christian II's Sejlads over Lille Bælt. Der blev saa indgaaet en Art Væddemaal. Hvis vi kunde gætte, hvem Forfatteren var, skulde Byskov give os en Cigar. Kunde vi ikke, skulde vi give ham en. Vi gættede paa snart den ene, snart den anden, men ingen paa Johannes V. Jensen, og ham var det. Det Stykke, Byskov havde læst, stod i „Kongens Fald“, der udkom 1900–1901. Johannes V. Jensen var dengang et nyt Navn for mig. Derefter delte Eleverne sig, saa nogen legede Ordsprogsleg eller lignende

inde i Stuerne, medens andre tyede ind i Byskovs Værelse for at se paa Bøger eller underholde sig med ham. Det sidste gjorde jeg. Byskovs allerede dengang betydelige Bogsamling tiltrak sig min Opmærksomhed. Jeg lagde Mærke til, at han havde Bibelen staaende paa 6-7 forskellige Sprog. Jeg bladede i „Nyt Tidsskrift for Matematik“ og fik her Øje paa den andetsteds omtalte Afhandling om „Underholdende Matematik“. Senere hen paa Aftenen samledes alle om de veldækkede Kaffeborde, hvis Goder vi lod vederfares al Retfærdighed, og Sammenkomsten sluttede med en Aftensang.

Fru Byskov har i „Budstikken“ for 1959 omtalt disse Sammenkomster, set fra Hjæmmets Synspunkt, med disse Ord: „Vi var meget glade for disse Aftener. Vi kom i nærmere Forbindelse med Eleverne, og for deres Vedkommende var det rart at komme sammen i et Hjem i Stedet for stadig at sidde paa et Værelse.“ Deri har Fru Byskov Ret. Vi er mange, der er Byskov og hans Hustru dybt taknemmelige for den hjemlige Luft, vi her blev delagtige i.

De to sidste Aar, jeg tilbragte paa Seminariet, spiste jeg hos Byskovs. I al den Tid gik jeg ud og ind ad deres Dør fire Gange om Dagen, og jeg befandt mig godt i det Hjem. En Dag skete der for Resten noget mærkeligt. Det var, mens jeg gik i ældste Klasse, at jeg mødte Byskov i Gangen. Han skulde ind og jeg ud. Da standsede han, ligesom tilfældigt, og spurgte: „Hvor skal De hen, naar De nu rejser herfra?“ Ja, det vidste jeg da ikke. „Ja, De kan jo blive Lærer her ved Seminariet, hvis De vil det.“ Jeg blev saa befippet, at jeg slet ikke fik svaret, og noget Svar fik Byskov aldrig. Jeg havde nu den Tanke, at jeg vilde ud i Verden og se mig om, hvad jeg da ogsaa kom. Iøvrigt var jeg kun 20 Aar, og jeg vidste ogsaa godt, at jeg var alt for umoden til at undervise Seminarieelever. Men det maa Byskov jo altsaa have troet, jeg kunde.

Fru Byskov stod særlig højt hos de kvindelige Elever. Var de syge, kom hun og saa til dem. Havde de Bekymringer, kunde

Fru Line Byskov.

de gaa til hende og blive trøstet. De priser alle hendes faglige Dygtighed, men ligesaa meget hendes menneskelige Varme. Vi bliver nødt til at citere, hvad Fru *Titte Jeppesen*, dimitteret fra Gjedved 1920 og gift med Seminarielektor *H. D. Jeppesen*, skriver om den Ting.

„Der var aldrig nogen, der mærkede, at Fru Byskov var fortravlet eller utaalmodig, tværtimod. Mange gamle Elever mindes sikkert Gymnastiktimerne hos Fru Byskov som de Timer, man ligefrem længtes efter, naar man f. Eks. i en Læseferie sad Time efter Time bøjet over Pædagogikken eller Dogmatikken. Den, der skriver dette, kan i hvert Tilfælde endnu fornemme den Følelse af Hygge og Omsorg for en, naar Fru Byskov kom og laaste os ind i Gymnastiksalen og spurgte om, hvordan det havde bekommet vore Muskler med den og den Øvelse Dagen i Forvejen . . .“

Vi vil nu heller ikke glemme, hvad et Mandfolk har at sige

om Fru Byskov. Det er *C. S. Nygaard*, der i „Budstikken“ for 1944 skriver følgende: „Jeg vil ogsaa gerne sige Fru Byskov Tak. Hun var for mig Moderen i det kristne Hjem. Hun var den stille Kvinde, der i al vor Travlhed mindede os om det ene fornødne, eller som den Mor, Johannes Jørgensen fortæller om, der sagde til sin Søn, da han var ved at fortabe sig i Stjernehimlens Dybder: „Bevar din Sjæl, min Dreng, det er det eneste Vorherre forlanger af dig . . .“

Fru Byskov havde jo ikke meget med os Seminarister at gøre, men ved Byskovaftenerne mærkede vi hendes store Indflydelse og stille Myndighed. – Ogsaa ved enkelte andre Lejligheder. Jeg husker f. Eks., hun engang i Foredragsforeningen tog Ordet, efter at en af Danmarks mest berømte Mænd, Professor Vilh. Grønbech havde talt. Hun gjorde det for at forsvare eller pointere vor gamle Kristentro mod moderne sammenlignende Religionsfilosofi. Hun har nok følt, at her var noget, der kunde være farligt for unge ubefæstede Sjæle. Eller jeg husker, hun ind under Jul sang og spillede en Julesalme for os, som jeg ikke havde kendt før, men som siden har været en af de kæreste, jeg kender: „Venner, sagde Guds Engel blidt, hvorfor er I nu bange!“

Indadtil mener jeg ogsaa at turde sige, at Hjemlivet i det Byskovske Hus var rigt. Der blev læst højt – og hvor mange Steder faar man ellers Tid til sligt nu om Stunder? Herom har Byskov følgende indholdsrige Linier at berette: „Vi har i min Familie holdt os udelukkende til Dickens. Vi har læst alle hans Værker og har begyndt paa dem igen, naar vi har gaaet Rækken igennem. Og det er gaaet meget godt. Det er gaaet saa godt, at vi har kunnet samles om disse Dickens-Aftener, efter at Børnene er blevet halvgamle Mennesker paa 40 Aar og derover.

Og Betydningen af dem har maaske bedst kunnet konstateres gennem den Indflydelse, de har haft paa Familiesproget. Et saadant bliver nemlig i nogen Grad en Følge af nært Familieliv. Altsaa, der bliver et sprogligt Fælleseje, som kommer frem i

Fra Byskov og Hustrus Sølvbryllup den 24. August 1925. Staaende fra venstre ses: *Gerda*, 11 Aar, *Sigrid*, 19 Aar, *Ellen*, 22 Aar, *Arne*, 16 Aar, *Tage*, 24 Aar, *Karen*, 21 Aar, og Tages Kæreste *Dagny*, 27 Aar. Billedet er taget uden for Byskovs Kontor,

Familiemedlemmernes Omgang med hinanden, og som holdes tilbage, naar udenforstaaende er med; vort Familiesprog indeholder mange Hentydninger til Dickens, et Navn fra en af Bøgerne eller et Citat, som særlig har tiltalt os, eller som er knyttet til en lille Oplevelse inden for Familien."

Byskov var alle Dage meget rejselysten. I 1899 var han første Gang paa en Ferierejse til Udlandet, det var til Tyskland, Østrig, Italien og Schweiz, og siden var han næsten hvert Aar en Tur ude i sin Sommerferie. Han deltog aldrig i Selskabsrejser. Dertil var han i alt for høj Grad Individualist. Rejseglæderne begyndte i Virkeligheden om Vinteren, naar han om Aftenen efter veludført Dagværk gav sig til at granske Baedekers Rejsebøger for ved Hjælp af dem og udenlandske Rejselister at lægge Planer for den kommende Sommerferie. Disse Vinteraftener og deres Rejseovervejelser var ham til megen Glæde. Som oftest var det

almindelige Turistrejser, Byskov foretog. Kun et Par Gange traadte det faglige i Forgrunden, det var til en Matematikerkongres i Heidelberg og et Filologmøde i Uppsala. En Grund til, at Byskov følte sig tiltrukken af disse Udenlandsrejser, var den, at han efterhaanden fik megen Interesse for Kunsthistorie. Ogsaa paa dette Omraade blev han baade belæst og kyndig, og her var det af væsentlig Betydning at faa Lejlighed til at se Raffaels, Leonardo da Vincis og mange andres Malerier i de store udenlandske Samlinger. Disse Billeder gjorde et stærkt Indtryk paa Byskov, skabte vel ogsaa sammen med de øvrige Rejseindtryk en egen Friskhed og Oplagthed til at tage fat paa Skolearbejdet igen cfter Ferien.

Vi hørte for lidt siden, hvorledes Byskov i sit Familieliv lagde megen Vægt paa de Fællesoplevelser, der laa i Højtælningen. Det samme gjaldt, da Børnene kom til Skels Aar og Alder, i Form af Fællesrejser til fremmede Lande.

Byskov var i Aarenes Løb blevet saa velstillet, at han kunde tillade sig at leje en Rutebil, som saa, fyldt med Familiens Medlemmer, drog sydpaa, et Par Gange helt til Italien. Disse Fællesrejser gav fælles Minder, og det er noget, der har varig Betydning.

Maa jeg have Lov at fortælle en lille Historie. Jeg kender en Haandværksmester i den By, hvor jeg bor. Han har en mindre Forretning, han og hans Kone er meget flittige og sparsommelige Folk. Men de er mere end det. For mange Aar siden fortalte denne Haandværker mig en Dag i Begyndelsen af Efteraaret, at i Aar havde han og hans Kone og deres eneste Søn været paa en Rejse i Sommerferien. De havde været i Sønderjylland og set Dybbøl og alt det der. „For,“ sluttede han, „saa har vi noget at tale om, naar det bliver Vinter.“

Det var godt udtrykt. Byskovs og deres Børn har aldrig behøvet at savne Samtalestof, naar det blev Vinter.

Byskov kunde lide at spille Kort, især L'hombre, og herom har han med Erfaringens Vægt udtalt sig i følgende Ord: „Der

er noget særligt ved dette gamle Spil, naar det da drives paa den oprindelige Maade, uden „Narrestreger“ og selvfølgelig med en saa lav Takst, at Gevinst og Tab ikke kan betyde det mindste for Deltagerne. Det er blandt Kortspil det, der egner sig bedst som fornøjelig selskabelig Underholdning. I nogen Grad skyldes dette selve Spillet og dets Principper, og i nogen Grad, maaske ogsaa i højere Grad, den Tradition, Spillet er Bærer af. Det har en Patina; naar *Goethe* sammenligner den græske Tragedie, Skæbnetragedien, med den moderne Tragedie, Karaktertragedien, kan han spøgende sige, at Whistspillet er den græske Tragedie, L'hombrespillet den moderne. Hans Tanke er altsaa, at Whistspilleren giver sig Skæbnen i Vold, mens L'hombrespilleren er sin egen Lykkes (eller Ulykkes) Smed. At han har kendt og dyrket L'hombrespillet, giver det en Anseelse, som Bridgen ikke har og vel næppe faar. L'hombre staar som Spil betragtet langt fra paa Højde med Tarok, der er den ubestridte Konge blandt Kortspil og sikkert aldrig kan stødes fra Tronen; dette Spil har ogsaa Alderen og for saa vidt Patinaen; men som selskabelig Underholdning har det den store Mangel, at der ikke kan snakkes eller fortælles Anekdoter under Spillet. Der kan snakkes under L'hombren; der er en særlig L'hombrejargon, som fryder de rigtige Dyrkere af dette Spil.“

Vi kan godt i den Forbindelse fortælle en lille Historie og det vel at mærke en Historie, som er historisk. Forstander *Jens Marinus Jensen* skrev ved en eller anden Lejlighed en Artikel om Byskov som Foredragsholder, og heri nævnte han, at Holger Begtrup engang til nogle unge Byskovbeundrere havde sagt: „I maa sige, at Byskov er en dygtig Taler og meget andet godt, men jeg vil have Lov at sige, at han er og bliver en Jætte.“

Denne Artikel sendte Jensen til Byskov, som svarede med et Brev, hvori det hed:

„Jeg fornøjede mig navnlig over den Udtalelse, De anfører fra Holger Begtrup. Jeg forstaar jo nok – hvad maaske nok ikke mange af Deres Læsere gør – at Glosen Jætte skal tages i den

gammelgrundtvigianske Betydning: Jætte i Modsætning til Aser, altsaa til Aandsmennesker. Og det er altsaa noget ret slemt for mig at skulle høre til den Slags Væsener. Men jeg er nu ikke ulykkelig derover, og jeg bliver ikke fortørnet derover eller vred paa Holger Begtrup, som jeg godt kan lide; jeg har tit haft Glæde af at høre ham og af at være sammen med ham.

Jeg mindes navnlig en Gang, da vi var sammen som faste Lærere ved Friskoleforeningens Kursus paa Borris Landbrugsskole (eller Husmandsskole). Det varede en Uges Tid, og vi havde vel hver kun et Par Timer om Dagen, saa der var en Del andre Timer at finde Anvendelse for. Vi fik da den noget uandelige Tanke, at det kunde være godt at faa en L'hombre, men Kortspil var forbudt paa Skolen (og paa Kursuset?). Imidlertid fik vi nu fat paa L'hombrekort paa en eller anden Maade, og vi fandt ogsaa en Trediemand, med hvem vi trak os tilbage paa mit Værelse, hvor vi bag laaset Dør dyrkede Spillet og havde det meget fornøjeligt, til Dels vel nok fordi vor Syssel skulde trives i Dølgemaal.

Jeg holdt Foredrag for Friskolelærerne om dansk Sproglære, og mine Foredrag handlede om „Begrebet Grundled“, som jeg behandlede ret indgaaende. En Dag havde jeg sluttet Timen med Sætningerne „der ligger Petersen“, og „der ligger Petersen sgu“, og jeg forsøgte at vise, at de to Sætninger passer til to forskellige Situationer – noget, der har med det at gøre, som Sprogmandene har kaldt *psykologisk Subjekt*.

Det var om Formiddagen, og da jeg om Eftermiddagen skulde fortsætte, stod de to Sætninger endnu paa den sorte Tavle, og da jeg skulde begynde paa Foredraget, rejste en af Deltagerne sig og sagde, om det nu var rigtigt med de to Eksempler. Jeg troede, han (det var for Resten en Hun, en ældre Lærerinde) ikke ret havde forstaaet, hvad det var, Eksemplerne skulde vise, og begyndte at tage fat paa Sagen igen. Men saa fik jeg at vide, at man kun vilde udtrykke Forargelse over, at jeg brugte Ordet sgu i Eksemplerne.

Jeg sagde blot: „Det gider jeg virkelig ikke drøfte med Dem,“ og gik videre i Behandlingen af Begrebet Grundled.

Maaske for at berolige Forsamlingen tog Begtrup saa i sin næste Time fat paa Eder og deres Brug i Tale og i Citater og tilfredsstillede maaske nok de betænkelige Mødedeltagere ved at fordømme den Slags og undskyldte mig i nogen Grad ved at henvise til, at andre Folk, der vel maatte regnes til ordentlige Mennesker og vel ogsaa til Aandsmennesker, f. Eks. Hostrup, maatte rammes af Bebrejdelser for at have anvendt Eder paa ukristelig eller uforsvarlig Vis.

Begtrup og jeg saa vel altsaa ikke helt ens paa denne Sag og var maaske nok ikke helt enige om, hvor aandeligt man skal vise sig, eller hvor jordbundet det kan gaa an for et Aandsmenneske at være.

Kortspils Forsvarlighed kom han ikke ind paa. Det kan maaske ogsaa i nogen Grad forsvares ved Henvisning til, at Aserne jo dyrkede Tavlspil, som vel har saa meget Artsfællesskab med Kortspillet, at dette ikke helt kan regnes for en Jættesyssel.

. . . Jeg kunde altsaa godt lide Begtrup personligt, og jeg har i høj Grad kunnet nyde hans Foredrag, navnlig hans Foredrag om vore Guldalderdigtere.“

Siden vi er ved Kortspillet, kan det nævnes, at Byskov ogsaa har spillet L'hombre med Jakob Knudsen, der gerne efter et Foredrag underholdt sig paa denne Maade. Dette morede nu ikke Byskov, og i sin andetsteds omtalte Skildring af Digteren siger han, at Jakob Knudsen ikke duede til at spille Kort og slet ikke havde Anlæg i den Retning.

Byskov kunde godt lide Selskabelighed ind imellem, dels for det berigende, der kunde være i en Samtale, og dels i den Afslappelse, han fandt i Kortspil. Selskabelighed havde han rigeligt af i Eksamenstiden, idet Censorerne boede og spiste i hans Hjem. Med mange af dem havde han et fornøjeligt Samvær, og flere af dem blev hans Venner for Livet. I sine Erindringer nævner han først to Kvinder Magister *Ida Falbe-Hansen* og Dr. phil.

Kirstine Meyer. Om den første siger han, at han satte hende meget højt som Censor – det var i Dansk – og endnu mere som Menneske. Han stod i stadig Brevveksling med hende, lige til hun døde 1922, 73 Aar gammel.

Da Flertallet af de Censorer, Byskov omtaler, ogsaa fik en væsentlig Indflydelse paa min Skæbne, hvad Eksamen angik, finder jeg det ikke helt urimeligt ogsaa at nævne enkelte af de Indtryk, de gjorde paa mig. Ida Falbe-Hansen havde jeg til Censor baade til første og anden Del. Hun gjorde et godt Indtryk. Hendes Blik var indtrængende, klogt og mildt. Og saa havde hun en forbløffende Hukommelse. Dagen før jeg skulde op til anden Del, var jeg et Ærinde inde i Byskovs Kontor, hvor Frk. Falbe-Hansen netop sad. Jeg gjorde mig hurtigt færdig. Imidlertid havde jeg nok mærket, at Frk. Falbe-Hansen iagttog mig, og da jeg var ved at gaa, sagde hun: „Er det ikke Uhrskov?“ Det virkede forbløffende. Hun havde kun set mig een Gang i sit Liv. Det var et Aar siden og havde vel varet en tyve Minutter, og dog huskede hun mig.

Den anden Dame, som Byskov kom til at sætte megen Pris paa, var altsaa Kirstine Meyer, der var Censor i Fysik. Det var ikke Byskovs Fag, og derfor var Berøringspunkterne tilsyneladende ikke saa mange som med Frk. Falbe-Hansen. Men Byskov havde beskæftiget sig en Del med Astronomiens og Fysikkens Historie, navnlig den mere menneskelige Side af de store Forskere, især Leonardo da Vinci, Tyge Brahe, Kepler, Galilæi og Faraday. Der var altsaa alligevel Berøringspunkter, og desuden havde Fru Meyer Sans for Humor. Hun kunde more sig over en god Historie, og hun kunde selv fortælle en. Hun døde 1941, 80 Aar gammel, og Byskov stod hende saa nær, at hendes Søn bad ham holde Talen ved hendes Baalfærd. Hun var en fremragende Kvinde, betydelig som Videnskabsdyrker og sjældent tiltalende som Menneske, siger Byskov om hende.

To andre Censorer – højst forskellige iøvrigt – som Byskov

ogsaa havde Glæde af at være i Selskab med, var Professor *J. H. Nebelong*, Censor i Sang og Musik, og Zoologen Dr. phil. *William Sørensen*, der tog sig af Naturhistorien. Professor Nebelong var en Mand af Form, og han skulde behandles med Anstand. Jeg husker godt, hvordan Byskov kort før Eksamen – saadan rent tilfældigt naturligvis – anvendte en Del af Dansktimen til at gennemgaa de forskellige Tiltaleformer. „Naar De nu kommer til Eksamen,” sagde han, „siger De naturligvis ikke *De* til Censorerne –“ vore Ansigter antog pludselig Form af et Spørgsmaalstegn – „De siger *Hr. Professoren* eller *Hr. Doktoren*.” Saa vidste man det. Da en af os kort efter var oppe i Sang og Musik, havde faaet Violinen stemt og skulde til at spille „Kong Christian stod ved højen Mast”, fik han et pludseligt Indfald og spurgte: „Ønsker Hr. Professoren, jeg skal transponere?” – „Ja Tak,” svarede Nebelong med sin allerhuldsaligste Stemme. Han var ikke vant til saa megen Form herude paa Landet, og Eleven fik sin Høflighed rigeligt belønnet.

Nebelong var en af dem, der gerne vilde spille *L'hombre*, og det hastede heller ikke med at komme i Seng. Det kunde godt blive lidt anstrengende for Byskov, der i Eksamensdagene havde saa meget om Ørerne. Men en anden Ting var, at Nebelong ikke holdt saa meget af at tabe, og det var jo væsentligt at bevare en Censors gode Humør. Sagnet fortæller derfor, at Byskov og et Par andre Deltagere kort før Nebelong ventedes, holdt en Art Generalprøve for at øve sig i at spille saa maadeligt, at Professorens kunde forventes at vinde.

En anden Historie er den, at kort efter at Byskovs ældste Barn, Tage, den 18. Juni 1901 var kommet til Verden, var Nebelong kommet paa Besøg. Han lod sig forlyde med, at han gerne vilde gøre Familien den Tjeneste at staa Fadder til Barnet. Det blev der imidlertid ikke noget af, og da Professorens kom igen næste Aar, var han en Kende stødt. Han mente jo da, han tydeligt havde givet Udtryk for . . . Men Byskov tog sin enfoldigste Mine

paa og svarede, at det havde han og hans Kone ganske vist nok opfattet – men de troede da, det var Professorens Spøg. Professor Nebelong lod sig let forsone.

Dr. William Sørensen var en interessant og – hvad jeg senere kom til at erfare – en sagnomspundet Person. Det var ikke, fordi han bandede groft – hvad han gjorde. Han var iøvrigt en Præstesøn – at man fængsledes af ham, men der var noget umiddelbart over ham, noget næsten primitivt. Han kunde finde paa at sige de mærkeligste Ting, og han var ikke bange for at udtrykke sig. Da vor Zoologilærer, Martin Kristensen, engang havde skrevet til ham og anket over, at der i „Frem“, som dengang udkom og havde stor Udbredelse, havde staaet en forældet Redegørelse for Oksebremselarvens Forplantning, svarede William Sørensen saaledes (jeg indskyder, at jeg har ændret vedkommendes Navn): „Den nævnte Artikel er sikkert undertegnet G. P., men samme G. P. er en normalt udviklet Idiot, og hvis der ikke er andre Fejl i hans Artikel, er det en ganske unormal Artikel.“

William Sørensen følte sig forbigaaet ved en Professorbesættelse og nærede et bittert Nag imod Universitetet, et Nag, han paa ingen Maade lagde Skjul paa. Det er jo muligt, at G. P. har været paa den forkerte Side i denne Sag.

Fra Horsens til Gjedved er der en Mil, og Censorerne kom som oftest kørende dertil i Landauer, men William Sørensen, der havde en stor Familie at forsørge, tog den til Fods. Jeg husker endnu, hvordan han en solvarm Julidag kom vandrede med Jakken under Armen, en Taske i den ene Haand og en Knortekæp i den anden, alt mens Sveddraaberne løb ned over Ansigtet for at ende i hans lange Skæg. Engang medførte han en lille Kvist med et Par Blade og en Frugt paa. Martin Kristensen ytrede nogen Betænkelighed ved denne Genstand som Eksamensopgave i Botanik, men William Sørensen slog det hen. „Jeg havde den ogsaa med i Jelling, hvor jeg viste den til en Elev. Han sagde, det var en Figen, og hvad Fanden skulde han sige andet!“

Fra Ribe Seminarium fortælles, at der til Eksamen en Dag fremtraadte en ung Dame iført en knaldgul Kjole med Slæb. Det kunde William Sørensen ikke staa for. Han skrev straks en Seddel og skød den over til Eksaminator, som var *Noe-Nygaard*. Paa Sedlen stod: „Hvad Fanden! Syntes jeg ikke nok, det var Dronningen af Saba?“ Noe-Nygaard fik et Latteranfald og skyndte sig hen til Zoologiskabet for at faa Luft.

Endnu et Eksempel paa William Sørensens ejendommelige Maade at udtrykke sig paa. Han underviste ogsaa paa Statens Lærerkursus. En Dag drøftede man paa Holdet et Spørgsmaal fra Udviklingslæren. En Lærerinde var uenig med William Sørensen, og for at klare sig paaberaabte hun sig en af Tidens store Autoriteter: „Saadan siger Vilhelm Rasmussen, og han er jo da Fritænker.“ „Vilhelm Rasmussen!“ udbrød William Sørensen. „Gud fri og bevar os vel! Han er religiøs Fanatiker.“

Der var noget reelt og tiltalende over William Sørensen, hvad der ogsaa gav sig Udtryk i hans Valgsprog: „I sidste Instans afhænger alt af Karakteren.“

Et alvorligt Mellemværende fik Byskov med de to Censorer Dr. phil. *Alfred Lehmann* og Professor *Kroman*. Mærkeligt nok er det de mandlige Censorer, jeg husker tydeligst fra min Eksamen – men af ret forskellige Grunde. *Lehmann* var Censor i Fysik, da jeg var oppe til første Del 1901. Han var gnaven og sur. Det hele syntes at mishage ham, Menneskene, Stedet, alting. Medens jeg var oppe, skete det et Par Gange, at en Elev kom listende ind i Lokalet for at høre paa Eksamen. „Kan vi ikke faa den Renden ud og ind ad Dørene forbudt?“ sagde *Lehmann* til Eksaminator, Th. Gjødese. Denne gjorde det eneste fornuftige, der var at gøre. Han svarede ikke. Eksamen var jo offentlig. Det er den eneste Eksamination, jeg mindes med Ubehag. Jeg skriver ikke dette, fordi jeg har noget at hævne over for Dr. *Lehmann*, for det har jeg ikke. Jeg fik ug÷, og det var jeg tilfreds med.

Helt anderledes gik det Aaret efter hos Professor *Kroman*,

der var Censor i Pædagogik. Opgaven hed Rousseau. Jeg fik hurtigt afleveret det rent historiske Stof og det om at vende tilbage til Naturen, men saa begyndte det alvorligste. Kroman ønskede aabenbart at føle mig paa Tænderne. Han havde straks overtaget Eksaminationen, og Martin Kristensen fik kun nu og da et Ord indført. Det var Spørgsmaalet æstetiske Lyst- og Ulystfølelser, Professoren ønskede at drøfte. Han og jeg blev hurtigt uenige. Jeg holdt paa Lystfølelserne som det attraaværdige. „Ja, det kan De jo godt sige,“ sagde Professoren, „men saa faar De ni Dele Ulystfølelser for hver Del Lystfølelse, De opnaar.“ – Naa ja, saa foretrak jeg det. Diskussionen bølgede i nogen Tid, men afsluttedes ved, at Kroman sagde: „Ja, saa kan De jo gaa ud i Verden med den Anskuelse.“ Samtalen gik i Staa, men Eksamen vedvarede, for Kroman gav sig til at se mig intenst ind i Øjnene. Jeg maa indrømme: Jeg saa igen. Da dette havde varet i, jeg synes en fire, fem Minutter, men det har det naturligvis slet ikke gjort, sagde han: „Tak.“ Eksamen var forbi. Jeg har kun fornøjelige og gode Minder om Professor Kroman, men man skulde aabenbart være parat til Kamp.

Mens Alfred Lehmann var Censor i Fysik, stod Byskov i det bedste Forhold til ham, og de kom godt ud af det med hinanden. Men senere blev Lehmann Censor i Regning, og saa gik det galt. Den anden Censor i dette Fag var Overlærer *Petersen*. Nu skete der det, at Alfred Lehmann til skriftlig Eksamen i 1909 havde lavet en Opgave, hvis tredie Spørgsmaal Byskov ansaa for uløselig. Han skrev straks til Lehmann og gav Udtryk for sin Utilfredshed, og han tilføjede: „Hvad mine Elever nu sidder og stiller op med Spørgsmaal III, ved jeg ikke, det kan simpelt hen ikke besvares, da det er noget Sludder.“

Det sidste – lidet akademiske – Udtryk medførte, at Lehmann forlangte Afbigt, ellers gik han til Ministeriet. Byskov svarede og beklagede, at han ikke straks havde begrundet sit Standpunkt nærmere. Det gjorde han i det følgende og tilføjede, at han ikke syntes, Sagen skulde løftes op i saa højt et Plan. Lehmann havde

taget fejl, og det kunde jo ske. Men hvis det forholdt sig saaledes, at Lehmann stadig hævdede, at hans Opgave og Løsning var i Orden, maatte han hellere gaa til Ministeriet med det samme, da han ikke maatte vente at faa nogen Afbigt af Byskov.

Alfred Lehmann blev aabenbart betænkelig. Sagen gik ikke til Ministeriet, og ved den paafølgende mundtlige Eksamen syntes de at blive helt forligte. Men senere blussede Striden, der aabenbart havde afsat et vist Nag, hos dem begge, op igen i Form af Artikler i forskellige Tidsskrifter. Professor Kroman, der var baade Filosof og Matematiker, ilede sin betrængte Kollega til Hjælp og angreb Byskov stærkt, idet han søgte at tage ham ovenfra. „Dette er maaske god Matematik i Gjedved, men . . .“ Byskov gav imidlertid raat for usødet. Hvis de to Herrer var i Stand til at bevise, at deres Syn paa det omstridte Spørgsmaal var rigtigt, erklærede Byskov sig rede til at underkaste sig „enhver Bod og Ydmygelse“, som de vilde paalægge ham, men det kunde de ikke, for det var en matematisk Umulighed, og saa var der egentlig ikke mere at snakke om. Hermed satte Byskov Sagen paa Spidsen med disse Ord: „I Stedet for at fortsætte denne Diskussion vilde jeg da nu erklære Dr. Lehmann for ukyndig i sit Fag, ikke saa meget paa Grund af den forkerte Opgave, som paa Grund af Forsøget paa at forsvare den. Efter hvad baade Lehmann og Kroman havde erklæret, maatte denne Erklæring faa Konsekvenser for Lehmann eller for mig.“

Dermed sluttede Striden, og Lehmann gik af som Censor ved Lærereksamen. Men aldrig nogen Sinde har Byskov – saa vidt mig bekendt – vist sig i den Grad som den typiske Jyde, som han gjorde det her. Da jeg en Tid efter traf ham, og vi kom til at tale om Striden, sagde han, at der paa et vist Tidspunkt havde været alvorlig Fare for, at Gjedved Seminarium skulde miste sin Statsanerkendelse. Det havde altsaa været en Katastrofe. Men give sig vilde Byskov ikke, for han var sikker paa, at han havde Ret.

I forrige Aarhundrede var der i Middelfart en Prokurator,

der hed Schmidt. Han havde flere Klienter fra Jylland, navnlig nede fra Grænseegnene. Det kunde hænde, at en saadan Bonde-
mand huggede Næven i Bordet og med en drøj Ed udbød:
„A vil have min Ret, om det saa skal koste min Gaard!“ Naar
fraregnes Eden og Næveslaget kunde Byskov have gjort ganske
det samme. Det var ud fra dette Retssyn, han havde handlet.

Det er altid rart i et noget dramatisk Afsnit at kunne ende
med en Solstraalehistorie. Det kan vi lykkeligvis ogsaa her. Mens
Byskov stod i et overmaade godt – i flere Tilfælde hjerteligt –
Forhold til de øvrige Censorer, var det samme ikke Tilfældet
med Professor *N. A. Larsen*, der var Censorerens Formand og
Ministeriets Konsulent fra 1913 til 1930. *N. A. Larsen* var ofte
uenig med Byskov, og han kunde rent personlig ikke lide ham.
Noget gjorde det vel nok, at Byskov var en saa udpræget Jyde,
som han var, og *N. A. Larsen* var Fynbo. Byskov kunde iøvrigt
heller ikke lide ham. At de saa forskelligt paa en Række Skole-
spørgsmaal, gjorde naturligvis sit. Professor *Larsen* arbejdede
saaledes for at faa indført en censureret Optagelsesprøve, og
skønt Byskov kæmpede imod denne Ordning af al sin Magt,
blev den dog gennemført.

De to Mænd var altsaa aabenlyse Uvenner, og det var meget
ubehageligt, mest vel for Byskov. Men saa skete der et Omslag,
og Uvenskabet gik over til et endog meget varmt Venskab. I de
sidste 10 Aar af *N. A. Larsens* Funktionstid var der aldrig Gnid-
ninger, og da Byskov 1934 flyttede til København, kom han og
N. A. Larsen meget sammen og havde det særdeles hyggeligt i
hinandens Selskab. *N. A. Larsen* havde som Byskov megen Sans
for Humor. Han kunde fortælle Historier, og han kunde fabu-
lere. I sin Funktionstid havde han blandt de Censorer, der ikke
var Jyder – men det var ganske vist de fleste – dannet en For-
ening, der havde den ene Lovparagraf: at hade og forfølge alle
Jyder. Det kom der megen Spas ud af. Nu var Professor *Larsen*,
siger Byskov, af Natur fuldt saa meget Jyde som Fynbo. Drøftel-
serne af dette betydningsfulde Spørgsmaal fortsatte *N. A. Larsen*

og Byskov ogsaa i København, og det endte med, at Byskov ved en højtidelig Lejlighed udnævnte ham til Æresjyde, hvad Professorens iøvrigt slet ikke tog ham ilde op.

Men vi har næsten det bedste tilbage. Under den sidste Verdenskrig var en af Byskovs Døtre syg, og hun skulde som Lægemiddel have en bestemt medicinsk The, som i de Tider var vanskelig at opdrive. Da travede Professor Larsen, der dengang var over firs, København rundt for at opsøge alle Byens Apoteker og høre, om man ikke havde lidt af den saa sjældne Vare. Af og til lykkedes det ham ogsaa at bjerge en lille Portion, som han glad overbragte Vennen i Charlottenlund.

IX SPROGLIGE GLÆDER

Foruden Matematik og Regning underviste Byskov i Analyse og dansk Sproglære. Ogsaa denne Undervisning var præget af hans ejendommelige og selvstændige Personlighed.

Byskovs Syn paa Seminariets Undervisning i mundtlig Dansk fremgaar af en Redegørelse fra 1899, hvor han siger, at Maalet for Læseøvelserne er en forstandig, flydende Oplæsning med korrekt, naturlig Betoning af Ordene. Men „man søger ikke at uddanne Eleven til Oplæser; han skal ikke forandre sin Stemme for at karakterisere den Person, hvis Tale han gengiver, og ikke lægge an paa at læse Poesi saaledes, at Hjerterne kunne røres.“

Byskov lægger i det hele megen Vægt paa det naturlige. „Man søger ikke at lære Eleverne Rigssproget; de allerflestes Sprog, ogsaa Oplæsningssprog, er stærkt dialektfarvet, og det betragtes i de fleste Tilfælde som noget uvæsentligt.“

I Analyse er der den Fare, at det hele kommer til at gaa mekanisk, og Timerne bliver kedelige. Det gælder derfor om at fremme Omtanken, at skærpe Synet for de syntaktiske Ejendommeligheder, hvorpaa vort Sprog er saa rigt. Han nævner et Eksempel. Kan Sætningen: „Der stod Johannes Ewald paa Stenen“

opfattes paa mere end een Maade, og i saa Tilfælde hvorfor? Det er ikke spildt Arbejde, om man ogsaa ofrer en hel Time paa at faa et saadant Spørgsmaal klaret.

Men alt dette er ikke, som man rent overfladisk set kunde befrygte, blot en Forstandsøvelse, en Træning i Logik. Byskov tilføjer her – og det bør understreges –: „Eleven skal i Analyse-timen lære at interessere sig for sit Sprog, at elske det.“

At Byskov selv gjorde begge Dele, vil ikke blot hans gamle Elever kunne bekræfte, men ogsaa de mere fjerntstaaende, som senere blev hans Læsere eller hans Tilhørere i Landets Foredragssale.

I „Danske Studier“ finder man 1907 en mindre Afhandling (4 Sider) med Titelen „Bestemmelsen af Grundledet i Sætninger af Formen Navneord + uselvstændigt Udsagnsord + Navneord“. I denne Redegørelse, der baade vidner om Byskovs Belæsthed og hans Skarpsindighed, nævner han en Række Eksempler paa spørgende Sætninger af vanskeligere Art. Her er et af dem. „„*Hvad er Sandhed?*“ kan betyde Tvivl om, *hvad der er Sandhed* [af foreliggende Paastande] eller *hvad Sandhed er* [for noget].“

Men undertiden synes en bestemt Løsning af Problemet ikke mulig. Byskov slutter sine Betragtninger med følgende: „Der er enkelte af disse Spørgesætninger, hvor man, saa vidt jeg kan se, ikke kan afgøre, hvad der er Grundled. *Hvem er den største Skattheyder i Horsens?* kan, synes jeg, ligesaa godt siges at dreje sig om, *hvem der er den største Skattheyder* som *hvem den største Skattheyder er*.“

Det er naturligt, at Byskov jævnlig skrev Artikler i „Vor Ungdom“. 1903 skriver han 14 Sider om „Dansk Sproglære og Analyse som Undervisningsfag“. Idet han fremsætter nogle Betragtninger over sin Undervisning i Modersmaalets Sproglære, bemærker han: „Jeg risikerer at komme til at fremsætte nogle trivielle Sandheder – men de trivielle Sandheder er ogsaa Sandheder, og er af de Sandheder, man er mest udsat for at glemme.“

Efter at Byskov har gjort Rede for, hvorledes han bestræber

sig for i Dansktimen at faa en Drøftelse i Gang om et eller andet sprogligt Forhold, en Drøftelse, der godt kan vare mere end een Time, siger han, at det er ham ikke mest magtpaaliggende under Analysen at faa et Navn hægtet paa enhver Ting, men mere det at faa Elevernes Tanker sat i Gang, og han tilføjer: „Det er godt at faa slaaet fast, at Dygtigheden ikke bestaar i at vide alt, men mere i at kunne gøre Forskel paa, hvad man ved, og hvad man ikke ved. Ja, jeg kunde have Lyst til at sige, at jeg netop af Hensyn til Undervisningen er glad ved, at der er en Del tvivlsomme Tilfælde, saa vi kan faa Lejlighed til at erklære os fallit.“

Vi naar nu helt frem til 1917, hvor Byskov i „Vor Ungdom“ har en Afhandling om „Dialekterne kontra Rigssproget“. Paa 9 Sider gør han her Rede for et Forhold, som han ganske sikkert anser for særlig betydningsfuldt, hvorfor vi ogsaa her maa give den en lidt fyldigere Omtale.

Byskov begynder med at gøre opmærksom paa et Forhold, man har iagttaget overalt, hvor der i et Land med flere Dialekter har dannet sig et Rigssprog, og det er, at Dialekterne efterhaanden synes at gaa deres Undergang i Møde.

Efter at han har gjort Rede for den praktiske Fordel, der ligger i, at Sproget er ens, saa alle Borgere uden Besvær kan tale med hinanden, stiller han det Spørgsmaal, om den Fordel, man saaledes opnaaede ved at opgive Dialekterne, nu ogsaa var noget, man fik gratis.

„Paa Forhaand er det nu vist lidet sandsynligt, at den kan faas for slet ingenting. En af mine Venner har ligefrem opbygget sit Livssyn og sit Syn paa Historien og paa Menneskeslægtens Udvikling paa Maksimen: „Alt skal betales,“ og det er vist ikke saa ilde en Grundsætning at regne med. Det er i Almindelighed ikke til givendes, man faar de store Goder, man maa betale dem med andre.“

Byskov fortsætter med at fremsætte den Tro, at man ogsaa vil komme til at betale noget for den Fordel, at alle i Landet kommer til at tale ens. Det kan være vanskeligere at faa Øje paa

Prisen, der skal betales, end paa det, man faar, men deraf følger ikke, at der er gjort en god Handel.

Han gør i denne Forbindelse opmærksom paa en lille Bog af den franske Nationaløkonom *Bastiat*, som Adolph Steen 1852 oversatte under Titelen „Hvad man ser, og hvad man ikke ser. Kortfattet Statshusholdningslære“. Byskov gengiver et Stykke af Forordet til dette tankerige Skrift. Jeg finder Anledning til at anføre et lidt større Stykke:

„En Handling, en Vane, en offentlig Indretning, en Lov frembringer i de økonomiske Forhold ikke blot een Virkning, men en Række Virkninger. Af disse er kun den første umiddelbar, den aabenbarer sig samtidig med sin Aarsag, *man ser den*. De andre udvikler sig først efterhaanden, *man ser dem ikke*, man er lykkelig, hvis man *forudser* dem.

Hele Forskellen mellem en slet og en god Økonom er, at den ene holder sig til den *synlige Virkning*, den anden regner baade med den Virkning, man *ser*, og med den, som maa *forudses*.

Men denne Forskel er uhyre stor, thi det hænder næsten altid, at naar den umiddelbare Følge er gunstig, er de yderligere Følger skadelige, og omvendt. Deraf følger, at den slette Økonom efterstræber, hvad der i Øjeblikket er et lille Gode, men vil blive fulgt af et stort Onde i Fremtiden, medens den gode Økonom efterstræber et fremtidigt stort Gode med Fare for et øjeblikkeligt lille Onde.“

Hvis Bastiat har Ret i, at de senere Følger er skadelige, naar den umiddelbare og iøjnefaldende Følge er gavnlig – fortsætter Byskov – da er der al Grund til at prøve, om man kan tænke sig eller forudse uheldige Følger af, at Dialekterne forsvinder.

Efter at Byskov har fremsat forskellige sproglige Betragtninger, siger han: „Den folkelige Ejendommelighed giver sig til Kende paa forskellig Maade og ikke mindst betydningsfuldt i Sproget, ikke alene i Gloserne og deres Udtale, men ogsaa og maaske endnu mere i Maaden, hvorpaa man former sin Tale, giver Tanken Udtryk. Men Sproget er ikke blot en Maade, hvor-

paa den folkelige Ejendommelighed giver sig Udtryk; det er tillige i sig selv en væsentlig Bestanddel af denne folkelige Ejendommelighed. En Jydes Ejendommelighed giver sig noget mindre til Kende, naar han ikke mere taler det jyske Maal, men Sprogforandringen bliver tillige i nogen Grad en Forandring af Mandens Personlighed."

Byskov drager Sammenligning med Grækerne, som i ganske særlig Grad var bundet til deres Hjemegn. Et græsk Udtryk herfor oversætter han ved *jordegne*. Muligt var det mere rammende at anvende Udtrykket *hjemstavnsbundne*. Byskov fortsætter med at fremhæve, at vi ogsaa her i Landet, fra vor Historie og vort offentlige Liv, kender Mennesker, der er hjemstavnsbundne, „ikke blot som hørende til i Danmark, men ogsaa tydeligt rundne af den jyske Jord, af den fynske eller den sjællandske, og i adskillige Tilfælde kan vi fristes til at sige, at det er dette, der har gjort, at der overhovedet var noget ved dem."

Byskov slaar fast, at det, han vil gøre gældende, er, at Dialekterne har Ret til at blive respekterede, og det uanset, om man finder dem „gode" eller ikke. Dog mener han ikke, at man skal have et Skriftsprog for enhver Dialekt, thi Erfaringen viser, at man godt kan beholde sin Dialekt i Talen og samtidig benytte et fælles Skriftsprog i Læsning og Skrift. Han mener heller ikke, at den enkelte skal føle sig forpligtet til at blive ved med at tale sin Barndoms Dialekt uden Hensyn til, hvilke Krav Livet ellers kan komme til at stille til ham. Naar Nødvendigheden fordrer det, maa han give Afkald paa denne Ejendommelighed, men det er næppe nogen Skade til, at han er klar over, at det ikke er noget betydningsløst eller værdiløst, han derved giver Afkald paa.

Men Byskov nøjedes ikke med det danske Sprog som Studiefelt. Efter at han i en halv Snes Aar havde beskæftiget sig med Studiet af Matematik, slog han om og gav sig til at drive mere omfattende Sprogstudier. Det var ikke, fordi han var blevet træt af Matematikken, men han følte Trang til at have nogen at tale

med om det, der optog ham, og der var ikke mere nogen i Gjedved, han kunde drøfte højere Matematik med. Anderledes var det med Sprog, hvor han i Sprogmanden P. K. Thorsen fandt baade en Lærer og Ven. Thorsen fik saa megen Betydning for Byskovs Udvikling – og for mange andres iøvrigt – at en Om-tale af hans Liv er paakrævet.

Peder Kristian Thorsen er født paa Sejro den 28. Oktober 1851. Hans Fader var Møller, men sad i smaa Kaar, og Drengen, som baade havde Lyst og Evner til at læse, fandt ingen Forstaaelse for denne sin Trang, hverken hos sine nærmeste eller hos andre. I Hjemmet fandtes ikke andre Bøger end Bibelen og en Almanak. Bibelen læste han igennem fra Ende til anden. Ligeledes Saksen Danmarkskrønike i Grundtvigs Oversættelse, som Skolen ejede. Thorsen, der var ret hjælpeløs i den praktiske Verden, var allerede som Dreng saa optaget af Dialekter, at han begyndte at oversætte Bibelen paa Sejromaal.

Da han var konfirmeret, kom han til Søs og blev Kok paa et Sejlskib. Da Skibet en Søndag laa i en fremmed Havn, var han ene tilbage, idet alle de andre havde Landlov. Paa et Skib, der laa ved Siden af, var Skibsdrengen ogsaa ladt ene tilbage for at holde Vagt, og de to kom i Snak med hinanden, idet de gav sig til at lære hinandens Sprog, hvad der for Talordenes Vedkommende gik til paa den Maade, at de rakte et Antal Fingre i Vejret og nævnte Ordet derfor. Det varede nu ikke længe, før Drengen opgav Søen. Han blev Møllersvend derhjemme og arbejdede hos Farbroderen, der havde overtaget Møllen.

Men hans Hu stod stadig til Bogen, og 1872 blev han „sendt“ til Gjedved Friseminarium for at læse til Lærer. Det var den billigste Maade at faa hans Læselyst tilfredsstillet paa. Han vilde vel nok hellere have været Student, men det kunde der nu ikke være Tale om. Thorsen var ingen Læsehest, men han passede jævnt hen sine Ting, dyrkede Kammeratskabet og var levende optaget af at studere sine jyske Kammeraters hjemlige Maal.

Et Udtryk for hans Lune har man i følgende Træk. En Dag da han var ude at gaa sammen med nogle Kammerater, morede han sig med at anbringe en Kurvblomst i en Skærmlantes Stængel. Paa Hjemvejen mødte de en Kammerat, der gerne vilde glimre. „Her skal Du se en sjælden Plante, jeg har fundet,” sagde Thorsen. „Maa jeg faa den?” – „Nej – saa vil Du jo bare vise den til Martin.” – „Jeg skal nok sige, det er Dig, der har fundet den – maa jeg saa faa den?” – „Naa ja, saa lad gaa da.” Da Kammeraten var naaet tilbage til Seminariet, ilede han straks ind i det Klasseværelse, hvor Martin Kristensen underviste, og præsenterede den mærkelige Plante, hvis Navn han desværre ikke kunde finde ud af. Martin Kristensen trak ganske roligt den øverste Del op af Stilken og bemærkede tørt: „Den hører til det, man kalder Humbugsfamilien.” Men Thorsen og hans Følge morede sig kosteligt.

Den af Kammeraterne, som Thorsen sluttede sig mest til, var *J. P. Kristensen-Randers*, senere Forstander for Ollerup Højskole, og her fik Thorsen et godt Tilholdssted i sine Sommerferier. Gjedved Seminaristerne tog i Almindelighed ikke store Eksaminer, men de var vel anskrevne ude omkring, fordi man ansaa dem for mere „levende” end saa mange andre. Thorsen glimrede heller ikke særlig ved Eksamen. Han havde ikke Sang og Gymnastik med og opnaaede kun *Duelig*, Anden Karakter.

1875 forlod Thorsen Gjedved, og efter et Par Aars Ophold i Kisum ved Skivé, hvor han med Iver studerede Egnens Dialekt, blev han Andenlærer paa Bornholm, hvor han lærte en helt ny Sprogart at kende. Men Sprogene var stadig Midtpunktet for hans Higen. Han begyndte at læse Tysk, ligeledes Latin, og han fik Feriekursus i Oldnordisk.

Paa Bornholm mødte Thorsen sin Skæbne, idet han blev forelsket i en ung Pige, som han ikke maatte faa, fordi hendes Forældre ikke fandt en Degn et passende Parti for deres Datter. Trods sin Families Modstand afbrød han sin Lærergerning for,

som han skrev til en Ungdomsven, at faa „den lærde Dannelse, og, hvis det ikke sker, vedbliver mit Liv at være ulykkeligt.“ Det skete imidlertid.

Student blev Thorsen 1883 og *mag. art.* 1890. I Studieaarene omgikkes han mange andre af yngre og ældre Filologer, drøftede Problemerne med dem og fordybede sig i Spørgsmaalene af al sin Magt. Thorsen følte sig nær knyttet til Gjedved og aflagde ofte Besøg der. Her var det, han traf Byskov, og det blev til et nært Venskab. Deres sproglige Interesser bandt dem sammen, og Thorsen foreslog da, at Byskov skulde søge Statens Feriekursus med ham som Lærer. Det blev mærkeligt nok bevilget, og tre Sommerferier tilbragte Byskov og Thorsen nu sammen i København. Thorsen var Lærer med Byskov som hans eneste Elev. De var Dagen igennem beskæftiget enten paa Universitetsbiblioteket eller paa Thorsens eller Byskovs Værelse, hvor de læste Oldnordisk, Gotisk foruden Oldtysk og Angelsaksisk.

Da de ikke længere kunde fortsætte Studierne paa den Maade, endte det med, at Thorsen flyttede til Gjedved, hvor Samarbejdet fortsattes i flere Aar. Da Carlsbergfondet, der understøttede Magister Thorsens Studier, imidlertid ønskede, at han skulde tage Ophold i København eller Omegn, flyttede han fra Gjedved og tog Bolig i Ballerup. Men Thorsen fortsatte med længere aarlige Besøg i Gjedved, og desuden vekslede han og Byskov stadig lange Breve, hvori de drøftede sproglige Emner. Som en Smagsprøve anfører vi nogle Uddrag af saadanne Drøftelser, hvor det viser sig, at Thorsen er den overlegne i sproglig Henseende, mens Byskov har Overtaget som Debattør. At Thorsen havde en noget frisk Maade at udtrykke sig paa, vil man se baade her og senere.

Det var Modersmaalet, dets Oprindelse og Historie, de drøftede, Thorsen skriver i Brev af 18. Marts 1912: „Jeg havde dog hidtil troet, at Du var et velbegavet Menneske – forholdsvist naturligvis. Men Du forbavser mig ved Din sidste Skrivelse . . .“, og saa kommer der en sproglig Redegørelse.

P. K. Thorsen.
(1851-1920).

Byskov svarer den 19. Marts: „Ja, Du har fuldstændig Ret i, at det var noget gedigent Vaas, jeg skrev om *moderne Broder*, det indrømmes herved fuldtud . . . Du indleder Kampen med de Ord: „Jeg havde dog hidtil troet, at Du var et velbegavet Menneske – forholdsvis naturligvis.“ Du tror altsaa, at man kender et begavet Menneske paa, at han aldrig laver Betiser eller siger Dumheder. Ak, Du kender ikke meget til Begavelsens Væsen og Vilkaar. Du skulde se at komme til Stede i Bjerre Kro den 16. Maj; da skal jeg tale der for Lærerne om Begavelse; det vilde Du have godt af at høre, ligesom Du vilde have godt af den fortrinlige Aftensmad, Kromanden plejer at servere bag-efter.

Nej, det ikke at sige Dumheder er snarere et Tegn paa Ubegavelse, og ingen Mand skulde rose sig af, at han ikke siger Dumheder, og ingen Mands Venner skulde rose ham for, at han har holdt sig klar af Betiserne. Det forekom mig derfor ogsaa saa tarveligt alt det, I store Mænd skrev om Vilh. Thomsen. Det gik saa yndigt paa samme Melodi altsammen: Han

var saa stor, fordi han var saa forsigtig; han sagde aldrig noget galt; han kunde tie paa tyve forskellige Sprog o.s.v., o.s.v.

Det faldt ingen af Jer ind, at det var Smaamandens Billede, I dermed tegnede. Nej, vi virkelige Stormænd, vi laver Dumheder, store digre Dumheder, og Vilh. Thomsen har, trods alt Vrøvlet i „Nationaltidende“, Plads blandt Stormændene, sammen med Bugge, Japetus Steenstrup og nu altsaa ogsaa med mig; thi han har ogsaa sine Dumheder, som han kan henvise til, men som hans Beundrere var kortsynede nok til at søge at dække over, saa ingen kunde tro, de var til, naar man ikke vidste det i Forvejen.

Nej, Begavelsen kendes paa helt andre Ting; men det bliver for vidtløftigt for mig at oplyse Dig derom denne Gang; det maa vente til Bjerremødet eller til en anden Lejlighed.“

Thorsen svarer i Brev af 23. Marts bl. a.: „... Dine Udtalelser om Dumhed som vigtig Bestanddel i Begavelsen har fremkaldt en hel Revolution i min indre Bevidsthed. Marius Kristensen i Askov havde for nylig forbavset mig i høj Grad ved et Foredrag om Stednavne i Københavns Amt. Jeg hørte det ikke, men jeg har hørt Referatet, som jeg antager for væsentlig korrekt. Dette Foredrag er fuldt af dundrende Løgne og indeholder ved Siden af saa meget ubegribeligt Vaas. Jeg tænkte ved mig selv: Hvor er det muligt? Nu ved jeg, hvoraf det kommer. Det kommer af Mandens overordentlig store Begavelse. I Lørdags Aftes var jeg med til at fejre Vilh. Thomsen i Studenterforeningen. Der stod Manden paa Katedret og udtalte: „Ja, meget af den Slags Ting (d.v.s. hans videnskabelige Bedrifter) beror for en stor Del paa Held!“ „Tak,“ tænkte jeg, „Du er egentlig lige saa begavet som Thomsen, Du har bare ikke haft hans Held.“

Jeg troede engang, jeg var Din Lærer; men nu er det blevet helt omvendt.“

Byskov i Brev af 24. Marts: „Nej, Du skulde alligevel se at komme til Bjerre Kro til mit Foredrag. Du har nemlig slet ikke

endnu faaet rigtig fat i Sagen. Det geniale „Held“ er nemlig et helt Afsnit i mit Foredrag og er lige ved at være Sagens Kærne. Jeg tror nok, jeg kan gøre mig til af, at jeg har forklaret det Fænomen saaledes, at der ikke mere er noget mystisk deri . . .“

Magister Thorsen havde foretaget omfattende Dialektstudier over hele Landet og var blevet saa kyndig deri, at han, naar han traf en fremmed og fik ham til at udtale en tre, fire Ord paa sin Hjemegns Maal, paa et Par Mil nær kunde sige, hvorfra i Landet han var. Senere førtes han ind i et historisk Studium af Rigssproget og en Række sprogteoretiske Betragtninger. I en Menneskealder arbejdede han paa en stor Ordbog over ældre og nyere Dansk, men færdig blev han aldrig.

I Gjedved omgikkes Magister Thorsen hyggeligt med os Seminarister. Han underviste et Hold af os i Tysk og fik naturligvis intet derfor. Hos mig kom han jævnlig for at faa en lille Whist, hvad han satte megen Pris paa. Jeg har aldrig hørt, at han spillede Kort med Byskov. Dels havde denne næppe megen Agtelse for Whistspillet, og dels var Thorsen kun en jævn Kortspiller. Han var ikke noget matematisk Hovede. Engang fortalte han mig, at da han var Elev paa Seminariet, var der nogen, der bildte ham ind, at $a + b \text{ var } = c$, „og det troede jeg, det var altid.“

Engang da jeg til Thorsen bemærkede, at Byskov kunde meget Oldnordisk, svarede han: „Ja, Byskov kan meget Oldnordisk, det er rigtigt nok, men han glemmer at fortælle, at han har lært det altsammen af mig.“

Men Thorsen kunde, som ovenanførte Brevstykke viser, nok være noget frisk i Munden. Det fik jeg at mærke, skønt vi ellers var meget gode Venner, mange Aar senere. Det var i 1919 eller 20, da det sønderjydske Spørgsmaal stod paa Dagsordenen og skilte Befolkningen i to Lejre. Jeg kom ind paa Det kgl. Biblioteks Læsesal, hvor jeg traf Thorsen. Det er et Sted, hvor man af Hensyn til de læsende kun maa hviske. Thorsen og jeg hilste paa hinanden og kom ulykkeligvis til at tale om den kommende

Genforening, hvor jeg holdt paa den folkelige Afgørelse, Selvbestemmelsesretten, medens Thorsen var Tilhænger af det historiske Grundlag og vilde have Danmark til Eideren. Jeg indvendte sagtnodigt, at de jo ikke talte Dansk dernede. Men saa fo'r Thorsen op: „Det er noget Snak! Er en Jyde ikke Jyde, selv om han ikke mere taler Jydsk, maa jeg spørge? Men Du har ingen Forstand paa det!“ Jeg bemærkede, at Marius Kristensen i Askov havde samme Mening som jeg, og han var jo da ogsaa Filolog. „Han har heller ingen Forstand paa det! Ingen af jer har Forstand paa det!“ Thorsen var for længst hørt op med at hviske, og nu kom der en Funktionær og tyssede. Men jeg havde hele Tiden moret mig kosteligt. Jeg vidste jo godt, at Thorsen i Virkeligheden ligesom Jeppe paa Bjerget var „et ejegodt Gemyt og en god Kristen.“

Magister Thorsen var Gjødved meget hengiven. I et Brev til Byskov, dateret Det kgl. Bibliotek den 10. Oktober 1912, skriver han bl. a.: „Der skal være en norsk Forfatter, der i disse Dage har kastet bort et Manuskript, der indeholdt en Fortegnelse over alle de norske og danske, der har studeret i Wittenberg. Nu mener jeg ganske vist ikke, at Gjødved nogen Sinde faar den Betydning for Danmark, som Wittenberg har faaet for Danmark og Norge. Men Betydning har det faaet for os, som har gaaet der i vor grønne Ungdom. Der kan være meget at sige baade om os, der gik der, og dem, der ledede Maskineriet – hvad staar hævet over al Kritik i denne lumpne Verden – men en Ting har vi lært, og det er godt. Vi har fattet Afsky for Forstillelse, Skaberi, Pedanteri, Lusepusteri og alt andet Dødbideri. Vi er ikke blevet skruet ind i en Udvikling, der har haft til Følge, at vi i vort senere Liv har været dømt til at stemples som uciviliserede, uforstaaende Mennesker, hver Gang vi kom i Berøring med Folk, der havde faaet disse Egenskaber som medfødt Gave. Det er mere værd, end hvad vi lærte og beholdt af „Viden-skaberne“.“

Til yderligere Bekræftelse anfører vi et Par andre Linier, som Thorsen sendte sammen med et Bidrag til Gjedved Seminariums Festskrift 1862-1912: „Jubilæet har hos mig, som hos mange andre, vakt Minder fra vore Læreaar.

„Non scholæ, sed vitæ discimus,“ siger den latinske Sentens. „Ikke for Skolen, men for Livet lære vi.“ Sentensen skriver sig fra Seneca. Men han siger lige det modsatte: „Ikke for Livet, men for Skolen lære vi.“ Hans Mening er, at saadan gaar det ofte her i denne usle Verden. Gjedved har i mange Maader formaaet at virkeliggøre Skolens høje Maal. Det tror jeg nok, vi alle er enige om. Jeg vil ende mit Bidrag til Festskriftet med en Hilsen til mine gamle Lærere og Kammerater og en Tak for, hvad de har lært mig til Brug i Livets Skole.“

Thorsens Arbejdskraft hæmmedes i mange Aar af Sukkersyge. Sin sidste Vinter tilbragte han i Gjedved, men det gik stærkt tilbage for ham, og da Sommeren kom, maatte han ud paa St. Josephs Hospital i Horsens, hvor han døde den 23. August 1920. Thorsen havde i længere Tid følt sig draget mod Katolicismen, men hans stærke Konservatisme hindrede ham i at tage det endelige Skridt. Thorsen blev aldrig gift.

En Værkfælle af P. K. Thorsen, *Johns. Brøndum-Nielsen*, slutter en Artikel om ham med at betegne ham som „den gamle sokratiske Sprogfilosof, den fine og vise Almuemand, den ærlige og djærve Sandhedssøger og Sandhedssiger.“ Kunde det være smukkere?

Vi har dvælet saa udførligt ved Magister Thorsen, dels fordi han fik saa megen Betydning for Byskovs sammenlignende Sprogstudier, dels fordi han for mangfoldige Gjedveditter kom til at staa som en gammel hyggelig og viis Onkel, og endelig fordi han var Gjedved Seminarium til megen Ære.

„P. K. Thorsens Afhandlinger og Breve“ blev udgivet i tre Bind af J. Byskov og Marius Kristensen, 1927-30. I 3. Bind findes en biografisk Indledning ved Marius Kristensen.

Byskov var en overmaade flittig Mand, og hans Flid støttedes af et særdeles godt Helbred. Han var tidlig paa Færde om Morgen, og han kunde holde ud en god Stund om Aftenen. Paa den Maade kunde der blive noget gjort. Han har udgivet en lang Række Bøger. Idet vi iøvrigt henviser til Bibliografien i Slutningen af denne Bog, nævner vi nogle af de første Bøger, Byskov lagde Navn til. „Dansk Sproglære“, 1910, „Dansk Grammatik“, 1913, „Vejledning i dansk Analyse“, 1914, „Aritmetik og Algebra for Seminarier“ (sammen med Dr. phil. C. Hansen), 1911-12, „Dansk Fremmed- og Retskrivningsordbog“, 1918. Og saa har vi gemt en Perle til sidst. Det er „Modersmaalet“, der udkom 1913, og som senere blev optrykt gentagne Gange.

I Indledningen til denne Bog hedder det bl. a.: „Kunde min Bog bidrage til, at en eller anden kom til at holde af sit Modersmaal eller holde mere af det end før, vilde Bogen have gjort *Nytte* nok; thi det er altid af Værdi for et Menneske, at han kommer til at holde af noget, som er Kærlighed værd, og som er af den Beskaffenhed, at Kærligheden dertil gør ham selv rigere og bedre, og der kan let tænkes Tilfælde, hvor det vil være af Værdi for et Folk, at det elsker sit Sprog.“

X

I FOLKEOPDRAGELSENS TJENESTE

Byskov var sent udviklet. „Det er jo alt, hvad der dur,“ sagde han engang i en Samtale med et Par gamle Elever. Det var ganske vist med Henblik paa den ene af dem, men det passede ogsaa paa ham selv. Byskov var 40 Aar, inden han holdt sit første offentlige Foredrag, og inden faa Aar var han en af Landets mest søgte Talere.

Byskov var for saa vidt vant til denne Fremstillingsform, som hans Undervisning foregik gennem Foredrag, og at han satte Pris paa denne Form, fremgaar af følgende: „Jeg finder

det uheldigt og meget beklageligt, at Foredrag for voksne Elever og Fortælling i Børneskolen ikke mere bruges saa meget i Undervisningen. Man mener, at Elevens Selvvirksomhed skal tages i Brug, og at det ikke sker, naar han blot skal høre paa en anden, sidde stille og lade sig fylde, som et Kar, der hældes noget i.

Dette er en Misforstaaelse. Naturligvis kan den, der overværer et Foredrag, sidde og døse eller sove, men saa fyldes der nu heller ikke noget i Karret. Hvis han er opmærksom, saa er han virksom og præsterer et Arbejde, ikke blot og ikke særlig, naar han anstrenger sig og tvinger sig til at høre efter, mere endnu, naar han fængsles af Fremstillingen, saa han uvilkaarligt præsterer den spændte Opmærksomhed."

Men Foredrag for en offentlig Forsamling havde Byskov ikke holdt før i 1907, da han skulde tale ved et Efteraarsmøde i Kauslunde paa Fyn. Han havde lovet det længe før, og saa forekommer den Slags altid lettere. Men da Dagen kom, var Byskov alt andet end glad. Hvordan skulde det gaa, og havde han i det hele Stof nok til en hel Time? Den ellers saa særdeles rolige Mand Byskov havde faktisk Lampefeber. Der var to Talere, og Byskov skulde tale sidst, hvad der hjalp noget, for han syntes, at den første Taler kom saa daarligt fra det, at saa ringe kunde han vel ikke selv gøre det. Hvor godt det gik, vides ikke, men Timen blev i hvert Fald udfyldt.

I 1907 holdt Byskov kun dette ene Foredrag, i 1908 ligeledes eet, men saa steg Antallet, saa han et Aar naaede at holde 90 Foredrag, og efterhaanden blev det ialt til over tusinde. Han siger selv, at han ikke havde meget Anlæg for den Slags. Han var Jyde, og Jyder er sjældent lyriske. Hans Kundskaber gav ham ikke Anledning til at holde historiske eller poetiske Foredrag. Religiøse Foredrag var han alt for blufærdig til at indlade sig paa. Desuden var hans Stemme noget tør og klangløs. Men en Fordel var det for ham, at han efterhaanden havde faaet Pædagogik som Fag paa Seminariet. Han fordybede sig i Sjæle-

lære og Børneopdragelse, læste Bjerge af Fagbøger og Skønlitteratur af mange Slags. Heraf gemte han i den usædvanlige Hukommelse, han ogsaa var i Besiddelse af, Optrin og Citater i Hobetal, og med den selvstændige Evne, han ejede, udarbejdede han saaledes Foredrag, der helt var noget for sig. Desuden var Fremstillingen krydret med det tørre Lune, som han ejede i saa rigt Maal. Det kan med Hensyn til hans Læsning paa fremmede Sprog indskydes, at af de matematiske Værker, han dyrkede, var Flertallet franske, men med Hensyn til Sjælelære og Opdragelse var det mest tyske.

Hvis man skulde gøre Rede for, hvilke Digtere og Tænkere, hvilken Art Kulturhistorie Byskov drog Næring af, vilde det blive til en hel Afhandling, men hvis vi her skal nøjes med ti Linier, maa det blive følgende. Byskov følte sig i særlig Grad tiltrukket af de græske Tænkere og navnlig af Sokrates. Fra dette Omraade henter han Gang paa Gang det Stof, som han med særlig Hengivenhed, kan man vist godt sige, dvæler ved. Af danske Skikkelser er det navnlig Søren Kierkegaard, der fanger ham. Ingen dansk Personlighed beundrer han som Kierkegaard.

Hvorfor Sokrates og Søren Kierkegaard? Fordi han føler sig aandsbeslægtet med dem. Der er baade noget i deres Form, men navnlig i deres Indre, som svarer til en Trang, en levende Higen i hans eget Sind. Men ellers kunde der nævnes mange andre Aandspersonligheder fra en Række Lande, der afgav Føde til Byskovs aandelige Husholdning. Vi nøjes her med at nævne Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen. Byskov citerer dem begge, men navnlig Ibsen. Ham kan han godt lide, fordi han er Tænkere (og jo da ogsaa beslægtet med Kierkegaard). Bjørnson kan han ikke lide, fordi han er Lyriker (dette Ord taget i mere end een Forstand). Byskov var ikke selv ømskindet. Han var heller ikke ømfindtlig over for andre, naar han fandt Angreb paakrævet. Nogle Linier af en af Bjørnsons mest yndede

Sange faar saaledes ved given Lejlighed en alvorlig Bredside. Men det kan man læse om senere i dette Afsnit.

Hvordan virkede saa Byskov som Taler, da han først havde naaet at folde sig ud? Paa en Jyde naturligvis gammelkendt. Men paa en Sjællænder f. Eks.? Jeg har en Ven, ældre Lærer, Sjællænder, der engang udtalte sig herom: „Han saa lidt almindelig ud, og han begyndte tilsyneladende lidt famlende – man havde næsten ondt af ham – men man behøvede ikke at høre paa ham længe, før man var klar over, at han var en fremragende Mand,” og saa var denne Sjællænder ogsaa fanget.

Skal man nævne fire af de ejendommeligste Talere fra første Trediedel af dette Aarhundrede, kunde det f. Eks. blive de to Sjællændere *Vilhelm Andersen* og *Holger Begtrup* og de to Jyder *Jakob Knudsen* og *Jens Byskov*. Efter almindelig Opfattelse af, hvad Veltalenhed er, var de to første de mest veltalende, som Sjællændere i det hele er mere veltalende end Jyder. Ordene strømmede fra deres Læber, historisk-poetiske var de begge af Natur og Dannelse. De kunde tage en Forsamling. Begtrup kunde ved et Friluftsmøde holde Tusinder fangen. Men om begges Taler gjaldt det, at de skulde *høres*. Læste man dem senere paa Tryk, forekom de afbleget, navnlig Begtrups.

Jakob Knudsen og Byskov virkede tungere, men der var dybe Tanker, originale Vendinger, noget at grunde over bag efter. Og deres Foredrag kan læses med Udbytte den Dag i Dag. Der var samme Forskel paa de to nævnte Sjællændere og de to Jyder som paa en sjællandsk Bøgeskov med det bølgende Løv og den jyske Hede med de vide Udsigter.

Trods sine Vanskeligheder blev Byskov altsaa en stor Taler, men han syntes, han fik for lidt for det, og det kunde han ikke lide. Ærlig og redelig og ganske aabenhjertig, som Byskov var, siger han rent ud i sine Erindringer, at han ikke ønsker at give det Indtryk, at Pengebegærlighed ikke var en medvirkende Grund til, at han forlangte de høje Honorarer, han efterhaanden

kom ind paa, hvad forøvrigt Forholdene ved Seminariet i Aarene efter den første Verdenskrig i særlig Grad begrundede.

Men det var naturligvis ikke lige straks, at Byskov tog sig sammen til at forlange op til 200 Kr. for et Foredrag. Det var et Sommermøde i Herthadalen 1914, der satte hans Tanker i Bevægelse i den Retning. Højskoleforstander *Thomas Bredsdorff* havde skrevet til ham og bedt ham tale. Han vilde love ham 5000 Tilhørere og en lydhør Forsamling. Honorar 50 Kr. og Rejsen.

Byskov svarede med alle de Betæneligheder, han kunde mobilisere, og det var mange. Han skulde eksaminere paa Seminariet baade Dagen før og Dagen efter den Søndag, Mødet skulde være. Han kunde naturligvis rejse med Nattog frem og tilbage, tage Sovevogn og faa sig en Middagssøvn paa et Hotel i Slagelse, saa lod det sig vel holde ud. Men Betalingen var uanstændig lav. Naar alt var betalt – og der var ingen Flotheder – var der, regnede han ud, 3 Kr. 45 Øre tilbage til ham selv. I det hele taget var der vel ingen Mening i, at de 5000 lydhøre kun skulde betale ham 1 Øre hver for hans Foredrag. Var det endda 3 Øre hver, saa lod det sig høre.

Bredsdorff vred sig noget. Han var selv Foredragsholder – en af de store iøvrigt – og forstod godt den Side af Sagen. Men desuden var han Mødets Sekretær og altsaa Arbejdsgiver. Enden blev dog, at han sagde ja, Byskov kom og holdt et Foredrag „Om at sælge for billigt“, trykt som Spids i Samlingen „Talt og skrevet“. Han nævner det gamle Ordsprog „Man kan ogsaa købe Guld for dyrt“, men dette finder han det rigtigere at ændre til „Man kan ogsaa falbyde Guld for billigt“, hvilket han derefter udlagde. Han hævder, at den høje Pris kan vække Købelysten, Byskov nævner saaledes de Foredragsforeninger, der ikke vil gaa. Der er for faa Deltagere, og Pengene kan ikke slaa til, skønt Talerne næsten intet faar for deres Foredrag. Byskov har da prøvet at give Lederne af saadanne Foreninger det Raad, at de skal sætte Prisen klækkeligt op, saa Folk virke-

lig kan mærke det, og samtidig tage Foredragsholdere, der tager en høj Betaling. Maaske kommer der paa den Maade Gang i Foretagendet. Byskov kender et Par Tilfælde, hvor dette er sket.

Der var naturligvis værdifulde Tanker i dette Foredrag, ellers var det ikke Byskovs. Men vi stopper alligevel op for at tænke lidt nærmere over dette nye „Ordsprog“.

Kan man sige, at Sætningen „Man kan ogsaa falbyde Guld for billigt“, er almengyldig? Jeg tror det ikke. I saa Tilfælde af-siger man en Dom over alle dem, der har solgt deres Guld billigt eller slet og ret givet det bort, og dem tror jeg ikke, man skal dømme. Jeg mener, Byskov her overser, at der, hvad frivilligt aandeligt Arbejde angaar, er en væsentlig Forskel paa det *banebrydende* og det *fortsættende* Arbejde. Det banebrydende Arbejde *kan* overhovedet ikke betales. Det maa bære Lønnen i sig selv. Vi nævner et Par Eksempler. Der har Danmark over levet en Række Landsbylærere, der holdt Aftenskole Vinter efter Vinter eller ledede et Folkebibliotek i ti eller tyve Aar uden at faa een dansk Øre derfor. Der var nemlig intet at betale med, og havde de krævet Penge for deres Ulejlighed, var det hele simpelt hen gaaet i Staa. Saa kom den Tid, hvor Aftenskole og Bibliotek var blevet indarbejdet, var blevet Institutioner med Statstilskud og Forstaaelse. Nu var der Tale om et fortsættende Arbejde, og nu kunde det betales.

Under den første Verdenskrig var Sikringsstyrken indkaldt, ofte modne Mænd med Kone og Børn. De befandt sig ikke godt, og der opstod noget, man kaldte Soldaterdvaskhed. Den søgte man at modvirke ved en Gang om Ugen eller saa at samle Soldaterne til Foredrag, Oplæsninger eller Koncerter. Der var Steder, hvor man tillige gav dem en Kop Kaffe og en Cigar. Man forlangte ingen Entré. Havde man gjort det, var de blevet hjemme i deres varme Logi med Mulighed for en 66. Nu gav de Afkald paa begge Dele og vandrede hen til Forsamlingsstedet. Dette Afkald var Betaling nok for dem. Man erindrer Morten Pontoppidans Ord: *Dørtærskelen er det højeste Bjerg*

i Verden. De, der underholdt dem, fik heller intet Vederlag, burde heller intet have. Det var deres Bidrag til de Soldater, der maatte yde saa meget mere. Der var her Tale om et banebrydende Arbejde, som ikke kan og ikke skal betales.

I Slutningen af forrige Aarhundrede, da den folkelige Oplysning begyndte at trænge ud i Krogene, blev der holdt Foredrag i Skolerne og senere i de nyopførte Forsamlingshuse, men Talerne fik intet Vederlag, højst deres Rejseudgifter dækket. Det var et banebrydende Arbejde, der blev gjort, og der var intet at betale med. Talerne maatte være glade og taknemmelige, hvis Folk blot kom og hørte paa dem. Ind i dette Aarhundrede kunde der være Tale om at yde et Honorar, men det var beskedne Beløb, Talerne fik. Havde de forlangt høj Betaling, var hele dette Oplysningsarbejde gaaet i Stykker.

Her har der været mest Tale om jævne Aandsarbejdere, men vi kan godt nævne et Par, der stod paa Højde med Byskov. En Mand som *Thomas P. Hejle*, der i København startede *Dansk Skolescene, Ungdomshuset paa Nørrevold* og andet mere, tjente kun lige til Dagen og Vejen. Skulde han have haft sit Guld betalt, vilde han være død som en rig Mand. Nu gik det modsat. Hejle udførte et stort og banebrydende Arbejde, han sled sig op i en Idés Tjeneste.

Vi kan ogsaa nævne *Kaj Munk*. Jeg ved godt, at Byskov ikke kunde lide ham, men det hindrer ikke, at vi andre kan. Jeg for mit Vedkommende har saa godt som alle hans Bøger staaende paa min Hylde. Jeg har ogsaa Byskovs, men de staar ikke i samme Reol. Kaj Munk havde ogsaa god Forstand paa Penge. Teaterdirektører, Forlæggere, Redaktører skulde nok faa Lov at betale, hvad de var ham skyldige, men Foredrag holdt han gratis. En Dag skulde han tale i Borris. Landbrugsskolen var stuvende fuld. Da Kassereren efter Mødet spurgte Kaj Munk, hvad han skulde have i Honorar, svarede han: „12 Kroner og 50 Øre!“ Kassereren var lige ved at daane af Forbavselse. Der var jo kommet Masser af Penge ind. „Jo,“ sagde Kaj Munk, „vi var

fire Herrer, der lejede en Bil hertil. Den koster 50 Kr. Jeg skal betale Fjerdedelen deraf, det er 12 Kr. 50 Øre." Saadan behandlede han sit Ords Guld.

Alt dette anføres ikke for at forklejne Byskov. Han havde Lov til selv at bestemme sit Honorar, men hans Ordsprog, at man ogsaa kan sælge Guld for billigt, er ikke rigtigt. Der er nemlig ingen som helst almengyldig Regel for den Ting. Man kan sælge sit Guld dyrt, man kan sælge det billigt, eller man kan afhænde det for slet ingenting. Den første Fremgangsmaade er tilladelig, de to andre nødvendige, saa længe der i et Folk er ny Jord at dyrke op. Og det vil der vistnok altid være.

Maa jeg slutte disse Betragtninger med et lille Træk fra den jævne Dagligdag. Jeg kendte for mange Aar siden en Arbejdsmand. Han havde Beskæftigelse i Frederiksborg Slotshave og var meget havekyndig. Sammen med sin Lejlighed havde han et lille Jordstykke, hvor han drev Jordbæavl. En Dag stod jeg og snakkede med ham, samtidig med, at vi saa paa Jordbærrene. De stod godt, og han fortalte, hvor mange han havde solgt, og hvad de havde indbragt. Pludselig gled der en vemodig Trækning over hans Ansigt, og han sagde: „Man tænker alting i Penge. Det skulde jo ikke *saa* være." De Ord glemmer jeg ikke i Hast.

I et Foredrag om „Vor nationale Stilling og vore nationale Opgaver", som Byskov holdt ved Thise Bakker den 3. Juli 1921, udtalte han: „Der er næppe noget, der stærkere knytter mig til et andet Menneske eller til en Sag end det, at jeg maa bringe tunge Ofre for det Menneske eller den Sag. – Det er sært nok, men saadan er det nu."

Disse Ord kan jeg fuldt ud underskrive.

Naar Byskov udarbejdede et Foredrag, skrev han det ned fra Ende til anden, hvorefter han lærte det udenad, og herefter kunde han holde det, jeg havde nær sagt uden Hensyn til, om Folk hørte efter eller ej. Han var i hvert Fald ikke som saa mange andre Foredragsholdere ganske afhængig af Tilhørernes

Stemning. I den første Tid, Byskov rejste ud og holdt Foredrag, fik Talerne i Almindelighed deres Honorar i en lukket Konvolut, men naar de var steget ind i Jernbanekupeen, var det første, de gjorde, at aabne Konvolutten for at se, hvor meget den indeholdt. Og det var sjældent mere end ventet.

Denne Fremgangsmaade kunde Byskov ikke lide, og saa indførte han for sit Vedkommende det Forretningsprincip, at han sammen med Svar paa Forespørgsler meddelte, hvad hans Honorar var, og det var altsaa ikke lille. Men Folk vilde høre ham, og han blev meget efterspurgt som Taler. Det kunde føre til Pudsigheder som følgende. Ved et Friluftsmøde paa Horsens-egnen kom Byskov til at gaa bagefter et Par Bønderkoner. „Lad os se at komme helt op til Talerstolen,“ sagde den ene, „for det er dyre Ord, vi skal høre.“ Saadan et Opttrin nød Byskov.

Der var ogsaa Indsendere, der skrev i Aviserne og kritiserede hans høje Honorarer. Ja, mere end det. „Ærbødigst“ – *Viggo Barfod* – digtede en Vise om Byskovs Aagerpriser, og Jensenius tegnede et Billede, hvor man saa to nedtrykte Foreningsledere, hvoraf den ene var ved at gaa bagover, medens den anden hældede sit Hoved til ham for at finde Trøst. Foran stod Byskov og afventede køligt Honorarets Udbetaling. Dette Digt kunde nu heller ikke bedrøve mig, siger Byskov.

Byskovs Foredrag var dybsindige, tænksomme, fulde af Viden, overraskende i deres Slutninger. Han snakkede ikke Tilhørerne efter Munden. Deres Meninger var ham tilsyneladende uvedkommende. Men hvorfor gik Folk efter Byskov i Hobetal? Jeg tror, det var paa Grund af dette overraskende. Det virkede saa dejligt forfriskende.

Men hvorfor holdt Byskov sine Foredrag? Det er vanskeligt at svare paa. Et Faktum er det, at naar han var ude, længtes han hjem. Det faar vi et levende Indtryk af i nogle Linier, hans gamle Elev C. S. Nygaard skriver: „Engang havde Byskov holdt Foredrag i Lemvig med Titelen „Indenfor de fire Pæle“. Det var Hjemmet, han betegnede paa den Maade. Da jeg skrev og

takkede ham for Foredraget, fik jeg et Svarbrev, hvori der bl. a. stod: „Ja, jeg hører naturligvis til dem, der bliver ramt af min egen Bebrejdelse for at tilbringe for megen Tid uden for de fire Pæle. Men jeg har været saa heldig (jeg har i det hele altid været overmaade heldig), at der ikke er kommet til at ske stor Skade ved det. Jeg er aldrig kommet til at staa uden for Kredsen her i mit Hjem og er vist ogsaa kommet mere ubetinget ind i den, end de fleste Fædre har formaaet det. Noget kan det maaske komme af, at dette Udendørsliv aldrig har fanget mig. Det er altid med Ubehag, jeg rejser ud, og det betyder altid en Lystfølelse for mig, naar en bestemt og aftalt Rejse ikke bliver til noget. Jeg har aldrig gaaet herhjemme og længtes efter at komme ud, men har altid ude længtes efter at komme hjem. Og det er maaske knap saa væsentlig, hvor man rent kropsligt er, som hvor ens Sind og Tanke er —“

Men eet Sted blev Byskov i hvert Fald glad ved at tale, og det var paa Liselund. I 1909 havde Frimenighedspræst *Niels Dael* paa Liselund ved Slagelse oprettet en Menighedsskole, hvor en Række betydelige Præster og Højskoleforstandere var Talere ved nogle Sommer- og Vintermøder. Hertil indbød han ogsaa Byskov til at komme som Taler. Byskov havde sytten Indvendinger. Han havde forstaaet, at det var et Sted med religiøse Møder, hvad der i og for sig ikke var ham imod, men han talte aldrig om den Slags Emner, saa alene af den Grund var han uegnet. Men Niels Dael gav sig ikke. Byskov maatte endelig komme, og han maatte tale om, hvad han vilde. Byskov overvejede paany, men nævner, at hans „Omgivelser“ holdt paa, han skulde tage derover. Hans *Omgivelser* var hans Kone. Det gjorde han ogsaa, men han indlogerede sig paa et Hotel i Slagelse, han vilde nok være lidt paa Afstand af det hele. Men det gik heller ikke. Niels Dael holdt paa, han maatte bo paa Liselund, og han fik sin Vilje.

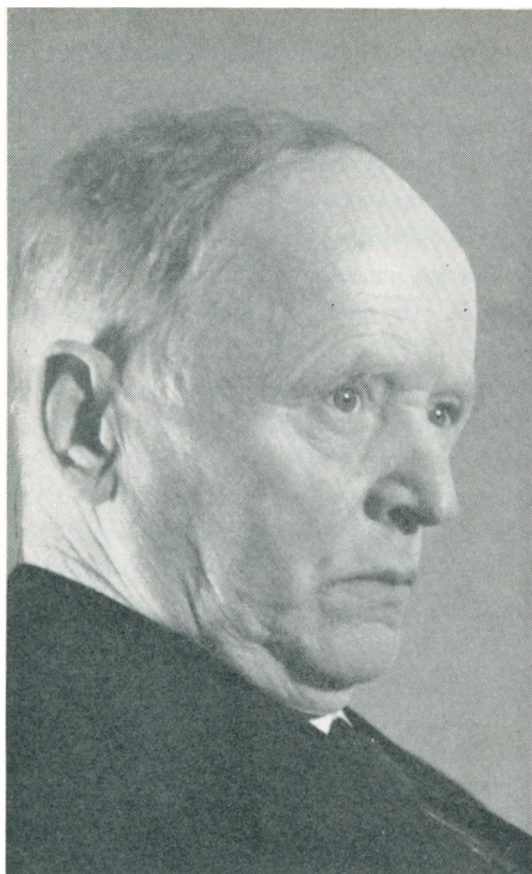
Byskov befandt sig da ogsaa særdeles vel derude, og herom beretter han saaledes: „Jeg holdt to Foredrag om „Videnskaben

som Vejleder", og jeg maatte indrømme, at jeg følte mig tiltalt af Stedet og af at være der. Det var en stor Forsamling, jeg fik at tale til, og det var en stor Fornøjelse, ja, en Oplevelse at tale til den. Dael var en glimrende Leder af Møderne og selv en herlig Tilhører.

Jeg deltog i de andre Dagens Møder og syntes om dem. De Bibeltimer, som Pastor *Morten Larsen* fra Holstebro daglig holdt, var værd at deltage i. Naar den lille Apostelskikkelse om Morgenens traadte op paa Talerstolen og begyndte at gennemgaa en Bibeltekst, var der en Optagethed i Forsamlingen, som man sjældent kan faa Lejlighed til at se Vidnesbyrd om. Hans Tale var helt uden Retorik eller gejstlig Talekunst, jævn og ligetil og præget af en personlig Vederhæftighed, som maatte gøre Indtryk, selv paa mindre modtagelige Sjæle. Jeg fandt, at disse Morgentimer var tilstrækkelig Forklaring af den Tiltrækning, Liselundmøderne øvede paa Folk Landet over."

Sjældent – maaske aldrig – har Byskov udtalt sig saa varmt og uforbeholdent om en aandelig Oplevelse. Han var tydeligvis indfanget af Stedet og dets Liv. Han blev da ogsaa ved at komme paa Liselund, og han holdt i Aarenes Løb et halvt hundrede Foredrag ved disse Møder.

Men Byskovs Virksomhed strakte sig ogsaa til andre Lande. I 1913 var han paa Færøerne, udsendt af Ministeriet for at give et Kursus for Lærerne deroppe. Bagefter kom han iøvrigt i Strid med Selvstyrefolkene vedrørende Danskundervisningens Omfang paa Færøerne. I April 1923 var han paa Island og tilbragte ti fornøjelige Dage i Reykjavik, hvor han talte for en Forsamling paa godt 300 Mennesker, næsten ene universitetsuddannede. Byskov fandt Forsamlingen god nok, den var ikke vanskeligere at tale til end en god Forsamling herhjemme. Emnerne for de fire Foredrag, han holdt, var *Jydsk Tunge*, *Modersmaalet*, *Pris og Værdi af aandelige Goder* og *Hjemmet*. I en Omtale af Rejsen siger Byskov, at „intet af Foredragene faldt helt uheldigt ud."

Byskov som ældre.

Vi giver i det følgende en Omtale af det sidste Foredrag. Efter at Byskov først har gjort opmærksom paa den Ejendommelighed, at Ordet *Hjem* er et Ord, som de nordiske Folk og Englænderne næsten har Eneret paa, foretager han en Undersøgelse af, hvad der sprogligt og menneskeligt ligger i dette Ord i de forskellige Lande, og han fortsætter: „Jeg tror, at Dannelsen af Ordet *Hjem* er et af vort Folks mest bemærkelsesværdige Bedrifter. Vi kan alene af dette Ord faa mere at vide om Folkets Tankesæt end af mange lange Beretninger.

Hvad jeg her anfører, viser, at vi Danske i særlig Grad har haft Øje for de værdifulde Sider af Hjemlivet. Saa kan der være forskellige Meninger om, hvorvidt en saadan Opfattelse, der jo er præget af nogen Ensidighed, er god folkelig og sproglig Arv eller ikke. Jeg tror, det er en god Arv. Jeg er vis paa, at det for Børn er godt at vokse op i denne hjemlige Fortroligheds- og Tillidsfuldhedsluft."

Byskov fortsætter med at udtale, at han er bange for, at vi i den Tid, der kommer, skal opleve en Forringelse af den folkelige og menneskelige Skat, vi har i det, vi betegner som *Hjem* og *hjemligt*.

Det kan bl. a. bero derpaa, at Forældrene mere kommer til at leve deres Liv uden for Børnenes Kreds, det kan bero paa, at de styrende mangler Forstaaelse af, hvad Værdi et Hjem har, og derfor laver Love, der griber ind i og ødelægger Hjemmene.

Og Byskov slutter: „Naar den engelske Sang til Hjemmets Pris Om Glæder end betegned" ikke mere findes i vore folkelige Sangbøger – det gør den ikke – saa er det næppe nogen folkelig Uvilje, der har forjaget den, det er en eller anden Kritiker, der har følt sig stødt over dens Sentimentalitet. Der var ikke megen Grund dertil, da det, vi ellers har som Hyldest til Hjemmet, i Tale og Sang, væsentlig er af samme Art. Vi kan bare prøve at se efter i Bjørnsons „Jeg kører frem gennem Straalefryd" for at finde, hvad det egentlig er, der ifølge ham giver Hjemmet Værdi. Vi vil næsten kun finde Linjerne:

Hel ren alene er Hjemmets Luft,
der møder bare det barnesande,
og Synden kyskes ifra din Pande,

og det er jo Ordgyderi, Skøntale, Retorik. Det har ikke noget med det at gøre, som vi kender fra vore egne Hjem, det er i Virkeligheden usandt for os; hver Linje er det.

Vi kan jo godt synge de uægte Ord og synger dem maaske ogsaa, saa Taarerne løber os ned ad Kinderne, men vi gør det ikke

ustraffede. Der er kommet noget uægte ind i Klangen af det Ord, der er blevet misbrugt, og det betyder, at det forringes i Styrke.

Jeg frygter noget for, at Ordene *Hjem* og *hjemlig* om et Hundredaar eller to skal have faaet en helt anden Betydning, et helt andet Indhold i det danske Sprog. Tyskerne har omtrent sat Ordet *Hjem* til, maaske vi kan efterligne dem deri. Det vilde saa ikke være det eneste folkelige Gode, vi har sat til for at ligne dem.

Maaske Ordet til den Tid kan være afløst af *Hus* i alle de almindelige Tilfælde, men selv endnu kan leve i enkelte Forbindelser, hvor vi i de senere Aar har sat det ind, netop som et smukt Vidnesbyrd om Lovgavernes rige og dybe Forstaaelse af, hvad et Hjem er, f. eks. Vejstrup Pige*hjem* o. lign. Braaskovgaard kaldes vist officielt et Ungdoms*hjem* ogsaa; jeg ved ikke ret, hvad det officielle Navn er paa Horsens Tugthus for Tiden, men det skulde da undre mig, om det ikke ogsaa er paa Vej henimod at blive kaldt et *Hjem*. Saa kan fremtidige Forskere ty til disse Anstalters Akter for at faa at vide, hvad Ordet *Hjem* betegnede i tidligere Tider her i Landet."

Om Foredraget skrev det islandske „Morgenbladet" bl. a.: „Det er paa ingen Maade at gøre for meget ud af det, naar vi siger, at disse Foredrag har været stadig fortræffeligere, stadig fornøjeligere at lytte til. Det ligger klart for alle, at Byskov er et Talent paa denne Arbejdsmark, hvad enten det drejer sig om Emnets Behandling eller selve Fremstillingsmaaden. Skønt han er en dyb Tænker, er han klar i Udtrykkene, saa at der ingen Vanskelighed er ved at følge ham. Det er ham øjensynlig meget om at gøre at finde de rammende Ord til sine Tanker og gøre selv det „tørreste" Foredrag underholdende. Og veltalende er han i Ordets bedste Forstand. Ordene glider fra hans Læber uden Modstand, og Eftertrykket kommer, hvor det skal."

Islandsrejsen blev aabenbart ingen Fiasko, saadan som Byskov havde frygtet.

Endelig maa det nævnes, at Byskov 1930 foretog en Rejse til Argentina for at besøge de danske Kredse der og holde Foredrag for vore Landsmænd.

Man er tilbøjelig til at betragte Byskov som et udpræget Forstandsmenneske. Nu er det rigtigt nok, at Forstanden sad yderst, men Følelsen sad dybt. Der er, siger Byskov, ikke den Forskel paa Handlinger, som nogle har ment, at det i nogle Tilfælde er Følelsen og i andre Tilfælde Intelligensen, der træffer Valget. „Det er for dem alle Følelsen. Intelligensen kan i Virkeligheden aldrig, aldrig nogen Sinde faa et Menneske til at træffe et Valg, det kan kun Følelsen.“

Og et andet Sted siger han: „Det er altsaa mod Følelseslivet, Opdragelsen skal rettes, hvis den vil sigte imod at gøre Menneskene gode eller gøre dem bedre. Det vil sige, den skal faa dem til at elske inderligt og elske det rette, og maaske det endda er lige saa betydningsfuldt at se paa den anden Side af samme Sag: den skal faa dem til at hade Uretten og gøre det stærkt og inderligt.“

Der er al Grund til at slaa en tyk Streg under disse sidste Linier, for der har vi Byskov i sit inderste Væsen. I den tidligere anførte Brevveksling mellem Byskov og Thorsen nævner Byskov et Foredrag om *Begavelse*, som han mente, Thorsen kunde have godt af at høre. Maaske Læserne ogsaa kunde have Interesse af at faa et Indtryk af de Betragtninger, Foredraget indeholder. De er dybe, og de falder i Traad med de Tanker, vi netop har omtalt.

Byskov nævner en Bog, som han sætter megen Pris paa. Den hedder „Den evige Strid“, bærer paa Titelbladet Forfatternavnet *Diodorus*, men er skrevet af en Præst, der hed *Johns. Fibiger*. Den indeholder bl. a. et Digt om Oldtids-Sagnhelten Sisyphos, der skildres som den begavede Mand, Tænkeren, om hvem det flere Gange hedder: „*Han var en Mand, der havde for Skik at tænke sine Tanker til Ende.*“ Byskov tilføjer, at han mener, man her har den begavedes væsentligste Ejendommelighed.

Byskov finder efterhaanden ud af, at der næsten ingen Forskel er paa Mennesker med Hensyn til Tænkeevne. „Intet i Verden er mere ligeligt fordelt mellem Mennesker end den sunde Fornuft,“ siger Filosoffen *Descartes*. Men hvad er saa Forskellen, for en Forskel maa der jo alligevel være? Byskov giver sig da til at undersøge, hvorfor det blev *Kepler*, der fandt Lovene for Planeternes Omdrejning om Solen. Han nævner, at *Kepler* beregnede og grublede i tyve Aar, inden han naaede frem til de *Keplerske* Love, men saa skete der ogsaa noget mærkeligt i ham.

Først gjorde det et saadant Indtryk paa ham, at hans Forstand formørkedes derved, men da det atter klarede op, oplevede han en saadan Fryd, at man sjælden har set Mage. Han skrev: „For otte Maaneder siden saa jeg Dagen. Endelig for faa Dage siden saa jeg Solen i den vidunderligste Beskuelse. Jeg overgiver mig til min Henrykkelse. Jeg vil trodse de dødelige ved at gøre den aabne Tilstaaelse, at jeg har røvet Ægyptens Guldskaal for at gøre deraf for min Gud et Tabernakel langt fra Ægyptens Grænser. Dersom De tilgiver mig, glæder jeg mig mere endnu; dersom De retter Bebrejdelser mod mig, skal jeg vide at bære dem. Terningerne er kastede. Jeg har skrevet min Bog; den vil blive læst af den nulevende Slægt eller af Efterverdenen; det er ligegyldigt; den kan vente paa sin Læser. Gud har ventet 6000 Aar paa en Beskuer af sit Værk.

Guds Visdom er uendelig, saa vel som hans Ære og hans Magt. Himle, syng ham Lovsange; Sol, Maane og Planeter pris ham i Eders uudslettelige Sprog! Himmelske Harmonier og alle I, som kan opfatte dem, lov ham! Og du, min Sjæl, lovsyng din Skaber; det er ved ham og i ham, at alt er til. Det, som vi er uvidende om, er indeholdt i ham, ligesaa vel som det lidet, vi ved. Ham Lov, Ære og Pris i al Evighed.“

Man vil maaske finde, at en saa overordentlig Henrykkelse over en Sandhed af den Art er ganske urimelig. Ja, det er den for almindelige Mennesker, siger Byskov, men den er Betingelsen for, at man skal finde den Slags Sandheder. Og saa kommer

Byskov til sit Resultat: „Den begavede Mand tænker altsaa efter min Mening som den ubegavede; men han tænker mere og slipper ikke Tanken i det Øjeblik, da den begynder at blive besværlig. Nej, han er saaledes skabt – og deri bestaar Begavelsen –, at han ikke kan slippe den besværlige Tanke, og lykkes det ham endelig at føre den til Ende, kan dette fylde ham med en Henrykkelse som intet andet.“

Op saa slutter Byskov sit Foredrag saaledes: „Det er ikke nogen ny Opdagelse, jeg har gjort, og som jeg her har fremsat for Dem; det er gammelkendte Ting, men ganske vist Ting, som man somme Tider synes at glemme. De kan gerne sige, at det, De har faaet, kun er en Prædiken over det bekendte Vers af Grundtvig:

Han har aldrig levet,
som klog paa det er blevet,
han først ej havde kær.“

Biografiske Skildringer fra den nyere Tid befattede Byskov sig ikke meget med. Han skrev i „Folkets Førere“ 1916 en lille Bog om Jean Jacques Rousseau, men da han er født 1712, hører han jo ikke til den nyere Tid.

I Ejnar Skovrups „Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden“ gav Byskov 1920 en Skildring af *Jakob Knudsen*, om hvem han siger, at „han lignede en jydsk Gaardmand, naar han i sine senere Aar kom rejsende omkring som Foredragsholder, og det var Gaardmanden, ikke Husmanden og Arbejderen, der talte ud af ham, naar han var inde paa sociale Spørgsmaal.“

Om Byskov er der forøvrigt sagt den Vittighed, at han saa alting gennem en jydsk Gaardmands Briller. Ogsaa her kan der vel nok paavises nogen Lighed mellem ham og Jakob Knudsen. Dette var en indskudt Sætning, og nu fortsætter vi.

Sit Syn paa Opdragelsen gav Jakob Knudsen Udtryk for i den enkle Sætning: „Fortæl og befal, det er al Opdragelses Indhold.“ Denne Synsmaade havde han arvet fra sin Fader,

Præsten *Jens Lassen Knudsen*, men ham satte Byskov ikke megen Pris paa. Han skriver: „Saa vidt jeg kan se, har Jens Lassen Knudsen ikke været nogen meget betydelig Mand, og som Opdrager mener jeg heller ikke, han har staaet særlig højt. De Opdragelsesgrundsætninger, han havde, og som han fremsatte i Foredrag, var væsentligt den gamle Bondeopdragelse. Han indledede sine Foredrag med, at Opdragelse var det eneste, han ret havde Forstand paa; men det havde han ogsaa Ret til at tale med om; alene dette synes mig karakteriserende. Det er hans Moders sikre og snævre Aand, der taler ud af ham; de, der har en noget videre Horisont, vil uvilkaarligt afholde sig fra at optræde med en saadan Sikkerhed, naar Talen er om Opdragergerning, selv om baade de og andre har det Indtryk, at den er lykkedes nogenlunde for dem, eller om Opdragelsens Teori, selv om de kender den godt og har tænkt meget over den.“

I Byskovs, som man kunde vente det, meget selvstændige Skildring siger han om Jakob Knudsen: „Jeg maa sige, at jeg i det hele ikke kan sætte Knudsen højt som Pædagog. Han havde blandt andet een meget væsentlig Mangel der, nemlig den, at han tydelig nok slet ikke holdt af Børn, i alt Fald ikke af virkelige levende Børn, saadanne, som ogsaa kan være til Ulejlighed for de voksne.“ Og dette var jo temmelig afgørende.

Men iøvrigt beundrer han Jakob Knudsen baade som Digter og som Personlighed i det hele. Han siger om ham, at han var udstyret med større Intelligens og var en betydeligere Tænkere end de fleste Digtere. Han gør ogsaa opmærksom paa, at Jakob Knudsens Romaner til Dels er udgaaet fra hans Foredrag og ikke omvendt. Men iøvrigt vil vi senere vende tilbage til hans sammenfattende Syn paa Jakob Knudsens Personlighed.

I et Foredrag om *Kundskabserhvervelse* siger Byskov, at man stadig kan have Grund til at undres over den overordentlige Blomstring, det gamle Grækenland giver os Vidnesbyrd om. Hvorfra kom den uhyre aandelige Rigdom hos dette lille Folk? En anset tysk Filosof, *Fortlage*, kommer til det Resultat, at den

græske Overlegenhed over for de andre samtidige Nationer og iøvrigt ogsaa over for Folk i de senere Tider lige til vore Dage skyldes deres *Spørgsevirkksomhed*. „Hellerne var et Folk af spørgende Mænd og derfor et levende fremadskridende Folk, for hvem det var utaaleligt at anse nogen som helst Genstand som liggende uden for sin Horisont. – Et højere Vidnesbyrd kan heller ikke vi give os, end at vi er indsigtsfulde Spørgere, der overalt spørger til Bunds og ikke anerkender nogen Grænse for vor Spørge- og Forskerdrift, idet vi stadig mindes vor uindskrænkede guddommelige Natur. – Det er ikke Erhvervelsen af Kundskaber, ikke Øvelser og Færdigheder, som forædler Mennesket; men det er Omfanget af Spørgsevirkksomheden, som vi kalder Menneskets Interesse. Denne Virksomhed befrugter som en levende Kilde den Sjæl, hvori den er vaagen, og tillader aldrig Sjælen at ældes.“ Dette var Fortlages – og Byskovs – Ord.

XI FOLKELIG STRIDSMAND

I den engelske Juryed hedder det, at man lover at sige Sandheden, den fulde Sandhed og ikke andet end Sandheden. Det er vist egentlig ikke helt let at svare til, navnlig de to sidste Led. Noget af det, der fængsler mest hos Byskov, er hans Sandfærdighed, hans ubetingede Oprigtighed, samt hans Mod, for det er i de fleste Tilfælde det letteste enten at vige udenom eller at tie helt stille.

Byskov var ikke den Mand, der tav, naar han fandt det rigtigt at tale, og han gik ikke udenom. Her gengiver jeg en Episode, saadan som jeg husker den. Engang kom der et Par Mænd til ham fra en af Øerne. En Lærer, gammel Gjedved-Elev, var kommet til dem og vilde oprette en Privatskole paa deres Egn. Og nu beretter Byskov: „De spurgte, hvordan han var. Jeg svarede: „Han er upaalidelig.“ Det rejste de hjem og fortalte ham. Han

anlagde Injuriesøgsmal imod mig, det var netop, mens jeg opholdt mig paa Island. Min Sagfører, der maatte tage Affære, benægtede, at jeg havde sagt saaledes. Da jeg kom hjem, og vi drøftede Sagen, sagde jeg: „Det kan ikke nytte at nægte det, for det har jeg sagt, og det staar jeg ved.“ Resultatet blev, at Byskov fik en Bøde paa et Par Hundrede Kroner.

I November 1914 skrev Byskov en Artikel i „Højskolebladet“, der hed Bondetyper. Den vakte en voldsom Opsigt, og Byskov kom ud for stærke Angreb, ja, der var endog et Blad, der fraaadede de unge at tage paa Seminarium hos Byskov. Hvad var der sket? Jo, en af Jyllands ledende Landmænd havde ved deres Landborgersdag i Aarhus i Anledning af den udbrudte Verdenskrig bl. a. udtalt følgende: „I Takt og Fodslag har Landbruget handlet. Vi har staaet sammen, og hvad den enkelte ikke har formaaet, har Samvirksomheden magtet. Det staar mig ogsaa ganske klart, at naar de kritiske Følger af denne Tids forfærdelige Begivenheder begynder at mærkes rigtig for Alvor hos os, naar de haarde Stød kommer, da bliver det Landbruget, som maa tage Stødene af. Os er det, der skal klare Pynten. Derom vil vi staa sammen, og i vort Arbejde skal det spores, at vi ikke alene tænker paa os selv, men paa Folk og Land og Danmarks Vel.“

Denne Tale forekom Byskov hul, og han udbrød: „Jeg maa sige, at Haarene rejser sig paa mit Hoved, naar jeg læser denne Tirade, fremsagt af en jydsk Bonde paa det jyske Landbodelegeretmøde og navnlig hilst med stærke Haandklap.“

Er det saaledes, den jyske Bonde er blevet i de sidste 40 Aar, ja, saa fristes jeg til med Vilhelm Beck at sige: „Fy for Satan!“

I et Svar til Angriberne i et senere Nummer af „Højskolebladet“ siger Byskov: „De Ord, jeg har taget fat paa, er nu for det første tomme, for det andet pralende, og for det tredje forekommer de i Tilknytning til den alvorligste Situation, Landet har kendt i vor Levetid.“

Saa er der Slutningen af Tiraden, at det nok skal vise sig, at Landmændene ikke blot tænker paa sig selv, men paa „Folk

og Land og Danmarks Vel." Det er næsten for mig det aller-
usmageligste.

Ens Villighed til at ofre for andre eller for en Sag er noget,
man ikke gerne skal tale store Ord om; det er i mine Øjne et
meget daarligt Tegn, naar Folk gør det, og det er saa overmaade
ujydsk, og vistnok i det hele udansk, at gøre det . . .

Der var jo en Gang en Jyde, som virkelig gjorde noget „for
Folk og Land og Danmarks Vel"; jeg tænker paa Niels Ebbesen.
Hvorledes lød den Tale, han holdt forinden? – Den lød slet
ikke . . .

Nej, det var netop saa Sæd i Jylland fra de ældste Tider af,
at man bragte sine Ofre uden at mæle et Ord derom, ja, kom
Gerningen paa Tale, søgte man at snakke sig fra det ved at gøre
gældende, at det var ganske egoistiske Bevæggrunde, man havde
handlet ud fra."

Artiklerne vakte i visse Kredse adskillig Uvilje mod Byskov,
men om de direkte skadede ham, er tvivlsomt. Et Sted virkede
de helt modsat. Det var hos Niels Dael. Han fortalte siden By-
skov, at naar han endelig vilde have ham til Liselund som Taler,
var det paa Grund af Udtrykket „Fy for –!" „Da jeg havde læst
det," sagde Niels Dael, „tænkte jeg: den Mand maa vi have til
Liselund." Og det lykkedes, som tidligere fortalt, ogsaa.

Byskov var en lidenskabelig Tilhænger af personlig Frihed.
Han var det for sit eget Vedkommende, men han var det ogsaa
for andres. Dette kom for Dagen i Skydebjerg-Sagen, som han
i sin Bog „Oplevelser og Betragtninger" ofrede fire Sider paa.
I November 1922 læste Byskov i „Fyns Tidende" en Notits,
ifølge hvilken Overværgeraadet havde besluttet at fjerne en 13-
aarig Pige fra Hjemmet, fordi hendes Fader, en mindre Gaard-
ejer i Skydebjerg, nægtede at lade hende gaa i Skole. Byskov
blev straks saa optaget af Sagen, at han rejste til Skydebjerg for
at søge nærmere Oplysninger. De Folk, han talte med, fandt
det nærmest selvfølgeligt, at Barnet blev fjernet fra Hjemmet,
selv om man nærede nogen Ængstelse for, at Pigen vilde berøve

sig Livet, naar Politiet kom for at hente hende, da hun ikke for nogen Pris vilde skilles fra sit Hjem.

Byskov fandt ingenlunde det planlagte Skridt selvfølgeligt. Men foreløbig undlod han at drage Sagen offentlig frem af Frygt for, at det skulde gøre Skade. Han skrev derimod lange Breve til to Ministre, som muligt kunde gribe ind. Det nyttede imidlertid ikke noget. Senere meddelte en Avis, at Pigen vilde blive afhentet den 15. Januar. Den 13. Januar rejste Byskov atter til Skydebjerg for at tale med Barnets Fader og med Værgeraadets Formand. Det drejede sig om et Hjem, hvor Faderen var alene med seks Børn, hans Kone var død for fem, seks Aar siden, Tjenestefolk var der ikke. Børnene maatte hjælpe til, hvad de kunde, men der var et stærkt Sammenhold mellem Fader og Børn.

Byskov harmedes. „Det forekom mig forfærdeligt, at man kunde tænke paa at fratage denne Mand Forældreretten og fjerne Barnet fra et saadant Hjem, som med alle sine Mangler og sin Fattigdom dog var et Hjem, og et godt Hjem." Den 21. Januar sendte Byskov første Del af en lang Artikel til en Række Blade, som han havde Forbindelse med. Artiklen blev straks optaget. I den anden Artikel gjorde Byskov gældende, at Værgeraadet blev nødt til at finde sig i Forholdene, da det slet ikke var berettiget til at gribe ind.

Imidlertid blev Barnet af en Politibetjent afhentet og bragt til et Hjem, hvor hun skulde være i Pleje. „Det var en Scene, som kunde faa hærdede Mænd til at græde," skrev et Blad. Men Pigen vilde for enhver Pris hjem til sin Fader og sine Søskende, og om Natten løb hun i Mulm og Mørke fra sit Plejehjem. Hun kendte ikke Vejen og løb fejl et Par Gange, men Klokkeren halvotte om Morgenen naaede det grædende og forkomne Barn sit Hjem.

Det havde vist sig, at Overværgeraadet ikke helt havde haft Paragrafferne i Orden, da det traf Afgørelsen, og Byskov forsømte ikke noget i Retning af at oplyse det om den rette For-

tolkning. „Heller ikke nøjedes jeg med i besindige Ord og parlamentariske Udtryk at angribe dem, der havde Skylden for hele Affæren," siger han.

Myndighederne opgav da ogsaa at forfølge Sagen videre. Den lille Pige blev reddet og fik Lov til at blive hjemme hos sin Fader, men hele Affæren havde gjort et dybt Indtryk paa Byskov. Han udarbejdede et Foredrag om *Hjemmet*, som han holdt adskillige Steder, men det er omtalt tidligere. Hans Tanker førtes videre ind paa Forholdet mellem Samfundets og den enkeltes Ret, saadan som det gav sig Udtryk i Undervisningspligten. Herom udarbejdede han ogsaa et Foredrag, som han holdt forskellige Steder. Vi bringer et Par Udpluk:

„Jeg vil da først sige, at Indgrebet slet ikke er forsvaret med en Henvisning til, at det er noget godt, man her paabyder; det manglede bare, at det ogsaa var noget fordærligt, man paabød. Det er rimeligvis ogsaa godt for Mennesker at leve paa Hindhede-kost og at bruge Træsko i Stedet for Gummistøvler; men derfor bliver Paabud i saadanne Henseender ikke berettigede. Personlig Frihed vil sige Retten til at bære sig dumt ad ligesaa vel som Retten til at bære sig klogt ad, ja, det er netop særlig Retten til at begaa Dumheder, man maa holde paa og værne om; den anden kan man sagtens faa Lov til at beholde, da det fornuftige jo altid vil komme til at betyde det, som alle andre finder fornuftigt . . .

Min Ret til at tage Bestemmelse om mine Børn forekommer mig nu at maatte sidestilles med Retten til Raadighed over min Person, i det mindste, og en Indgriben fra det offentliges Side maa derfor have et ganske anderledes solidt Grundlag end det, at det kan have nogen Interesse i, at alle Børn faar lært at læse eller skrive.

Jeg mener da, at Spørgsmaalet om, hvorvidt Samfundet har Ret over for den enkelte, naar det paalægger ham Undervisningspligt, maa besvares benægtende, uden videre. Det er et Indgreb

i den enkeltes Ret til at opdrage sine egne Børn og et Indgreb, som ingen uvedkommende har Ret til at foretage."

Byskovs Agitation fik paa dette Omraade ingen praktiske Følger, men han fik sagt sin Mening, gjort det, han ansaa for sin Pligt, og det er iøvrigt ingen ringe Ting.

Paa mangfoldige andre Omraader tog Byskov Del i den offentlige Debat. I 1922 udsendte han et Skrift „Store og smaa Bogstaver“, hvori han kæmpede for de store Bogstavers Bevarelse. 1924 angreb Byskov i et Skrift paa 43 Sider, „Den ærlige Krone“, at vore Pengesedler ikke mere var guldindløselige. Han diskuterede ogsaa Afholdssagen med *Larsen-Ledet* og hævdede, at det var godt med *en Skuddag* en Gang imellem. Han angreb I. A. K. og meget andet, som han fandt usundt.

Om Bøger havde Byskov sin egen Mening. Han læste hellere Sherlock Holmes end Kristin Lavransdatter, sagde han engang. Han kom i Strid med Biblioteksautoriteterne, fordi han forsvarede Morten Korch. Dette falder iøvrigt i Traad med, at han ogsaa forsvarede de Foredrag, som nogle Højskolemænd i tidligere Tider holdt omkring i Forsamlingshusene, og som af andre blev benævnt som *Sødsuppe*. Skønt de laa meget langt fra Byskovs Foredrag, hvad Opbygning og Indhold angik, mente han dog, de kunde være nyttige.

I et Radioforedrag om „Værdien af den underlødige Litteratur“ siger Byskov bl. a.: „Men det var da bedre, at Folk læste den lødige Litteratur, de store Digteres udødelige Værker. Ja, det er jo saa sandt, saa sandt, og der hører ikke megen Dybsindighed til for at finde eller fremsætte den Sandhed. Men denne Sandhed har det jo ligesom andre Sandheder; den er ikke absolut; selve dens Gyldighed afhænger i nogen Grad af Omstændighederne. Vil man overdrive en Sandhed, kan man meget vel komme til at gøre Fortræd i Stedet for Gavn; det bedste kan være det forholdsvis godes værste Fjende.

Den lødige Litteratur har nu den Ejendommelighed, at den

er noget fordringsfuld, noget krævende. Den stiller sine Krav til Læserens hele sjælelige Opbygning og dernæst til hans Tilstand og Situation i Øjeblikket.

Det, der skal berige os, skal bringe os noget nyt; men det maa ogsaa have nogen Tilknytning til noget, der i Forvejen er i vor Sjæl. Goethes Faust stiller store Fordringer til Læseren; Wallaces Ragusabrødre stiller ingen Krav, som ikke næsten alle kan opfylde, der kræves ikke, at Læseren skal møde med nogen sjælelig Rigdom.

Den lødige Litteratur kræver nogen Ro og Stilhed, naar den ret skal kunne tilegnes. Den nyder jeg bedst i Lønkammeret, allerbedst ud paa Aftenen, naar Huset er gaaet til Ro, og jeg er godt oplagt og ikke træt; det skal helst være i mit eget Værelse, hvor jeg kan have andre Bøger til Raadighed, ved hvis Hjælp jeg kan faa belyst Enkeltheder, som synes mig at trænge til Belysning."

Som oftest havde Byskov sin egen Mening, og der stod Gny om hans Ord. Engang da jeg traf ham efter en eller anden Batalje, sagde han: „Jeg egner mig ikke til offentlig Debat." – „Hvorfor ikke?" – „Jeg er for polemisk." Der er det rigtige deri, at Byskov med sin skarpe Logik, sit hurtige Hovede parret med den Ironi og det tørre Vid, der altid stod til hans Raadighed, saa godt som hver Gang var sine Modstandere overlegen i Debatten.

Naar Byskov talte om *Rakket* eller *Folkeaffaldet*, viste det jo nok en vis Snæverhed i Tankegangen. Maaske laa der ogsaa noget nedarvet deri. Som tidligere anført mente Byskov ikke, at Hjælpsomhed og Godgørenhed laa stærkt for hans Slægt. Men bag saadanne Udtalelser som bag mange af de Meninger, Byskov fremsatte, laa den Grundtanke, at enhver havde Pligt til at hjælpe sig selv. Inderst inde i Byskovs Sind boede utvivlsomt det gamle Ord: „Hjælp dig selv, saa hjælper dig Gud."

Enig eller uenig – Byskov satte Tanker i Bevægelse. Uden

paa nogen Maade at komme for højt op kan man godt sige, at han var *en frygtløs Stenime* i det danske Folk.

XII

BYSKOV BLIVER MINISTER

Da Byskov Lørdag Aften den 11. December 1926 sad i sin hyggelige Stue og fik sig en Tarok med nogle af Seminariets Lærere, ringede Telefonen: København kalder! Det viste sig at være *Madsen-Mygdal*, der spurgte, om Byskov vilde være Minister. Det havde Byskov nu aldrig tænkt sig Muligheden af, og han havde heller ingen Lyst dertil.

Forholdet var det, at der nylig havde været Folketingsvalg, og Venstre skulde danne Ministerium med Madsen-Mygdal som Leder. Grundlaget var en Nedsækering af Udgifterne. Madsen-Mygdal spurgte, om Byskov ikke billigede Venstres Politik. Jo-o, det gjorde han da nok. Om han saa ikke vilde tage Nattoget til København og være med i Forhandlingerne om Ministeriets Dannelselse. Der blev ikke mere Tarok den Aften. Byskov naaede Midnatsekspressen i Horsens, deltog i Forhandlingerne i København Dagen efter og gik ind paa at overtage Posten som Undervisningsminister.

Det var en helt ny Virksomhed, han derved kom ind i, og det morede ham i Virkeligheden ikke. Nogen Art af politisk Ærgerighed havde Byskov ikke. Desuden var det ham imod, at han i mange Tilfælde skulde træffe en Afgørelse. „Jeg har altid været viljesvag," siger Byskov, „for saa vidt som jeg har haft vanskeligt ved at tage en Beslutning." Et stort Held var det, at han fandt god Støtte i sine flinke Embedsmænd.

Var Byskov ukendt med Forholdene i Ministeriet, hvor han dog i Forvejen kendte flere af Embedsmændene, var han en hel fremmed Fugl i Rigsdagen. Han havde spurgt Neergaard, hvor længe dette Ministerium kunde komme til at sidde. Højest til

April, var Svaret, og det trøstede Byskov noget. Da Byskov engang senere spurgte Madsen-Mygdal, hvorfor han egentlig havde valgt ham til Minister, svarede Madsen-Mygdal, fordi han mente at vide, at Byskov kunde taale at blive skældt ud. Det var nemlig ikke uvæsentligt.

Store Besværligheder fik Byskov med to Ting, Det kgl. Teater og Nationalmuseet. Pladsforholdene i Museet var helt umulige. Derom var alle enige, men hvor det skulde ligge? Ja, derom var man temmelig uenige. Ministeriets Forslag kom til at gaa ud paa, at Samlingerne skulde blive, hvor de var, men med den nødvendige Udvidelse. Herom forelagde Byskov et Forslag i Folketinget, men Forslaget gjorde ikke Lykke, hverken i Bladene eller i Rigsdagen.

Og „Ærbødigt“, som flere Gange, ligesom Jensenius, havde Fornøjelse af Byskov, kvad en Vise i den Anledning. Den stod at læse i „Dagens Nyheder“ den 6. April 1927 og lyder saaledes:

Fire Ministerbreve.

Kbh. 1. Jan. 1927.

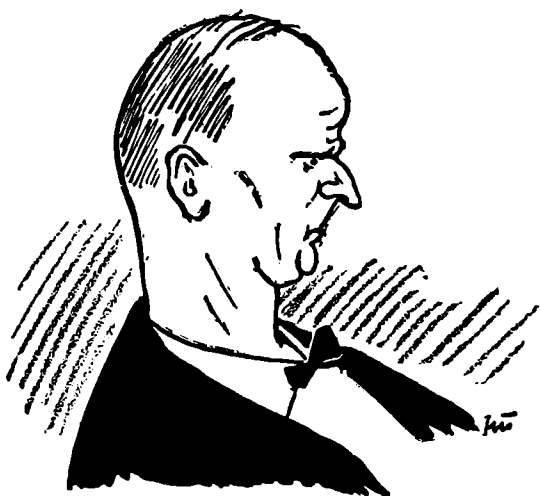
Aa, I kan tro, jeg gaar og har det rart i København,
den ny Minister vil man hurtig ænse.
Hos Kongen har jeg været – tænk, han kendte godt mit Navn.
Og I kan tro, at være Ekscellence
er morsomt, ja, grinagtigt uden Grænse.

Kbh. 1. Febr. 1927.

I Folketinget har jeg lige haft en skrap Debat
med Borgbjerg og med Pürschel og med Rode.
Jeg klarer mig med Ære paa den Post, hvor jeg er sat.
At det er morsomt, kan I vel formode,
– dog lige knapt saa morsomt, som jeg troede.

Kbh. 1. April 1927.

Her gaar den godt. Man rakker ned min ny Museumsplan,
med Vittigheder man mig overdænger.

Undervisningsminister J. Byskov.
Tegning af Jensenius.

Og saa den Flab Knud Rasmussen, den sorte Bavian,
der op i mit Departement sig mænger.
Oprigtig talt, det morer mig ej længer.

Kbh. 1. Maj 1927.

Jeg troede, det var morsomt, naar man Ekscellence blev,
nu, da det er for silde, jeg Besked ved.
Nej, det er ikke nær saa sjovt, som Mygdal mig beskrev.
Ministerprofessionen er jeg led ved.
Læg snart de gamle Bukser frem i Gjedved.

Byskov fandt imidlertid, at Sagen var for betydningsfuld til, at den burde falde, og han afgav derfor den Erklæring, at hvis det ikke lykkedes ham at faa Planen gennemført, vilde han gaa af som Minister. Denne Erklæring vakte Opsigt. Man troede, det var et Offer, Byskov bragte, men det var det slet ikke. Han befandt sig udmærket i Gjedved, men noget mindre udmærket i København. Planen var lige ved at gaa igennem, men saa gik der to fra, og dermed faldt den. Men Dagen efter kom Stau-

ning op til Byskov. Han fandt det kedeligt, at Sagen skulde ende paa den Maade. Kunde de ikke enes om Rosenborgplanen? Men det vilde Byskov ikke gaa med til, for saa vilde de fattige Børn fra Adelgade og Borgergade miste deres eneste Aandehul. Stauning foreslog da, at Planen ændredes saaledes, at man tog et Par Bygninger med i Vestervoldgade, saa forelaa der en ny Plan, Vestervoldgade-Planen i Stedet for Stormgade-Planen, og saa kunde der blive stort Flertal for den. Det gik Byskov med til, Planen blev vedtaget og det nye Nationalmuseum skabt. Men det var jo i Virkeligheden mere Stauning end mig, der havde Æren for, at det lykkedes, siger Byskov.

Alvorlige Kvaler havde Byskov, da nogle Medlemmer ved Finanslovens tredie Behandling i 1929 stillede det Ændringsforslag, at de to Forfattere Fru *Thit Jensen* og *Harald Bergstedt* skulde miste de Understøttelser, de hidtil havde oppebaaret. Begrundelsen var, at Thit Jensen agiterede for Børnebegrænsning og Kammeratægteskab, og Harald Bergstedt anbefalede Fosterdrab. Byskov var imod dette Ændringsforslag, idet han mente, at urigtige Meninger maatte bekæmpes paa anden Maade, navnlig ved, at man fremsatte de rigtige og gode Meninger. „Jeg tør ikke sige, jeg er overbevist om, at de rigtige og gavnlige Meninger saa altid vil sejre; men selv om de ikke sejrer, selv om disse rigtige, sande og gavnlige Meninger af og til maa bukke under i Kampen mod de urigtige og forkastelige Meninger, vil jeg alligevel finde, at de almindelige Kampvilkaar maa gælde, og at Sandheden maa se at klare sig uden Støtte af ydre Kampmidler.“

Resultatet blev, at de to Forfattere fik Lov at beholde deres Understøttelser, men af Byskovs Parti stemte af 49 kun de 7 derfor. Byskov siger da ogsaa, at hvis der overhovedet skal være Tale om en Sejr, bliver det i hvert Fald kun en Pyrrhussejr.

Naturligvis havde Ministertiden dog ogsaa sine oplivende Momenter. Som nu den Dag, da *I. C. Christensen* fra Hee tog sig en Tur til København, og Landstingets Formand, *Jensen-Klejs* indbød *I. C.*, Venstrepartiets Formand, *Hagbart Berg*, og Byskov

til en Middag med paafølgende L'hombre i Formandsværelset paa Christiansborg. Middagen var god og L'hombren hyggelig. At den tillige var langvarig, ses deraf, at Klokken var henad fem, inden de fire Herrer forlod Rigsdagsborgen.

I April 1929 faldt Ministeriet, og Byskov kunde glad og befriet vende hjem til Gjedved.

Byskov egnede sig ikke til Politiker, og han vidste det. I et Foredrag om „Karakteropdragelse“ siger han: „Det kan være lettest at træffe Afgørelsen, naar der ikke dukker ret mange Forestillinger op; stor Kyndighed og Indsigt kan gøre Handlekraften ringe; den betænksomme faar let Betænkeligheder. Den meget vidende, indsigtsfulde og tænksomme bliver ikke Handlingens Mand, han egner sig derfor ikke saa godt til at styre Land og Rige; man sætter ham ogsaa sjælden til den Bestilling, og sker det, viser det sig i Reglen at være en Misforstaaelse.“

Ganske ligetil udtaler Byskov sig herom i et Interview, som et Blad havde med ham i Anledning af hans 70 Aars Fødselsdag. Byskov siger her: „Jeg var ikke Politiker, jeg havde ingen politisk Interesse, stod tilmed ikke i nogen politisk Vælgerforening. Jeg havde et Par Gange, nærmest tilfældigt, overværet et Vælgermøde, og jeg havde ogsaa stemt nogle Gange, men langt fra alle, jeg var sprunget over flere Valg, fordi jeg ikke vidste, hvad jeg skulde stemme paa. Jeg var blank som et lille Barn i Vuggen, i hvert Fald uden mindste politisk Begreb, og jeg har den Dag i Dag svært ved at regne ud, hvorfor Madsen-Mygdal valgte mig til Undervisningsminister.“

Forinden havde jeg i et Foredrag talt for *den ærlige Krone*, og der var dem, som mente, at jeg med denne Agitation havde skadet Venstres Sag. Jeg ved det ikke. Men Politiker var og blev jeg ikke, og jeg ved end ikke nu, om jeg virkelig var Venstremand.

Jeg har altid helst villet passe mig selv og tale, som jeg vilde. Jeg vilde være en fri Mand – men det var jeg ikke som Minister. Jeg længtes derfor efter, at den Tid skulde faa Ende. Jeg var kommet paa en Plads, hvor jeg ikke passede. Jeg hørte til paa

Seminariet og kunde udfylde den Plads. Som Minister maatte jeg staa Last og Brast med de øvrige Ministre. Men jeg gik ikke skuffet ud af Politik, for jeg gik ind i den uden Illusioner, meget nøgtern."

XIII BYSKOV OG OS

Hvad Byskov mente om sig selv, har han udtalt sig om flere Gange, men vi kan ikke faa alting med. Interesserede Læsere skal ogsaa have noget at lede efter i Fremtiden. Her gengiver vi et Par af de mest betegnende Udtalelser. De staaar et saa mærkeligt Sted som i en Artikel om „Seminariekommissionens Betænkning“.

Først taler Byskov om *Frimandslæsning* og siger derom: „Jeg mener, det kan kaldes en højere Form for Læsning at præstere, hvad jeg kalder fri Mands Læsning, d.v.s. den vælgende eller navnlig den vragende Læsning.

Den bestaar i, at man læser, hvad man føler Lyst til at læse. Man bryder sig altsaa ikke om gennem sin Læsning at blive orienteret i, hvad det nu engang hører sig til at være orienteret i. Man springer f. Eks. frejdigt over, hvad Dagens Avis har at meddele om Boksekampe og anden Idræt her og i Udlandet, og Filmsstjerner og deres Bedrifter, deres Skilsmisser, ja, selv deres Navne lader man uænsede, naar de ikke interesserer en, og det selv om disse Ting er hyppige Samtaleemner i den Kreds, man hører til. En Dag eller en Uge kan man være optaget af at læse Rejseeskildringer, til andre Tider Biografier eller filosofiske Afhandlinger eller Samfundsbetragtninger eller Skønlitteratur, alt ganske simpelt, fordi det fanger ens Interesse. Man læser Herman Bang eller Tolstoy, fordi man kan lide det, og man læser ikke Kaj Munk, fordi man ikke kan lide ham, og man bryder sig slet ikke om, at det er ham, andre er optaget af. Det kan ogsaa være faglig Læsning, man bliver optaget af en Tid, og da undgaar man nu ikke at beskæftige sig med Ting, som det volder

noget Besvær at komme igennem, og som altsaa nærmer sig til den lektiemæssige Læsning.

Denne Frimandslæsning skulde altsaa efter min Mening være den væsentligste Del af det Udbytte, man faar af at have erhvervet sig Læsefærdighed . . .

Det er næsten nødvendigt, eller det ligger da nært for mig her at snakke om mig selv. Da jeg var oppe til Eksamen, fik jeg g+ i Fremstilling, baade i Stil og i Praktik, og Bedømmelsen var sikkert rigtig nok, men nu er der det mærkelige, at netop i de to Ting er jeg anset for at være særlig dygtig; ja, jeg kan godt sige med Heine: „Nævnes de bedste Navne, da nævner man ogsaa mit.“ (De synes maaske, jeg skulde blive flov over saaledes at prale eller rose mig selv; det bliver jeg ikke, for det har slet ikke noget med Praleri at gøre, ligesaa lidt som det har med Beskedenhed at gøre, at jeg nævner de to g+'er. Det er blot Kendsgerninger, jeg anfører).

Men hvor har jeg lært denne Fremstillingens Kunst? Det er altsaa i hvert Fald ikke Seminarieundervisningen, der har hjulpet mig. Det er muligt, at hvis jeg havde faaet en fortrinlig Undervisning der, kunde jeg være blevet pudset af til et mg÷ i de to Fag, mere sikkert ikke. Jeg var saa lidt skikket til at præsentere mig; jeg var saa ufri, naar jeg skulde optræde og bedømmes; det har jeg ogsaa altid siden været; jeg har aldrig kunnet tænke mig at give en Mønstertime ved en Instruktion. Men hvor har jeg saa lært denne Kunst? Jeg kunde sige, at det er Naturens Gaver og ikke andet; men det vilde sikkert ikke være rigtigt. Jeg har nok lært af andre; men det har bare ikke været paa den Maade, at de har undervist mig; det er kommet, uden at der har været tilsigtet noget i den Retning og vel i Tilfælde, hvor jeg slet ikke tænkte paa, at der foregik noget. Vi havde som Lærer en Dr. Edvin Jessen, en udmærket Videnskabsmand, der havde dansk Litteratur med os, en gammel Mand dengang. Han brød sig vist ikke det mindste om os, heller ikke om, hvorvidt vi lærte noget af Stoffet; men Stoffet interesserede ham, og han

gik helt op i det, begyndte at tale, saa snart han kom ind ad Døren og blev ved, til han kom ud ad Døren igen, ogsaa mens han fik Frakken paa. Jeg tror nok, jeg lærte noget af ham med Hensyn til god Fremstilling . . .

Jeg mener altsaa, at enhver af os Seminarielærere kan have haft Betydning for vore Elevers Dygtighed som Undervisere, selv om vi aldrig har givet en Praktiktime og aldrig har kritiseret Elevens Fremstilling, og at den Del af vor Undervisningsdygtighed, som vi selv skylder andre Tak for, væsentligst er tilflydt os som et Biprodukt i Tilfælde, hvor hverken vi eller den, der belærte os, tænkte paa, at der foregik noget.

Jeg mener altsaa ogsaa, at selv om et Seminarium ikke gav en eneste Praktiktime, vilde det endda kunne være en god eller endog en udmærket Læreruddannelsesanstalt.

Og saa kan jeg slutte med i største Ubeskedenhed at sige som Rousseau: „Undskyld mine Paradokser; dem kommer man til, naar man tænker.““

Det anførte Stykke sagde jo i Virkeligheden ikke saa lidt om Byskov, dog næppe mere, end han selv vidste af. Men hvad sagde saa Byskovs Elever om ham? For det maa vel siges at være det afgørende.

Sigurd Brøndsted (1918) skriver tredive Aar efter, 1948, bl. a. følgende: „Rundt om i vort Lands Skoler sidder der Lærere og Lærerinder i Alderen fra 40 og opefter, der betragter det som deres Livs store Lykke, at de i deres Læreaar fik Lov til at sidde foran hans Katheder. Folk, der ikke har siddet der og derfor taler med den nok som bekendte udbredte Frimodighed om Ting, de ingen Forstand har paa, har yndet at kalde ham negativ. Ja, han lærte os at udsætte vore Tanker for Negativitetens Belastningsprøve, men netop derigennem blev hans Paavirkning af os ydermere positiv, idet Slam og Slagger fandt den Bund, det hørte hjemme paa, og de lutrede og rene Værdier faldt som Sædekorn i vore modtagelige Sind. De blev retningsbestemmende for vort Virke og for vor fortsatte Tilegnelse. Hans Undervisning, hvad

enten det var i Mathematik, i Dansk eller i Pædagogik var æggede og igangsættende."

„Vi husker allesammen disse Timer," skriver C. S. Nygaard 1944, „da Byskov fik et eller andet Problem til at fænge i vore Sind – pustede lidt til Gløderne, som man gør, naar man tænder op i en Kakkellovn, og der er daarligt Træk, og saa gaar, naar man er sikker paa, Ilden ikke gaar ud. Saa stak Byskov af med et lunt Smil – efterladende et evigt diskuterende Publikum, der var ved at glemme alt andet, selv Bager Fischers Kager eller varme Wienerbrød!"

Her kan vi godt indskyde en lille Historie. At Byskov ikke var helt almindelig som Dansklærer, var efterhaanden rygtedes. Paa Sjælland levede der en Overlærer, der var meget dygtig i dette Fag. Sin Mening herom gav han Udtryk for i følgende Ord: „Vi er to her i Landet, der kan undervise i Dansk. Den anden er Byskov."

Efter dette lille Sidespring vender vi tilbage til Gjedved.

Byskov var ikke lyrisk af Natur. Han holdt nok af Vers, men han beholdt dem for sig selv.

I Dansktiden husker jeg kun een Gang, Byskov har citeret et Digt, men det glemmer jeg til Gengæld heller ikke. Byskov anførte *Ludvig Bødtchers* „Ved et Tab" som et, der ogsaa rummede hans Livssyn:

Hvad her vi elske, ejes kun paa Borg.
Paa uvis Frist, saa er Naturens Orden.
Og vil du være fri for Savn og Sorg,
Da maa du intet elske her paa Jorden.

Men Sorgen er en Engels dunkle Haand,
Som luter, hvad os jordisk kjærte er vorden,
Og løfter mod det Evige vor Aand –
Og derfor skal du — elske her paa Jorden.

Byskov var meget præcis. Hver Skoledag Kl. 8 mødte han til Morgensang paa Seminariet og det, hvad enten han havde Time

eller ej. Alle Elever var samlede, og man sang en Salme, hvorefter enhver gik til sin Klasse. Jeg husker godt, hvordan vi en tidlig Majdag var samlede for at begynde skriftlig Eksamen. Vi var jo nok en Smule benovede over Situationen. Man havde næsten en Fornemmelse af, at det var hele ens Fremtid, det gjaldt. Da traadte Byskov ind iført sin sædvanlige halvslidte Sommerklædning. „Skal vi synge Nr. . ." Og saa sang vi Hans Christensen Sthens „Den mørke Nat forgangen er", hvor især Versets sidste Linier gjorde Indtryk paa mig:

Gud give os Lykke og gode Raad,
sin Naades Lys os tilsende!

Og saa begyndte Eksamen.

At Byskov var Tilhænger af en vidtstrakt personlig Frihed, er tidligere nævnt. Han praktiserede ogsaa denne Frihed over for sine Elever. Ved et Jubilæum i Gjedved var der en stor Middag. Ved den Lejlighed holdt Martin Kristensen en Tale, hvori han bl. a. sagde: „Byskov har den Mening, at Mennesker skal have deres Frihed, om det saa er til at ødelægge sig selv." – „Ja, det mener jeg," kom det omgaaende fra Byskov. Det var tydeligt at mærke – hvad man iøvrigt nok vidste i Forvejen – at der var en vis Afstand mellem Byskovs og Martin Kristensens Opdragersyn.

At Byskov – ligesom de fleste andre Mennesker iøvrigt – ikke var uvidende om sin egen Værdi, har han flere Gange givet Udtryk for. Vi kan blot henvise til Citatet i Begyndelsen af dette Afsnit. Her maa man erindre, at Byskov var en udpræget ærlig Natur. Han foregav ikke Beskedenhed, naar han ikke mente det. Mere mærkeligt var det, at han – i hvert Fald til Tider – ikke kunde taale Ros fra andres Side.

Jeg husker, at Byskov engang holdt et Jubilæum. Det var et af de mindre iøvrigt. Det vilde vel være fejlagtigt at sige, at han fejrede et Jubilæum, for det gjorde han ikke, men det fandt i hvert Fald Sted, og vi var en Del gamle Elever samlede

d. 29/12 42

Kære klenker.

Mange Tak for Deres Julebrev. Det er
en hel Kedersregelm. midt i Bygges
af Kort med blot Julebrev at finde
et trykt Brev, ganske adlyd et Brev
for en af dem, man synes nok godt
om. — Med Høstet om et godt Nytår
Deres hengiven O. Byskov

Byskovs Haandskrift.

ved et fælles Kaffebord paa Gjedved Seminarium. Der blev, som rimeligt var, holdt en Række Taler, hvori vi tidligere Elever takkede vor gamle Forstander og Lærer. Da vi havde gjort vort Bedste, skulde Byskov takke, og det gjorde han med omtrent følgende Ord:

„Naar man holder Jubilæum, bliver der jo holdt Taler, og der kommer forskellige Stemninger frem. Det kan der siges meget om — jeg har saamænd engang holdt et Foredrag om *Jubilæum*. Nu har De jo holdt Taler og rost mig. Ja, det smager godt, det gør det. Vi har hjemme i min Familie et Udtryk for den Slags — min Kone siger, jeg maa ikke sige det, men det gør jeg nu alligevel — vi siger, man bliver oversavlet. Men hvad siger De i Morgen? Det er det, det kommer an paa.”

Efter denne „Takketales“ sad vi Festtalere jo nok med en lidt flov Smag i Munden. Hvad vi havde sagt, erindrer jeg ikke et Ord af, jeg tror iøvrigt ikke, vi havde sagt andet, end hvad vi fuldt ud mente, men Byskovs „Tak“ husker jeg tydeligt nok.

Denne Episode var næppe tilfældig. Byskov vidste, hvad han gjorde, og mente, hvad han sagde. Var det hans Trang til at

indtage Særstandpunkter, til at være noget for sig, der spillede ind? Nogen udpræget glat Tunge havde Byskov jo ikke. Man har vist aldrig hørt ham staa op og erklære sig enig med den foregaaende Taler. Med Byskovs Uvilje mod at blive rost hænger det utvivlsomt sammen, at han ikke kunde lide at blive citeret. I en af hans Artikler siger han, at det berører ham ilde, naar han ser en af sine Udtalelser anført, idet den bliver taget til Indtægt for et eller andet Standpunkt. Det samme kommer frem i et Brev til mig fra 1952, som senere vil blive anført.

Jeg kan imidlertid ikke give Byskov Ret i, at det, at man anfører en Udtalelse af ham, i mindste Maade skulde kunne genere ham. Jeg kan ikke engang indse, at hans Standpunkt i dette Tilfælde er logisk underbygget. Forholdet er jo det, at Byskov gennem utallige Foredrag og mangfoldige Artikler har henvendt sig til Offentligheden. Hvis det hele ikke er et rent Erhvervsspørgsmaal – og det er det ikke – maatte han jo mene, at han havde Tanker at bringe Mennesker, som de havde Gavn af at arbejde med og tilegne sig. Der er derfor intet underligt i, at hans Ord vakte Eftertanke, blev drøftede Mand og Mand imellem, at de gav Anledning til Omtale i Dag- og Ugeblade, og her var det umuligt at undgaa Citater. Et gammelt Ord siger, at intet er værre end at blive hængt i Stilhed. Man kan vist roligt sige, at det blev Byskov aldrig. Der stod Gny om hans Udtalelser, som man naturligvis ogsaa maatte have Lov til at anføre, hvis man gav dem Tilslutning.

Og nu kommer vi til det mest mærkværdige. Den Fremgangsmaade benyttede Byskov selv i utallige Tilfælde i sine Foredrag og Artikler. Gang paa Gang citerede han Sokrates, Søren Kierkegaard, Grundtvig – ja, jeg kunde nævne en hel Snes Digtere eller Tænkere, hvis Ord eller Meninger Byskov anførte enten for at tage Afstand fra dem eller, hvad der oftest var Tilfældet, for at benytte dem som Støtte for sine Udtalelser. Dette kan bekræftes med tørre Tal. I sin Rustale i Studenterforeningen 1935 („Tanker og Taler“ S. 137–143) citerede Byskov, eller henviser

til, i hvert Fald 12 – tolv – Digtere og Tænkere (foruden at han citerer en Fremmedordbog). Tolv Citater eller Henvisninger paa syv Sider det er da altid noget. Nu kan man maaske indvende, at en Tale til en Flok unge Minervasønner nødvendigvis maatte indeholde en vis Portion attisk Salt. Men i Byskovs andre Frembringelser er det ikke anderledes. I „En stærk Vilje“ („Tanker og Taler“ S. 158–164) er der ti Citater eller Henvisninger, og saadan kan man blive ved. Rent teknisk bygger Byskov sine Afhandlinger og Foredrag op paa et Skelet af Citater og Henvisninger, ofte Ting, som er lidet kendte og af stor Dybsindighed, altsaa Ord, som er Udtryk for megen Belæsthed, ja, ligefrem Lærdom.

Men naar Byskov altsaa benytter Digteres og Tænkeres Fyndord i stor Udstrækning, hvorfor skulde andre da ikke være berettigede til at bruge hans? Saa meget mere, som han – med Rette – „nævnes blandt de bedste Navne“. Jeg fatter ikke Logikken i en Benægtelse heraf.

Det lader sig ikke nægte, at der i foranstaaende Linjer findes en Smule Kritik. Men Kritik er jo godt efter Byskovs Anskuelse. I en Artikel om „Ros og Dadel i Opdragelsen“ („Tanker og Taler“ S. 268–272) hedder det: „Det gælder ogsaa om for de voksne, at det er af stor Betydning, at Opdragelsesmidlerne Ros og Dadel anvendes i det rigtige Forhold. Jeg tror, vi har godt af at møde begge Dele, men mest Dadelen. Enhver Landmand ved, at den rette Foderblanding har saa meget at sige, naar der er Tale om Husdyrene, og i Menneskenes Verden gælder det samme, naar der er Tale om Karakterens Ernæring og Dannelse. Jeg vil antage, at den mest passende Foderblanding her er saadan noget som 95 pCt. Dadel og 5 pCt. Ros. Det er i alt Fald helt galt og kan være skæbnesvangert, om man faar de to Procenter byttet om; den Kost kan intet Menneske taale i Længden.“

Jeg maa beklage, at jeg, hvad de to Procenttal angaar, er af den ganske modsatte Mening. Hvis et Barn kommer ud for 95 pCt. Dadel, bliver dets Barndom forkvaklet, rimeligvis ødelagt. Hvis

en normal voksen – jeg ser bort fra Politik, hvor særlige Regler gælder vedrørende Ros og Dadel – kommer ud for det angivne Procenttal Dadel, bliver han slaet ud. Det skulde være et mærkeligt Menneske, der kunde holde til en saadan Trommeild, som 95 pCt. Dadel, d.v.s. Kritik, frembyder. Jeg er ikke engang sikker paa, at en saa forholdsvis robust Natur som Byskovs kunde tage det.

Man skal lægge Mærke til den Kendsgerning, at medens ubegrundet Ros hurtigt glemmes, huskes ubegrundet Dadel længe, undertiden Livet ud. Det siger noget om, hvor forsigtig man bør være med Dadel. Man kan vist godt sige, at Dadel er som stærk Medicin. Givet i Draabevis er det nyttigt, ja, nødvendigt, men gives det i større Portioner, er det Gift og kan være dræbende.

Hvis denne Bog indeholdt 95 pCt. Dadel, vilde den være ulæselig og bunduretfærdig. Men ganske enkelte Procent Dadel kan ikke undgaas, det vilde heller ikke være i Byskovs Aand at gøre det. Og Byskovs Aand har jeg i tresindstyve Aar i væsentlig Grad følt mig vejledet af i min Tænkning. Maaske det er derfor, jeg siger ham imod.

XIV OTIUM

I 1934, da Byskov var 67 Aar gammel, forlod han og hans Hustru Gjedved. Det var ikke, fordi han følte sig gammel og træt, at han nedlagde Scepteret, men han vilde gaa i Tide, og det havde formet sig saa heldigt, at han kunde overlade Ledelsen af Seminariet til sin ældste Søn, *Tage Byskov*.

Byskov var blevet en velhavende Mand, og han købte en herskabelig Villa paa en stille Villavej i Charlottenlund. Plads skulde der til, for han havde efterhaanden samlet sig et Bibliotek paa 10 000 Bind. Fordi han var blevet forhenværende, laa han ikke paa den lade Side. Pennen laa stadig let i hans Haand, og en Række Værker saa efterhaanden Lyset. Vi nævner: „Sjælelivet“, 1939, sammen med Alfred Bindslev og Th. Døssing:

Byskov taler ved et Elevmøde.

„Alverdens Viden om Naturen og Menneskelivet“ I–VIII, 1939–41, sammen med Alfred Bindslev: „Danmark, vort Land“ I–II, 1940–41, sammen med N. Jørgensen: „Dansk Landbrugsleksikon“, 1943, sammen med Alfred Bindslev og Lehm Laursen: „Krigens Dagbog“, 1945–46, endvidere „Christian X's Danmark“ I–II, 1947.

Byskovs Familie var efterhaanden blevet stor, seks Børn, alle gifte, og alle havde Børn. For disse Børnebørn, hvoraf de fleste havde deres Hjem i Nærheden, fortalte Byskov Eventyr, og derved fremkom den Tanke, at disse Eventyr, danske og fremmede, for en Dels Vedkommende kunde fremkomme i en ny og bedre

Form. Dette gav Anledning til et stort Værk „Fra Eventyrets Verden“ I-IV, 1942, og senere en ny Udgave „Eventyrets Verden“ I-VI, 1952-53. Dertil kom den tidligere nævnte „Oplevelser og Betragtninger“, 1948.

Alt ialt kan man nok sige, at Byskov havde faaet store Arbejder fra Haanden. Selvfølgelig havde han ikke faaet ethvert Haab opfyldt. Hvem faar det? I sit Foredrag om „Videnskaben som Vejleder“ aner man et Suk, da han taler om sin „Ungdoms Kærlighed“. „Der kom ganske vist ikke noget ud af den Kærlighed, de elskende fik ikke hinanden, men det var Forholdenes Ugunst – eller deres Gunst – der gjorde det, og selv om jeg aldrig har faaet Lejlighed eller Lykke til at hjælpe Videnskaben fremad, har dog mine Følelser for den ikke forandret sig.“

Men hvad Udbytte bragte Livet ellers Byskov, saadan i det store og hele? Ja, derom taler han selv i den lige nævnte Bog.

Han siger, at han har faaet saa meget ud af Livet, som Mennesker i Almindelighed faar. Ja, han har snarere nydt større Lykke, end sædvanligt er, og han anfører Linierne fra Schillers „Wallenstein“:

„Ich habe genossen das irdische Glück,
ich habe gelebt und geliebet.“

Og Byskov gentager Ordene, at han har elsket og levet. Han har kendt Sygdom og Svaghed mindre end de allerfleste. Han har nydt Naturen her og i det fremmede. Han kan lide Regn saavel som Solskin, maaske mest Regnvejret, han har glædet sig over Snestorm og Kulde. Ogsaa dem, han kalder „de lavere Goder“ som god Mad og Drikke, Kortspil og munter Passiar med ligesindede, har han nydt.

Sidst – men næppe mindst – har han holdt af Mennesker, først og fremmest Børn og det lige fra den spædeste Alder. Jo, Byskov har Ret, naar han siger, at han har nydt den jordiske Lykke.

En anden lykkelig Ting var, at han bevarede sine Aandsevner og sin Arbejdskraft usvækket. Det kom frem, da han paa Grund af Sønnen, Tages, alvorlige Sygdom rejste til Gjedved for hen paa Slutningen af Skoleaaret at give Eleverne i tredie Klasse nogle Timer i Pædagogik. Byskov traadte ind i Klassen, og efter at han havde forhørt sig om, hvad de havde faaet gennemgaaet, begyndte han roligt og sindigt, som det var i Gaar, han havde haft den sidste Time, at gennemgaa Stoffet, og det blev en Oplevelse for Klassen. Dette skete i 1949, da Byskov var omkring de 82.

„Men sorgløs Mand har ej levet,“ som Digteren siger. Den 30. Januar 1951 døde Tage Byskov, Gjedved Seminarium havde mistet sin Leder og Byskov og hans Hustru et af deres store Haab. Det lykkedes at faa Forholdene ordnet saaledes, at Seminariet blev en selvejende Institution, og dermed var det formelle reddet.

Det er vel ikke for tidligt, at vi faar gjort Rede for Byskovs nærmeste Efterkommere, og her er de:

Byskovs Børn og Svigerbørn.

1. *Tage Byskov*, født den 18. Juni 1901, død den 30. Januar 1951. Han var gift med Dagny Wester Andersen, Datter af Proprietær K. Andersen. Forstander for Gjedved Seminarium fra 1934 til 1951.

2. *Ellen Byskov*, født den 17. September 1903, gift med Arkitekt Agner Christoffersen, Søn af Bager Christoffersen. Hun er Skoleinspektør ved Frederikssundsvejs Skole.

3. *Karen Byskov* er født den 26. November 1904. Hun er gift med Overlæge Tage F. Gimsing, Søn af Distriktslæge Peter Gimsing, Holstebro.

4. *Sigrid Byskov* er født den 17. Juni 1906. Hun er gift med Kontorchef i Undervisningsministeriet Thorkild Gimsing, Broder til forannævnte.

5. *Arne Byskov* er født den 10. Juli 1909. Gift med Ester

Svendsen, Datter af Overdyrlæge Anders Svendsen, Horsens. Arne Byskov er Civilingeniør og adm. Direktør for Egmont H. Petersens kgl. Hof-Bogtrykkeri.

6. *Gerda Byskov* er født den 13. Juni 1914. Hun er gift med Seminarielæktor Kaj Rix, Gjedved, der er Søn af Repræsentant Rix, Horsens.

Jens Byskov og Hustru har 18 Børnebørn og, 1959, 5 Oldebørn, saa Familien er stor. Kendt af Offentligheden er Tegneren *Ole Byskov*, der er Søn af Tage Byskov.

Sommeren 1952 var det 50 Aar, siden jeg forlod Gjedved med mit Eksamensbevis i Lommen. I den Anledning skrev jeg et Brev til Byskov og takkede min gamle Lærer for alt det gode, jeg skyldte ham. Samtidig fortalte jeg, at jeg, der nu ogsaa var blevet forhenværende, agtede at skrive en Hillerød-Kulturhistorie. Den 18. Juli sendte Byskov mig et Svar, og da det baade er ægte Byskovsk og desuden siger en Del om hans Tilværelse paa de gamle Dage, gengives det her.

Kære Uhrskov.

Mange Tak for Deres Brev. Det var rart at se et Par Ord fra Dem igen og blive mindet om de gamle Dage, som vi jo har faaet paa betydelig Afstand og derfor ikke til daglig har fremme i Bevidstheden.

Jeg er da ikke blevet gammel i den Forstand, at Tankerne kun beskæftiger sig med de længst forsvundne Ting. Endnu er det meget mere Nutiden, og da ogsaa Fremtiden, der optager mit Sind.

Jeg nyder ganske vist mit Otium, men dog ikke paa anden Maade, end at jeg har nok at være optaget af Dagen igennem, ja endog kan bilde mig ind, at jeg har rigeligt at være optaget af og rigeligt at bestille. Man behøver jo ikke saa meget, naar man kommer op i Aarene.

J Byskov paa 85-Aarsdagen.

I det hele har jeg ikke lært Alderdommen at kende som en slem Tid. Jeg har det legemlige i god Orden, i forbavsende god Orden. Jeg har ingen Legemsplager, ingen Smerter at døje, har Sanserne i Behold, hører og ser saa godt som nogen Sinde. Og jeg sover saa godt, som man kan forlange, syv otte Timer i Døgnet.

Jeg har ikke den Plage, som mange i min Alder lider under, at de ikke mere betyder noget. Det kan vel være særlig slemt for dem, der har været meget med i det offentlige Liv; jeg kender flere saadanne, der har følt sig helt ulykkelige over at være udenfor det hele og ikke mere regnes for noget. Dette har slet ikke plaget mig, bl. a. fordi det aldrig har været mig til Behag at betyde noget. Jeg mindes engang for mange Aar siden,

at jeg i et Blad saa noget citeret, som jeg havde sagt, og saaledes at man tillagde det Betydning, at det var mig, der havde sagt det. Det gjorde Indtryk paa mig og et afgjort ubehageligt Indtryk.

Jeg har naturligvis oplevet det, at Folk, som jeg har haft meget med at gøre, efterhaanden dør bort. Men det er da slet ikke saaledes, at jeg føler mig ensom, ladet ene tilbage, langt fra. Det hjælper noget i saa Henseende, at jeg har min ret talrige Familie, 29 Børn + Svigerbørn og Børnebørn, og jeg har nær og behagelig Forbindelse med dem. Men ogsaa uden for Familien har jeg tilstrækkelig og passende Omgang.

Aandelig affældig føler jeg mig heller ikke, selv om jeg naturligvis der noget mere kan mærke Tilbagegangen end paa det legemlige Omraade. Men der er nu ikke Tale om nogen uhyggelig Tilbagegang. Det kan knibe med at huske Navne, men jeg kan da snakke ganske fornuftigt, og jeg kan spille Kort til en Ordentlighed, ogsaa Tarok, som er et af de mest vanskelige Spil. Jeg kan da ogsaa hjælpe mine Børnebørn, som læser til matematisk Artium, og kan selv have Fornøjelse af at beskæftige mig med Matematik.

Det maa være et fornøjeligt Arbejde, De har med Hillerøds Historie, og det er et meget passende Arbejde for en Aftægtsmand, synes jeg.

Lykke og Held med Arbejdet og i det hele med de Aar, De har tilbage, og Tak for alt, hvad vi har haft med hinanden at gøre!

Venligst Hilsen

Deres hengivne

J. Byskov.

Samme Aar, da Byskov nærmede sig 85-Aars Fødselsdagen, fik han Besøg af en Journalist. Ham fortæller Byskov en hel Del om sig selv og sin Tilværelse, og heraf gengiver vi følgende:

„Det kan ikke vare saa grumme længe, inden man skal væk

herfra, og jeg har heller aldrig stræbt efter at leve længe. Jeg har alle mine Sanser i Behold. Benene er der heller ikke noget i Vejen med, jeg kan godt taale at gaa et Par Kilometer uden at blive træt. Jeg kan ogsaa pusle og grave i min Have, kun Udholdenheden kniber det lidt med. Noget særligt for at bevare Kræfterne har jeg aldrig gjort. Jeg har forsømt Gymnastik, Idræt, Friluftsliv og kolde Afvaskninger. Jeg ryger 2 Cerutter om Dagen og skraar ind imellem.

I mine yngre Dage gik jeg lidt paa Jagt, men jeg ramte ikke . . man sagde, det var fordi jeg lukkede Øjnene. For Resten har det altid været mig imod at skyde en skikkelig Fugl.

Jeg kan ikke lide at gaa uden at have noget at gaa efter. Jeg er heller ikke Hindhede-ianer. Jeg spiser, hvad jeg har Lyst til, og kan stadig lide et godt Glas Rødvín. Men Nydelser skal være kortvarige, ellers bliver man snydt. Jeg har altid levet et maadeholdent Liv. Det gælder ikke alene mine Spise- og Drikkevaner, men ogsaa dette at økonomisere en Smule med sit Liv. Man skal nok arbejde, og jeg elsker at arbejde og kan stadig, takket være en naadig Skæbne, arbejde, men jeg kan godt lide at være flittig i Magelighed, som det blev sagt om Islændingen Arne Magnussen.

Jeg staar op Kl. halvsyv om Morgenén. Om Sommerén gaar jeg en Tur i min Have, inden jeg giver mig i Lag med Matematikken, og inden jeg gaar i Seng, læser jeg ogsaa noget Matematik. Det er godt at falde i Søvn paa, for det afspænder fra Dagliglivet ligesom Kriminalromaner, men jeg foretrækker nu Matematik for Kriminalromaner. Forøvrigt sover jeg godt og har aldrig i mit Liv taget Sovepiller."

Til sidst berører Samtalen Politik, og Byskov har der sin uforbeholdne Mening: „En Politiker bliver jo som Regel oversavlet af sine Meningsfæller og tilsmudset af sine Modstandere, men hvornaar ser man en troværdig saglig Bedømmelse?"

Byskov ligner ganske sig selv.

XV

VED VEJS ENDE

Om Byskovs Død og Begravelse har hans ældste Datter, Fru *Ellen Christoffersen*, skrevet et smukt Stykke i „Gjedved Budstikke“ 1955, hvoraf vi gengiver følgende:

„Far blev ramt af en Blodprop ved Hjertet den 28. Juni. Det kom – som den Slags gør – ganske pludseligt. Aftenen før havde Far og Mor spist til Middag hos os. Vi har haft den store Lykke at have Hus lige ved Siden af Far og Mor i de sidste 10 Aar. Vi havde lavet Gennemgang gennem Haverne fra det ene Hus til det andet – og denne Forbindelse blev stærkt benyttet. Naar Far og Mor besøgte os, blev det aldrig „Natteroderi“, som Far kaldte det, han og Mor gik gerne hjem ved 8–8½ Tiden, men vi hyggede os meget, mens de var der. Ogsaa denne sidste Aften. Ingen kunde som Far nyde selv at sige – eller høre andre sige – en humørfyldt og rammende Bemærkning, ingen kunde som Far fortælle en Historie, saa den lyste og funkede af Humor, og ingen kunde give saa særprægede og kloge og alvorlige Kommentarer til Tidens og Livets Foreteelser som Far. Denne Blanding af Alvor og Skæmt var saa typisk for vor Familietone – den, Far havde skabt. Vi brugte gerne den lette, drillende Facon, den passede os saa godt, ogsaa fordi vi gennem den kunde udtrykke, hvor meget vi holdt af hinanden, uden at vor jyske Blufærdighed over for stærke Ord blev krænket derved.

Da vi den Aften fulgte Far og Mor ud og saa dem gaa hjem gennem Haven, tænkte ingen af os paa, at det var sidste Gang, Far havde været i vort Hus.

Næste Dag blev Far saa syg. Han havde været ude i Byen for at ordne forskellige Forretninger. Han følte sig daarlig paa Vejen, men kunde dog selv gaa hjem og gaa op at lægge sig. Sygdommen forværredes, og Lægen blev tilkaldt. Onsdag blev Far indlagt paa Gentofte Amtssygehus. Far var selv klar over, hvor alvorlig hans Tilstand var. Da man paa Hospitalet kom

med Iltapparater og Saltvandsindsprøjtningssarrangementer o.s.v., sagde Far til Overlægen: „Der er ingen Grund til at gøre saa meget ud af mig. Jeg er nu 88 Aar, og jeg mener, at jeg har udrettet, hvad man kan forlange af mig – og jeg er ikke bange for Døden.“

Far mødte Døden saa roligt, som han altid havde mødt Livets Tilskikkelser.

Søndag den 3. Juli Kl. 3 om Morgenen døde Far ganske stille. De sidste Timer var han uden Bevidsthed, han laa helt roligt hen. Far undgik det, han altid havde frygtet: at blive affældig og at blive til Byrde for andre. Han bevarede til det sidste sin straalende Intelligens, og han var den, vi alle i Familien – fra den ældste til den yngste – søgte Raad og Hjælp hos. Han gav os ikke altid Raad, men han fik os selv til at finde Løsningen paa Problemerne paa samme Maade, som han i sin Tid fik sine Elever til at klare Vanskelighederne i dansk Analyse og Matematik.

Onsdag den 6. Juli blev Far begravet paa Ordrup Kirkegaard. Begravelsen foregik, som Far saa tidt havde sagt, at han helst vilde have det, kun i Overværelse af Mor, os Børn, Svigerbørnene og Børnebørnene.

Vi havde bedt Pastor *Lund-Sørensen* om at forrette Begravelsen, baade Far og Mor satte megen Pris paa Pastor Lund-Sørensen, og vi var meget glade over, at han vilde tale over Far.

Vi sang bl. a. Fars Yndlingssalme: Lær mig Nattens Stjerne, vi sang ogsaa en anden af de Salmer, han satte Pris paa, og som for os er saa nøje knyttet til det Gjedved, vi husker: Udrundne er de gamle Dage. Pastor Lund-Sørensen indledte sin Tale med et Citat fra Terje Vigen:

„Stort har jeg mistet, men stort jeg fik.

Bedst var det, kan hænde, det gik, som det gik, –
og saa faar du ha' Tak da, Gud!“

Det udtrykte helt og fuldt, hvad Mor og alle vi andre følte.“

Af de Mennesker, Byskov i sin modnere Alder stod i et Lærlingeforhold til, er der som tidligere anført næppe nogen, der har betydet mere for ham end Sokrates og Søren Kierkegaard. I en Afhandling om Talekunst stiger Byskov da ogsaa, at de begge er Folk, som man „maa have megen Respekt for. Det har jeg ogsaa; jeg kan vel sige, at der er faa, som jeg saa gerne vil kalde mine Lærere, og derfor har jeg paa Forhaand ikke saa stor Lyst til at optræde med en egen Mening imod disse Mænds."

Der er da ogsaa en væsentlig Lighed mellem Byskov og de to Tænkere. Han var som de *Saltet* i sit Folk. Nu kan man ikke leve af Salt alene, men man kan afgjort heller ikke være det foruden. Naar man giver sig af med at vejlede Offentligheden, som Lærere, Skribenter og mange andre gør det, kan man gaa tre Veje. Man kan bringe den god og nærende daglig Mad – og det gør de fleste – man kan servere Sukkerstads, og det er det nemmeste, eller man kan gaa den Vej, som Sokrates, Kierkegaard og Byskov gjorde. Var den sidste end af mindre Format, han var dog et Format.

Byskov anfører i ovennævnte Afhandling nogle Linier af Søren Kierkegaard. Vi giver ham her Citatet tilbage, fordi det stod hans Hjerte nær. Det findes i „Til Selvprøvelse" og handler om Rigmanden, der købte et Par Køreheste, men ikke forstod at køre dem.

„Der var engang, da det behagede Guddommen selv at være Kusk, og han kørte Hestene efter Kuskens Forstand paa, hvad det er at køre. Og, hvad formaaede et Menneske ikke dengang!

Tænk paa Dagens Tekst! Der sidder tolv Mennesker, alle hørende til den Klasse af Samfundet, som vi kalde den menige Mand. De havde set ham, som de tilbad, deres Herre og Mester korsfæstet; som aldrig nogensinde nogen end i fjerneste Maade kan siges det, kan de siges at have set alt tabt. Og nu sidde de og venter paa, at Aanden skal meddele dem, for saa, forbandede af det Folk, de tilhørte, at forkynde en Lære, der vil rejse hele

Verdens Had imod dem; det er Opgaven; disse tolv Mennesker skulle omskabe Verden – og, efter den rædsomste Maalestok, mod dens Villie. I Sandhed, her staar Forstanden stille! Blot ved nu saa længe efter at gøre sig en svag Forestilling derom; Forstanden staar stille – hvis man da har nogen; det er, som skulde man gaa fra Forstanden – hvis man da ellers har nogen Forstand at gaa fra.

Det er Christendommen, der skal igennem, og disse tolv Mennesker, de trak den igennem. De vare i een Forstand Mennesker som vi – men de vare godt kørte, ja, de vare godt kørte. – Aldrig har noget Menneske løftet sit Hoved saa stolt i Opløftelse over Verden, som de første Christne gjorde det i Ydmyghed for Gud. – Det var Christendommen, der skulde igennem; de trak den ogsaa igennem, ja, det gjorde de; men de vare ogsaa godt kørte, ja, fri vare de."

Paa Herregaarden Hillerødsholm døde i Firserne Ejeren et Par Aar efter, at han havde overtaget Gaarden, og tre Maanedere efter, at han var blevet gift. Tilbage sad Enken med en stor Virksomhed i en vanskelig Tid og med den Datter, der et halvt Aars Tid efter Faderens Død kom til Verden. Det var ikke let, men Mandens Broder, en fremragende Jurist og Politiker i København, hjalp Enken til Rette, saa hun kom igennem. Og da Datteren blev konfirmeret, holdt han en Tale, hvori han gav hende det Raad altid at holde Plovjernet blankt.

Det var dette Udtryk, vi havde Brug for her. Byskov kom ikke til at smede Plove, saadan som det tilsyneladende oprindelig var bestemt, men Plovmand paa Oplysningens og Tænkningens Ager blev han, og han holdt til enhver Tid Plovjernet blankt.

I sin tidligere nævnte Skildring af Jakob Knudsen skriver Byskov om hans Foredrag, at det betød noget, „at det i en sjælden Grad var hans eget, det, han talte om, derfor kom det til at passe saa godt til hans Skikkelse, naar han stod paa Taler-

stolen, og derfor fik det det ejendommelige Præg af Vederhæftighed; det var ofte ligesaa meget hans Personlighed som det, han sagde, der gav Tilhørerne Udbytte."

Noget lignende kunde man vist egentlig sige om Byskov.

I Slutningen af Afhandlingen siger han: „Det er hans ejendommelige, rige og mandige Personlighed, som den aabenbarer sig i alt, hvad han har skrevet, og som vi lærte den at kende, naar vi var sammen med ham, det er den, der er hans bedste Gave til det danske Folk."

Netop dette kunde man ogsaa sige om Jens Byskov.

XVI EFTERMÆLE

Da Byskov var død, fremkom der i Bladene et meget stort Antal Artikler til hans Minde. Disse mange Nekrologer, hvoraf flere meget fyldige, giver et Vidnesbyrd om, hvor stor Betydning man Landet over tillagde hans Virksomhed. Maaske kunde det være nyttigt at supplere den Skildring, jeg i det foregaaende har givet af Byskov, med enkelte Udtog af, hvad andre mente om ham. Jeg har derfor ønsket at give Uddrag af, hvad fem forskellige Dagblade og to Ugeblade skrev om Byskov.

Som tidligere anført, lagde Byskov i en Takketale ved et Jubilæum i Gjedved Vægt paa, hvad man „siger i Morgen". De Bidrag til en Karakteristik, som de følgende Sider bringer, er netop Udtryk for, hvad man „siger i Morgen" – nu da Byskov ikke er mere. Og dette Vidnesbyrd er jo egentlig slet ikke saa daarligt.

Fhv. Seminarieforsender Jens Byskov død.

Jens Byskov var sikkert en af de originalest tænkende og rigest udstyrede Personligheder blandt danske Pædagoger. Gennem de mange Aar satte han sit Præg paa de Kuld af unge Pædagoger, som udgik fra Gjedved, men dertil kom et omfat-

tende Forfatterskab, fagligt og kulturelt, og en stærk paaskønnet Virksomhed som folkelig Foredragsholder . . .

Med den uforlignelige Evne, Byskov havde til at finde ram-mende og populære Udtryk for sine Tanker, kunde han vel ofte opfordre til Modsigelse. Han kunde være Paradoksets Mand, men valgte næppe den paradoksale Form for Paradoksets egen Skyld. Man maa se det paa Baggrund af hans medfødte, stille, omend til Tider bidske Lune og en Sans for Humor, der var skærpet i Omgangen med Kulturens store Aander – et Studium, som han nok drev rent videnskabeligt, men som samtidig adlede ham selv rent menneskeligt. Der var Bund i det, han sagde og gjorde. I en Tid, hvor Evnen til selvstændig Tænkning ikke er alt for fremherskende, var han en af dem, der havde sine egne Meninger og havde Mod til at staa ved dem.

Derfor – og fordi hans Form var saa inciterende – blev han ogsaa en meget benyttet Foredragsholder, skønt han vist ikke yndede at blive taget for en „folkelig“ Mand, i hvert Fald ikke i dette Ords mere populære Betydning. Men naar han stod paa en Talerstol, maatte man simpelt hen lytte til ham. Som faa andre forstod han at fængsle sine Tilhørere.

Men naturligvis var det som Seminarielæder og Pædagog, han i rigeste Maal udfoldede sine enestaaende Evner. Han var en straalende Naturbegavelse, og han forstod at faa de unge til at tænke selv ved at sætte Tingene og Problemerne i et helt nyt Lys ud fra Sokrates' paradoksale Indstilling, at „den sande Vis-dom er den at vide, at man ingenting ved.“ Det er jo i Virkelig-heden bare et Forsøg paa at gaa bag om Tingene og faa Menne-skene – i dette Tilfælde ikke mindst Børneopdragerne – til at forstaa, at de ikke skal give sig hen i haabløs Søgen efter de vises Sten. Livet kan godt faa Indhold endda.

En afholdt, ja, en forgudet Lærer blev Jens Byskov. Eleverne paa Seminariet saa op til ham og bøjede sig ind under hans Personligheds Charme, hvad enten den fandt Udtryk i Lune

eller i mere kras Sarkasme. Skønt selv et stort Stykke af en Videnskabsmand søgte han aldrig at gøre sine Seminarister til Videnskabsmænd. Den unge Lærer tager Skade paa sin Sjæl, naar man bilder ham ind, at han er Videnskabsmand, sagde Byskov.

Selv skrev han flere Lærebøger i Matematik, og en anden Hovedinteresse hos ham var det sprogvidenskabelige. Faa har som han forstaaet at lukke Ørerne op for det danske Sprogs Velklang og mandige Styrke. Han var stedse det danske Sprogs stærke Elsker og Forsvarer mod alle Angreb, der ikke efter hans Mening tjente til dets Bevarelse som Kulturarv.

... Ofte stod der Gny om hans Navn, og ofte foretog han skarpe Udfald mod menneskeligt Skaberi og Forlorenhed. Han kunde ægge til Modsigelse, men man læste eller hørte ham aldrig med Ligegyldighed. Dertil var han en for særpræget Personlighed. Munter, aandsfrisk – og bidsk – var han op i sin høje Alderdom.

Jens Byskovs Navn vil leve langt frem i Tiden, ogsaa uden for hans egen faglige Kreds. Og ikke mindst paa Horsenseggen vil det leve. For her var det, han udøvede sin Manddomsgerning.
(Horsens Folkeblad den 5. Juli 1955).

En stor Skikkelse i dansk Kulturliv.

Byskov var en udpræget Autodidakt. Gennem et meget omfattende og uhyre flittigt Selvstudium skaffede han sig store Kundskaber, blev en lærd Mand. Oprindelig var det Matematikken, der fængslede ham. Ved Studiet her blev han ført ind paa fremmed Litteratur og dermed paa fremmede Sprog, der saaledes ogsaa kom paa hans „Timeplan“. Derfra til Fordybelse i Dansk var kun et Skridt. Men Studierne ynglede forbavsende. Astronomi og Fysik, Arkæologi og Historie indlemmedes, og paa alle Omraader forskede han med en Videnskabsmands Grundighed; alt overfladisk Væsen var ham inderligt imod – der skulde være „Hold i Sagerne“ paa alle Felter. Han blev en

af dansk Kulturlivs sidste „Polyhistorer“, den gamle Betegnelse for de alsidige Granskere.

Hans pædagogiske Evner havde Genialitetens Præg, han var en enestaaende Lærer, ikke blot i Kundskabsmeddelingen – „Indlæringen“, som det hedder nu om Dage – men ogsaa i den personlige Paavirkning. De mange Lærere, der gik ud fra hans Kateder, fik et særligt Præg. De havde faaet urokkelig Respekt for intellektuel Redelighed, et ypperligt Fundament ogsaa etisk set. Løstagtighed i Tankegang havde Byskov indgivet dem en oprigtig Uvilje imod. Reelle Kundskaber ansaa han for et stort Aktiv, men al Efterplapring foragtede han.

Han har undervist i mange Fag og med stor Overlegenhed i dem alle, en pædagogisk Tekniker af Rang, men dog skeptisk over for den alt for strammende Metodik. Han vidste, hvad det koster at tilegne sig Kundskaber, og derfor var han en Fjende af de moderne pædagogiske Nemheds-Teorier.

Det var naturligt, at der kaldtes paa en Mand med disse Fortrin ude i Landet. Han blev en meget skattet Taler ved Skolemøder og andre folkelige Sammenkomster, virkede ikke blot belærende, men ogsaa inciterende, skabte Klarhed i mange Spørgsmaal og indprentede baade direkte og indirekte sine Tilhørere Betydningen af Selvstændighed i Holdning og Anskuelser.

Han har været en stor Skikkelse i dansk Kulturliv, ikke mindst paa dets folkelige Omraader. Paa Talerstolen var han vidunderlig, nøgtern og skarp, men ogsaa frodig og smidig. Hans Humor var overdaadig, hans Vid uimodstaaelig, hans Sarkasme var flertydig og foruroligende, men kunde ogsaa være aabenhjertig og befriende. Ofte skabte han „bevingede“ Sentenser, der gik ind i Sproget som alles Ejendom, saaledes den om det sunde i at tage sig en „Skuddag“ nu og da, henvendt til de hidsige Afholdsfolk, og Udtrykket „en ærlig Krone“ i Forbindelse med Valuta-Forhandlingerne efter første Verdenskrig.

Følelsesomraader var han ængstelig for at vove sig ind paa, men de, der lyttede opmærksomt til hans Tale, kunde ikke være

i Tvivl om, at der i denne intellektuelt saa højt udrustede Mands Sind ogsaa herskede en Fromhedsmagt af gribende Ægthed. Sine Tanker om „de inderste Ting“ lod han sjældent slippe sig over Læberne, men ingen kunde være i Tvivl om, at de gik ad høje Baner.

Det er et langt Liv i Aandskulturens Tjeneste, der her er endt— det har efterladt dybe Spor i dansk Skole- og Folkeliv.

(R. G. i „Aarhuus Stiftstidende“ d. 4. Juli 1955).

Stridsmand og folkelig Vækker.

Jens Byskov lod sig ikke indrullere i noget Parti eller nogen Bevægelse. Han var altid sig selv, og det kunde være farligt for Bevægelsen at tage ham til Indtægt, for der kunde falde drøje Ord. Han havde Livsholdning, Karakter og Lune, han havde Stejlhed og medmenneskelig Forstaaelse samtidig. For flere Generationer har denne folkelige Vækker og Lærer haft den største Betydning, ikke blot de mange, der fra Gjedved Seminarium gik ud i Folkeskolen, men mange, mange flere, der samledes om hans Talerstol og tyede til hans Skrifter. Et stort Dagværk er endt. (J. L. H. i „Politiken“ den 4. Juli 1955).

Jens Byskov død.

Man har undertiden kaldt Jens Byskov Danmarks „sidste Polyhistor“. Det med „den sidste“ er utvivlsomt en Overdrivelse. Men Polyhistor var han. Og vel at mærke ikke amatør-mæssigt, som Mænd af flere Fag let bliver det i nogle af Fagene, men mangesidig Fagmand af høj Kvalitet. Hvilket maatte vække dobbelt Respekt, da han selv havde lært sig, hvad han havde lært, studeret sig til det i sin Ungdoms faa ledige Stunder. Men som han selv engang sagde: „Naar man i sin Barndom har været jydsk Hyrdedreng og hver Morgen maatte op Kl. 5, saa har man lært at udnytte Døgnet's Timer, og at respektere de tidlige Morgentimer som de bedste.“ „Jeg staar op hver Morgen Kl. 6,30,“ sagde han endnu som 86-aarig . . .

Glad ved de senere Aars folkelige og kulturelle Udvikling var Jens Byskov ikke – det var undertiden, som sporede man en vis Angst for Fremtiden bag hans Ord. Han savnede i moderne dansk Holdning Respekt for Arbejdet og for arbejdstjente og opsparede Penge, samt for Personligheden, og han kunde være haard i sine Domme, som naar han kaldte „Universitetsundervisningen den ringeste Undervisning, vi har her i Landet.“ Med denne Karakteristik tænkte han ikke paa Kundskabsstoffet. Men han fandt, at man baade paa Læreanstalterne og i Skolerne paa uforsvarlig Maade favoriserede Fag- og Huskestoffet, men glemte Aandsstoffet. Selv sagde han engang med et af sine Paradokser: „Mon Børnene ikke har mest Brug for det Stof, som man mener, de ikke har „Brug“ for?“

Jens Byskov holdt ikke af at blive placeret i nogen Baas, det være sig politisk, kulturelt eller paa anden Maade. Men Livet igennem bevarede han, hvad man kunde kalde et gammeljydsk Livssyn: Troen paa, at det er ved Slid og Sparsommelighed, der skabes stærke Mennesker, Troen paa Selvhjulpethed, Frygt for altfor megen Omsorg og Formynderskab fra det Offentliges Side. „Vi Jyder har begge Ben paa Jorden,“ sagde han engang, „maaske endda for meget paa Jorden.“

Det sidste havde han dog ikke selv. Han var nøgtern indtil Strengthed, men han var ogsaa en Idealist med et varmt Hjerte. Hans skarpe Ord fødtes aldrig af Haan, men af Kærlighed til en Sag, og af Kærlighed til det Folk, han tilhørte. Derfor vil han ogsaa fra alle Sider blive mindet med dyb Ærbødighed og Erkendelse af hans Personligheds Styrke og hans alsidige Gernings Dygtighed. („Dagens Nyheder“ den 5. Juli 1955).

Det er sagt om Byskov, og med Rette, at han hørte til dem, „der ved meget om meget og interesserer sig for saa at sige alle Grene af Kulturlivet.“ Han var en skarpsindig Matematiker, en fremragende Sprogmand, en indtrængende Psykolog, en kundskabsrig Historiker og en skolet Pædagog, en sand Humanist.

Jens Byskov var stor som Personlighed og endnu større som Pædagog. Han havde det i sig, som de bedste af den vestjydske Bondebefolkning lige til vore Dage har været præget af: stor Flid, megen Perfektibilitet, Aabenhed og Ærlighed.

„Frederiksborg Amts Avis" den 5. Juli 1955).

J. Byskov som Lærer.

Byskov har været min Lærer i nogle for mig vigtige Ungdomsaar, og helt frigøre mig for Elevforholdet til ham har jeg egentlig aldrig kunnet siden. Jeg tænker, at en Del af hans gamle Elever gennem Aarene har haft det paa lignende Maade over for ham . . .

Jeg maa holde mig til at tale om ham som min Lærer. For mig, og jeg mener altsaa for flere, blev der ved at være et usynligt Kateder mellem ham og os.

Dette maa ikke misforstaas. Et Kateder kan været et Stykke Inventar, hvortil der er knyttet kedsommelige Forestillinger om Doceren, Indprentning, Livsfjernhed. Saadan var Byskovs Kateder ikke. Ved ham var det et Udstraalingssted for Liv og Nutidighed, ogsaa naar han bag det talte om Fortiden. Foran hans Kateder oplevede hans Elever, at Verden blev stor, mangfoldig, levende. Smaa Ting som foreløbige Grundled og fjerne Ting som Kileskrift blev væsentlige og livsnære.

Det følte derfor ikke som noget ubehageligt, at dette Kateder blev ved med at være til imellem ham og os, efter at det var forbi med den daglige Oplevelse foran det. For nogle af os forsvandt det aldrig helt.

Vi havde selv Medskyld heri. Vi lod os overvælde af den omfattende Viden og Kunnen, som mødte os, naar vi sad foran Byskovs Seminariekateder. At han i sine Timer ogsaa – ja, næsten altid – mødte os med et venligt Sindelag og kunde lade Lunet varme og Viddet spille, fjernede ikke Katederafstanden. Denne kunde føles som halvt naturnødvendigt værnende, naar under hans Ledelse Ting, der havde været Lektier og Selvfølge-

ligheder for os, kom under ny Prøvelse – til Forkastelse eller til nyt Liv som personligt Eje . . .

Som Opdrager troede han mere paa den indirekte end paa den direkte Opdragelse. Han opdrog sine Lærerelever ved at undervise dem. Denne Opdragelse vil de fremdeles være inde under, ogsaa efter hans Død.

Men han blev en Opdrager for mange flere end sit Seminariums Lærlinge. Da han først fik Offentligheden i Tale, mundtligt og skriftligt, blev han Folkeopdrager – Folkelærer.
(*Jens Fultrup* i „Højskolebladet“ 15. Juli 1955).

Ved Jens Byskovs Død.

Jeg kendte ikke ret meget til Jens Byskov, før han i 1926 blev Undervisningsminister. Men vi kom hurtigt paa Talefod med hinanden i Rigsdagen, for han var en jævn og ligefrem Mand, og vi drøftede ofte Skolespørgsmaal af forskellig Art. Jeg var jo ikke enig med ham i alle skolepolitiske Spørgsmaal, men det betød intet for vort venskabelige Samarbejde i Rigsdagen.

Nu ved hans Død skal hans Interesse for det jydsk Universitet ikke glemmes. Jeg førte utallige Forhandlinger med Jens Byskov, Th. Madsen-Mygdal og Niels Neergaard i Aarene 1926–1929, og det skal siges om de tre Politikere, som nu er gaaet bort, at de var meget venlig stemt over for de jydsk Universitetsplaner. Under den kongelige Anordning af 8. August 1928, der er det første officielle Dokument angaaende Universitetet i Jylland, staar Jens Byskovs Navn. Denne Anordning stod ved Magt, til Universitetsloven af April 1931 blev vedtaget. Byskov var tilstede ved Universitetsundervisningens Begyndelse i 1928, og han var ogsaa tilstede som Æresgæst i 1953, da der var 25 Aars Jubilæum.

Det er mit Indtryk, at Byskov, der aldrig har haft spidse Albuer, ikke var fortryllet af at være Minister, og jeg erindrer, at han, da Ministertilværelsen var forbi, sagde til mig, at det var godt, at det nu var forbi . . .

Jens Byskov efterlader sig et meget smukt Navn i dansk Skolehistorie.

(*Axel Sneum* i „Folkeskolen“ 14. Juli 1955).

Seminarieforstander J. Byskov til Minde.

En større Levnedsskildring slutter saaledes: „I Gjedved blev Byskov en fremragende Administrator af en Skolevirksomhed, der voksede Aar for Aar. Hos ham gik praktisk Indsigt Haand i Haand med udpræget økonomisk Sans. De Byggearbejder, han satte i Gang, og som bevirkede, at hans Seminarium – ogsaa i ydre Henseende – kunde staa Maal med vore øvrige Lærerskoler paa hans Tid, krævede en efter Forholdene ret betydelig Indsats af Kapital, som han hovedsagelig selv maatte fremskaffe, idet Statens Tilskud til Seminariet indtil videre var højst beskedent. Hans Dygtighed var imidlertid allerede saa anerkendt paa Egnen, at lokale Pengeinstitutter ydede ham de fornødne Laan, altid uden Kaution, i Begyndelsen saa at sige paa hans „glatte Ansigt“. Det kan tilføjes, at han inden sin Død naaede at se sit Livsværk økonomisk betrygget ved Seminariets Omdannelse til en selvejende Institution.

En uvurderlig Støtte fandt Byskov hos sin stilsfærdige, opofrende Hustru. Hun underviste de kvindelige Elever i Gymnastik og Haandgerning og vandt manges Hengivenhed ved sin moderlige Omsorg for dem, der trængte til Hjælp og Trøst. Hun ledede Seminariets Elevpensionat, der til Tider talte op imod hundrede Pensionærer. Paa sit Felt ydede Fru Line Byskov en Indsats jævnbyrdig med hendes Mands.

I 1934 afsluttede Byskov sin Gerning i Gjedved og flyttede til Sjælland. Hans tyveaarige Otium fyldtes af lykkelig Travlhed; Forlæggere og Redaktører kappedes om at tage hans Arbejdskraft i Brug. Hans Tanke var klar som før, Hukommelsen aldeles usvækket. Men Alderens overbærende Visdom mildnede hans kritiske Sind. Den Respekt, han stadig indgød, fik et Islet af Hengivenhed.

Den 3. Juli 1955 døde Jens Byskov, 88 Aar gammel, efter faa Dages Sygdom. Hans Grav er paa Ordrup Kirkegaard.

(*Olaf Nedergaard* i „Folkeskolen“ den 15. December 1955).

★

Postscriptum. Ved Elevmødet paa Gjedved Seminarium 1956 fremdrog Fru Line Byskov et Træk fra den sidste Aften, Byskov var rask. „Da var Talen netop faldet paa dette med at komme paa den rette Hylde, og Byskov havde ud fra sin egen Erfaring og ligesom gørende sit Livs Facit op fastslaaet, at det, det gælder om, ikke saa meget er at komme paa den rette Hylde, men at gøre den Hylde, man kommer paa, til den rette.“

Som nævnt blev Byskov begravet paa Ordrup Kirkegaard. Paa hans Grav ligger en flad Sten af norsk Marmor, og paa den staar følgende Indskrift:

JENS BYSKOV
1/6 1867 3/7 1955

Paa Foden læser man: *Gjedved – København.*

Graven er i al sin Enkelhed dækket med Vinca og prydet med et Par Rhododendron og Thuja.

BIBLIOGRAFI

Byskov skrev en klar og tydelig Haandskrift, han skrev tilmed hurtigt. At han ogsaa tænkte hurtigt, ser man af hans overordentlig omfattende Produktion. Hans talrige Dagbladsartikler maa vi forbigaa her. Derimod skulde nærværende Fortegnelse omfatte, hvad han har skrevet i Bogform og – saa vidt muligt – hans Produktion i Form af Tidsskriftartikler og i Værker med flere Forfattere. Følgende Forkortelser er anvendt: Beretning = *Gjedved Seminarium. Beretning om Undervisningsaaret*. Budstikken = *Gjedved Budstikke*. Højsk. = *Højskolebladet*. Ss. = *sammesteds*. Tidsskr. for Mat. = *Nyt Tidsskrift for Matematik A*.

1890

Opgaver til Løsning Nr. 23 og 24. Løste Opgaver Nr. 25, 37, 38 og 42. *Tidsskr. for Mat.*

1891

Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. Løste Opgaver Nr. 65, 66, 73–79, 81. *Tidsskr. for Mat.*

1892

Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. Løste Opgaver Nr. 110, 114. *Tidsskr. for Mat.*

1893

Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. Opgave til Løsning Nr. 194. Løste Opgaver Nr. 186, 187, 189. *Tidsskr. for Mat.*

1894

Anmeldelse af en fransk Bog. *Tidsskr. for Mat.* S. 113–116. Løsning af Opgaverne til Skolelærereksamen. Ss.

1895

Anmeldelse af et fransk Værk, *Tidsskr. for Mat.* S. 75–79. Anmeldelse af et tysk Værk. Ss. S. 148–151. Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. Opgave til Løsning Nr. 234. Ss.

1896

Om Konstruktionsopgaver. *Tidsskr. for Mat.* S. 15–16. Anmeldelse af tre franske Bøger Ss. S. 26–28, 28–33 og 129–137. Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. Ss.

1897

Bog anmeldelse. P. T. Foldberg: Aritmetik for Begyndere, samme: Elementær Algebra. *Bog og Naal* S. 19–24. – Løsning af Opgaver til Skolelærereksamen. *Tidsskr. for Mat.*

1898

Underholdende Matematik. *Tidsskr. for Mat.* S. 65–84. Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. Ss. – Dansk Sproglære. Anmeldelse af Kr. Mikelsen: Dansk Sproglære for Seminarier og K. A. Schneekloth: Dansk Sproglære til Skolebrug. *Vor Ungdom* S. 453–463.

1899

Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. *Tidsskr. for Mat.*

1900

Anmeldelse af et fransk Værk i to Bind. *Tidsskr. for Mat.* S. 75–79. Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. Ss.

1901

Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. *Tidsskr. for Mat.* Brudne Eksponenter. Ss. S. 106–108.

1902

Nogle Bemærkninger om Procent pro anno. *Tidsskr. for Mat.* S. 103–107. Løste Opgaver ved Lærer- og Lærerindeeksamen. Ss.

1903

Afsluttende Bemærkninger om Procent pro anno. *Tidsskr. for Mat.* S. 38–43. Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. Ss. – Dansk Sproglære og Analyse som Undervisningsfag. *Vor Ungdom* S. 75–88.

1904

Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. *Tidsskr. for Mat.*

1905

Opgaver til Undervisningsbrug (10 Opgaver). *Tidsskr. for Mat.* S. 39.

1906

Vor Læreruddannelse. *Folkeskolen* S. 305–306 og 313–315. – Løsning af Opgaver til Lærer- og Lærerindeeksamen. *Tidsskr. for Mat.* Opgave til Løsning. Ss.

1907

Bestemmelsen af grundledet i sætninger af formen navneord + uselvstændigt udsagnsord + navneord. *Danske Studier* S. 231–235.

1908

Danske Stednavne. *Folkeskolen* S. 58 og S. 93–94. – Seminarieforholdene. *Hjem og Skole* S. 39–52. Klarhed og Forstaaelse i Undervisningen. Foredrag

ved et Skolemøde i Skals. Ss. S. 461–475. Findes desuden i *Beretning* 1907–08. – Dansk Sproglære, *Schønbergs Haandbog* S. 8–28.

1909

Dissimilation og Ordet „Nøgle“. *Arkiv for nordisk Filologi* S. 179–190. – Videnskaben og „de Ting, som ikke ses.“ *Beretning* S. 22–38. – Sammensat Forholdsregning. *Folkeskolen* S. 324–326. Regneopgaven ved Lærereksamen Ss. S. 435–437. – I Anledning af Seminarielov-Forslaget. *Hjem og Skole*. S. 99–103. Svar til Professor Kroman. Ss. 340–350.

1910

Dansk Sproglære. 156 S. 5. Udgave 1955. – Læreruddannelsen og Folkeskolen. *Beretning* S. 18–34. – Professor Lehmann og Regneundervisningen paa Seminarierne. *Folkeskolen* S. 374–375. En Undskyldning. Ss. S. 404. – Professor Kroman og Regneopgaven. *Hjem og Skole* S. 26–28. Regneopgaverne Ss. S. 350–352.

1911

J. Byskov og Carl Chr. Hansen: Lærebog i Algebra for Seminarier. 114 S. 2. Udg. 1922. – De store Bogstaver. Nogle Modbemærkninger til Dr. phil. Marius Kristensens Stykke, *Hjem og Skole* S. 325–338.

1912

J. Byskov og Carl Chr. Hansen: Lærebog i Aritmetik for Seminarier. 146 S. 3. Udg. 1930. Facitliste til Opgaverne i Lærebog i Aritmetik for Seminarier. 12 S. – Indledning (Seminariets Historie). *Gjedved Seminarium 1862–1912* S. 5–18. Det sande og Skolens Forhold dertil. Foredrag ved Jubilæumsfesten. Ss. S. 35–43. (Ogsaa trykt i *Beretning* S. 19–27). To Smaannotiser om jydsk Dialekt. Ss. S. 129–136. – Modersmaalets Betydning for den enkelte og for et Folk. *Beretning* S. 18–29. – Om nogle sætninger med der som foreløbigt grundled. *Danske Studier* S. 135–138. – Matematik og Regning i Barneskolen. *Hvoriledes skal jeg undervise?* Haandbog i praktisk Skolearbejde S. 218–222. Modersmaalet, Ss. S. 338–340. Dansk Sproglære. Ss. S. 348–351.

1913

Modersmaalet, 258 S. 5. Oplag 1947. – Mindre Lærebog i Grammatik og Retsskrivning, 78 S. 9. Udg. ved K. Jensen-Rix 1958. – Analyse- og Diktatstykker, 114 S. 6. Udg. 1957. – Tidssvarende Opdragelse. *Hjem og Skole* S. 113–133. Bestemmelserne angaaende Seminariernes Optagelsesprøve, betragtet som Symptom. Ss. S. 311–328. Seminariernes Optagelsesprøve. Ss. S. 353–361.

1914

Vejledning i dansk Analyse, 158 S. 2. forøgede Udg. 1930. – Færøerne. *Hjem og Skole* S. 97–107. (Ogsaa trykt i *Beretning* S. 29–38). Sprogsagen paa Færøerne, *Hjem og Skole* S. 217–235. – Seminariernes Optagelsesprøve og Odenseforslaget. *Højsk.* Sp. 69–76. Vilhelm Rasmussen: Barnets sjælelige Udvikling

i de første fire Aar. Ss. Sp. 555-557. Skolelovene af 1814 og deres Tilblivelse aktmæssigt fremstillet ved Joakim Larsen. Ss. Sp. 971-976. Bondetyper. Ss. Sp. 1465-1470. Bondetypen og Talertypen. Ss. Sp. 1557-1564. - Om begrebet grundled. *Danske Studier* S. 129-141.

1915

Frk. Ida Falbe-Hansen. *Bog og Naal* S. 4-8. - En Reform af Læreruddannelsen. *Folkeskolen* S. 162. Læreruddannelsen Ss. 185-186. - Stramme og slappe Tøjler. *Hjem og Skole* S. 1-18. En Reform af Læreruddannelsen. Foredrag som Indledning til en Diskussion i Pædagogisk Selskab. Ss. S. 101-113. (Findes ogsaa i *Beretning* S. 23-35). Videnskaben som Vejleder. *Hjem og Skole* S. 257-278. (Findes ogsaa i *Liselundbogen* S. 69-100). - A. D. Jørgensens Opfattelse af Niels Ebbesen. *Højsk.* Sp. 54-56. Vilh. Andersen: Kritik Sp. 279-282. „Guds fingrene grande“. Ss. Sp. 440-442. Herskende Skoletanker. Ss. Sp. 473-478. Axel Dam: Logik Ss. Sp. 1538-1539. Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling. Ss. Sp. 1587-1592. - Den kontrollerede Optagelsesprøve. *Dansk Seminarieblad* S. 88-91. Seminarierne i Øjeblikket. Ss. S. 135-138. J. F. L. Klingemann. Ss. S. 153.

1916

Jean Jacques Rousseau (i „Folkets Førere“), 96 S. - De store Bogstaver. 16 S. - De store Bogstaver. (Har været trykt i *Hjem og Skole* 1911). *Beretning* S. 65-74. - Folkeskolens Fremtid. *Hjem og Skole* S. 315-326. - Vor Folkeskoles nuværende Tilstand, *Højsk.* Sp. 415-420, 457-462, 515-529, 553-558. (Ogsaa trykt i *Beretning* S. 47-64). Skolen og Oplæringsøvelserne, Ss. Sp. 693-695. C. N. Starcke: Psykologi. Ss. 1525-1528. - Ved Aarsskiftet 1915-16. *Dansk Seminarieblad* S. 37-38. Den økonomiske Situation. Ss. S. 101-103.

1917

Begavelse, Foredrag holdt ved Dansk Seminarieelevforenings 1ste Sommermøde paa Skaarup Seminarium 20 S. - Personlighed og Opdragelse. *Hjem og Skole.* S. 93-107. (Ogsaa trykt i *Beretning*). - Anmeldelse af pædagogisk Litteratur. *Højsk.* Sp. 661-664. Forbud, Ss. Sp. 951-956. Læreruddannelsen. Foredrag holdt paa Liselund. Ss. Sp. 1025-1032. Forbud og personlig Frihed. Ss. Sp. 1047-1052. - Dialekterne kontra Rigssproget. *Vor Ungdom* S. 149-159. - Ved Aarsskiftet 1916-17. *Dansk Seminarieblad* S. 55-56. De skriftlige Prøver ved Lærer- og Lærerindeeksamen 1917. Ss. S. 104-106.

1918

Fremmed- og Retskrivningsordbog med en kortfattet Retskrivningsvejledning 278 S. 7. Udg. 1946. - Rasmus Kr. Rask. *Smaa Biografier* ved Th. Heltoft og Kr. Svane. S. 291-298. - Den autoriserede Retskrivning. *Vor Ungdom* 243-245.

1919

En vestslesvigsk Bondeslægt. Om Knud L. Knudsen fra Trøjborg. *Sønderjylland.* Red. af Svend Dahl og Axel Linvald. I. S. 165-181. - Hvilke Reformere

tiltrænges i den offentlige Skole? *Beretning* S. 19–30. – Lærernes Uddannelse. *Hjem og Skole* S. 25–27. Ude og hjemme. Fra tyske pædagogiske Tidsskrifter under Krigen og efter den. Ss. S. 93–96. Skolekommissionen. Ss. S. 133–139. Ude og hjemme. Kravet om en vidtgaaende Læreruddannelse, Ss. S. 147–148. – Lidt om Lydighed. *Vor Ungdom* S. 265–272.

1920

Jakob Knudsen. *Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden*, udg. af Ejnar Skovrup. I. S. 195–216 – Staten og Skolen. *Hjem og Skole* S. 173–179. (Tillige trykt i *Beretning*). – Magister P. K. Thorsen. *Budstikken* Dec. 1920 S. 116–119. – Lidt om Læsning, navnlig „Folkelæsning“. *Højsk.* Sp. 41–46, 75–80, 107–112. 143–150, *Modersmaalet*. Ss. Sp. 771–776. J. Byskov og Jakob Knudsen. Ss. Sp. 1141–1146. Magister P. K. Thorsen Ss. Sp. 1387–1392. – Liselunds Fremtid. *Liselundbogen* S. 25–34. – Vor Retskrivning. *Vor Ungdom* S. 169–182. (Trykt i *Beretning* 1921).

1921

Opgaver til Brug ved Seminarier til Aritmetik. 24 S. – De store Bogstaver. *Højsk.* Sp. 337–342. *Modersmaalets* Røgt. Ss. Sp. 497–502, 539–544, 557–564, 607–614, 645–652. – Retskrivningsspørgsmaalet. Foredrag holdt i Pædagogisk Selskab. *Vor Ungdom* S. 81–93.

1922

Store og smaa Bogstaver 36 S. – Samarbejde i Opdragelsen. Ved Jydsk Pædagogisk Selskabs Stiftelsesmøde i Aarhus. *Beretning* S. 21–32. – Folkeskolen og Børnesagen, *Børnesagens Tidende* S. 171–174. – Min Stilling til Foreningen „Modersmaalet“. *Folkeskolen* S. 117–119. Store og smaa Bogstaver, Ss. S. 288–290. – De store Bogstaver. *Hjem og Skole* S. 7–18, 108, 119–131. – K. Kroman: De store Forbogstaver. *Vor Ungdom* S. 351–360. Afregning med Professor Kroman. Ss. S. 453–461.

1923

Hjemmet. *Budstikken* S. 34–43. Min Islandsrejse. Ss. S. 48–56. – Store og smaa Bogstaver. *De grafiske Fag* S. 99–100. – Værgeraad og Hjem. Skydebjergsagen. *Hjem og Skole* S. 57–70. – Undervisningspligten. *Højsk.* 193–206, 313–314. Et Par Ord til Hr. Alkærsig. Ss. Sp. 337–338. – Undervisningspligten. *Vor Ungdom* S. 321–332.

1924

En ærlig Krone. 44 S. – Danske Dialekter (Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning) 14 S. – Folkeopdragelse. *Budstikken* S. 21–46. – Skolelovgivning. *Hjem og Skole* S. 10–17. Skolelovgivningen. Kvittering. Ss. S. 89.

1925

De nye Skolelovsforslag. *Budstikken* S. 11–31. – Hjemmet. *Hjem og Skole* S. 25–31, 49–54. – Om Grundlaget for Beslutningshandling. *Vor Ungdom* S. 153–164.

1926

De private Seminariers Fremtid. *Budstikken* S. 10–24. – Modersmaalsundervisningen paa Seminarierne. *Hjem og Skole* S. 6–13. Vor Tid som Opdrager. Ss. S. 193–201. – Om at læse. Foredrag ved Studenterkredsens Rusmodtagelse. *Vor Ungdom* S. 464–475.

1927

Talt og skrevet. Foredrag, Artikler, Afhandlinger. 268 S. – P. K. Thorsen: Afhandlinger og Breve ved J. Byskov og Marius Kristensen, I–III. 1927–30. – Jens Jeppesen. *Budstikken* S. 1–4. Vor nationale Stilling og vore nationale Op-gaver. Ss. S. 17–26. – Pestalozzis Storhed, Foredrag holdt i Pædagogisk Selskab, *Vor Ungdom* S. 189–196.

1928

Rousseau som Pædagog. *Gads danske Magasin* S. 417–425.

1929

Byskovs Tale ved Fremsættelse af Forslag til Lov om Nationalmuseets Byg-ningsforhold. *Budstikken* S. 5–18. Tale under Behandling af Forslag ang. For-fatterunderstøttelse til Fru Thit Jensen og Harald Bergstedt. Ss. S. 18–25. – Forbud set fra et etisk og folkepsykologisk Synspunkt. *Gads danske Magasin* S. 481–486. – Boghylden som Stige. *Vor Ungdom* S. 7–11.

1930

Analyse- og Diktatstykker, Skoleudgave. 112 S. – Sydamerika-Rejsen. *Bud-stikken* S. 9–23. – Hvad betinger (betegner) et Folks Kultus? *Hjem og Skole* S. 25–39.

1931

Den nye Seminarieordning. *Budstikken* S. 30–34. – Martin Kristensen. *Hjem og Skole* S. 122–124.

1932

Dansk Grammatik paa Seminarierne. *Budstikken* S. 5–13. – Lidt om Tale-kunsten (Retorikken) *Hjem og Skole* S. 145–152. – Krisen og Folket, *Højsk.* Side 409–412, 507–509. – Dansk Grammatik paa Seminarierne. *Vor Ungdom* S. 211–217.

1933

Rigtige Skolebøger, *Budstikken* S. 5–12. Seminarierne i Øjeblikket. Ss. S. 34–38. – Statsregulering af Tilgang til Eksamensskolerne. *Hjem og Skole* S. 145–150

1934

Folkeaffaldet. *Budstikken* S. 32–37. – Vor Tid og Opdragelsen. *Hjem og Skole* S. 141–147.

1935

Ros og Dadel i Opdragelsen. *Budstikken* S. 15–20. – Fremmedord. *Gads dan-ske Magasin* S. 274–284. – Bør vor retskrivning reformeres? Fire indlæg i *Typografisk årbog*, deraf Byskovs S. 32–35.

1936

Storbyen som Opdrager. *Budstikken* S. 9–20. – En Nytaarsbetragtning. *Gads danske Magasin* S. 1–7. Den danske Bonde i Nutiden. Ss. S. 193–203.

1937

Tilbageblik. *Budstikken* S. 21–27. I Anledning af Hygiejnekommisionens Betænkning. Ss. S. 73–82. – Storbyen som Opdrager. *Gads danske Magasin* S. 193–202. Natur og Kultur. Ss. S. 481–488.

1938

Personlig Frihed. *Budstikken* S. 13–21. – Nytaarsbetragtninger. *Gads danske Magasin* S. 1–10.

1939

Sjælelivet. 330 S. 3. Oplag 1947. – Valgbetragtninger. *Gads danske Magasin* S. 193–200.

1940

J. Byskov og Alfred Bindselev (Red.): Danmark, vort Land, 660 S. ill. 1940–41. – Optimisme. *Budstikken* S. 3–15.

1941

Lessings Fabler. *Budstikken* S. 3–16.

1942

(Udg.) Fra Eventyrets Verden, Eventyr, Fabler og Legender. Samlede og genfortalt I–IV. Billedredaktør Herluf Jensenius. 3. Oplag. – Danmark og Norden. *Budstikken* S. 3–16.

1943

J. Byskov og Niels Jørgensen (Red.): Dansk Landbrugsleksikon, I–III, 1943–44. – Chr. Høirup. *Budstikken* S. 3–5. – Børnelitteratur. *Gads danske Magasin* S. 15–22.

1944

Lidt om Alderdommen. *Budstikken* S. 7–12.

1945

J. Byskov, Alfred Bindselev og Johs. Lehm Laursen (Red.): Krigens Dagbog. Anden Verdenskrig i Billeder og Tekst. 20 Hefter. 1945–47. – I vestjydske Biskoler. *Budstikken* S. 3–13.

1946

Gjedved „Friseminarium“. *Budstikken* S. 3–7.

1947

(Red.) Christian X.s Danmark. Udvikling og Fremdrift i Tiden 1912–47. I–II ill. 1947–48. – Morten Korch. Statsradionien 22-6-1947. *Budstikken* S. 3–11.

1948

Oplevelser og Betragtninger. 200 S. ill. – (Red.) Borgherskab i Danmark fra Vugge til Grav. 144 S. ill. – En Skolemand fra gamle Dage. *Budstikken* S. 5–17. Den ny Retskrivning i Praxis. Ss. S. 63–66.

1949

Ved Senstius's Afrejse fra Seminariet. *Budstikken* S. 3–4. Kundskabserhvervelse. Ss. S. 5–8.

1950

En Hilsen til mine Elever. *Budstikken* S. 3–4. Sproglig Fattigdom. Ss. 5–9. Opsparing. Ss. S. 10–14.

1951

Staby Højskole i S. P. Jensens Tid. *Budstikken* S. 18–28.

1952

(Udg.) Eventyrets Verden. Eventyr, Fabler, Legender, samlede og genfortalte. (Ny Udgave af: Fra Eventyrets Verden): I–VI, ill., 1952–53. – Seminariekommisionens Betænkning. *Budstikken* S. 18–28.

1954

Om Folkeopdragelse. *Budstikken* S. 3–8.

1955

(Udg.) Alle børns eventyr. Genfortalt af J. Byskov. 120 S. ill.

1957

Lidt om Talekunsten (Retorikken). *Budstikken* S. 14–25.

1958

Tanker og Taler. Udgivet af Line Byskov. 320 S.

KILDER.

Citaterne i nærværende Bog falder i tre Afsnit, dels dem, der stammer fra Byskovs „Oplevelser og Betragtninger“, 1948, dels dem, hvis Kilde er angivet paa Stedet, og endelig dem, for hvilke ingen af Delene er Tilfældet. For disses Vedkommende angives Kilden i det følgende.

Side 8-9. Joh. C. Sulkjær: *Nørre Nisum Sogn*, 1937.

- „ 12. *Folkeopdragelse*. Gjedved Budstikke, 1924 S. 42.
- „ 12. *Klarhed og Forstaaelse i Undervisningen*. Gjedved Seminarium. Beretning om Undervisningsaaet 1907-08 S. 29.
- „ 15 Linie 18. *Tilbageblik*, Budstikken, 1937 S. 27.
- „ 20. *Staby Højskole i S. P. Jensens Tid*. Budstikken 1951 S. 23.
- „ 20 L. 5 f. n. *Tidssvarende Opdragelse*. Aarsberetning 1914-15. S. 44.
- „ 21. Jeppe Aakjær: *Drengeaar og Knøsekaar*, 1929, S. 33.
- „ 22. *Staby Højskole i S. P. Jensens Tid*. Budstikken 1951 S. 23.
- „ 31. *Bonde og Handelsmand*. Af Jens Sandholms Optegnelser Ved Markus Bjerre og H. P. Hansen, 1948 S. 150.
- „ 34. *Dansk biografisk Leksikon* Bd. 3 S. 418.
- „ 36 ff. Citaterne i Omtalen af Martin Kristensen er fra Kristen A. Langes Artikel i Budstikken 1931 S. 5.
- „ 47. *En Mindefest*. Budstikken 1924 S. 18.
- „ 48. *Martin Kristensens Jordefærd*. Budstikken 1931 S. 25.
- „ 48-49. *Gjedved Seminariums Aarsberetning* 1900-01. S. 34.
- „ 57. *Fru Byskov 70 Aar*. Budstikken 1944 S. 4.
- „ 58. *En Festtale, som ikke blev holdt, fordi Festens Midspunkt savnedes*. Budstikken 1944 S. 15.
- „ 58 L. 10 f. n. *Tanker og Taler* S. 109.
- „ 71. *Beretning om Undervisningsaaet* 1898-99. S. 8.
- „ 78. *En 100 Aars Dag for en Sprogforsker*. Frederiksborg Amts Avis den 27. Oktober 1851.
- „ 78. ff. *Magister P. K. Thorsen* af J. Byskov. Budstikken. Medlemsblad for Gjedved Seminariums Elevforening December 1920 S. 116 ff.
- „ 82. P. K. Thorsen: *Afhandlinger og Breve*. Bind 3 S. 156.
- „ 83. Samme Værk Bind 2 S. 131

Side 83. L. 12 f. n. *Dansk biografisk Leksikon* Bind 23 S. 630.

„ 93. *Minder om Jens Byskov*. Budstikken 1955 S. 10.

„ 98. L. 9 f.o. *Tanker og Taler* S. 39.

„ 98. L. 12 f.o. *Tanker og Taler* S. 17.

„ 98. Foredraget *Begavelse* staar trykt i „Talt og skrevet“ S. 82.

„ 113. Foredraget om Karakteropdragelse findes i „Tanker og Taler“ S. 97.

„ 113. Interviewet med Overskriften *Jeg passede ikke som Minister* findes i „Politiken“ for 30. Maj 1937.

„ 114. Budstikken 1952 S. 18.

„ 128 ff. *Jens Byskov: Matematik er godt at falde i Søvn paa*, Interview i „Nationaltidende“ den 25. Maj 1952.

„ 132. Foredraget *Talekunst (Retorik)* findes i „Tanker og Taler“ S. 196.

„ 173. Budstikken 1956 S. 19 f.

Samlet Oversigt over de i denne Bog anvendte trykte Kilder.

J. Byskov *Talt og skrevet*, 1927. – J. Byskov *Oplevelser og Betragtninger*, 1948. – J. Byskov *Tanker og Taler*, udgivet af Line Byskov, 1958. – *Gjedved Seminarium, Aarsberetning*, 1898–1922. – *Budstikken*, Medlemsblad for Gjedved Seminariums Elevforening, 1916–22. – *Gjedved Budstikke*, 1923–59. – P. K. Thorsen: *Afhandlinger og Breve*, udgivet af J. Byskov og Marius Kristensen, I–III, 1927–30. – Joh. C. Sulkjær *Nørre Nisum Sogn*, 1937. – Jeppe Aakjær *Drengeaar og Knøsekaar*, 1929. – *Bonde og Handelsmand*. Af Jens Sandholms Optegnelser. Ved Markus Bjerre og H. P. Hansen, 1948. – Fred. Nørgaard *Den danske Folkehøjskole gennem 100 Aar*, I–II, 1939–40. – *Dansk biografisk Leksikon*. – *Horsens Folkeblad* 1895 og 1955. – *Politiken* 30. Maj 1937 og 4. Juli 1955. – *Frederiksborg Amts Avis* 27. Oktober 1951 og 4. Juli 1955. – *Nationaltidende* 25. Maj 1952. – *Aarhuus Stiftstidende* 4. Juli 1955. – *Dagens Nyheder* 6. April 1927 og 4. Juli 1955. – *Højskolebladet* 15. Juli 1955. – *Folkeskolen* 14. Juli og 15. December 1955.

NAVNELISTE

I den efterfølgende Liste er opført de i nærværende Bogs Tekst til og med Side 143 forekommende Stednavne og Personnavne, for saa vidt disse er angivet med For- og Efternavn eller med Efternavn alene.

- Aakjær, Jeppe, Digter, Side 20 ff.
 Aarhus, 31, 103, 134.
 Adelgade, 112.
 Andersen, Dagny Wester, gift Byskov, 125. — K., Proprietær, 125. — Rasmus, Billedhugger, 47. — Vilhelm, Professor, 87.
 Argentina, 98.
 Askov, 80.
 Balle, Nicolaj Edinger, Biskop, 36.
 Bang, Herman, Forfatter, 114.
 Barfod, Viggo, Visedigter, 92, 110 ff.
 Bastiat, fransk Nationaløkonom, 74.
 Beck, Vilhelm, Præst, 103.
 Begtrup, Holger, Højskoleforstander, 61 ff, 87.
 Berg, Hagbart, Politiker, 112.
 Bergstedt, Harald, Digter, 112.
 Bindslev, Alfred, Politiker, Præst, 122 f.
 Bjerre, Markus, 31. — Kro, 79 f.
 Bjørnson, Bjørnstjerne, norsk Digter, 87, 96.
 Bojsen, Astrid, gift Hostrup, 46. — Emil, Redaktør, 44. — Frede, Politiker, Højskoleforstander, 33. — Ingeborg, født Crone, 33, 46 f. — P. E., Præst, 32. — Peter, Højskole- og Seminarieforstander, 32 ff, 37, 42, 44 ff, 54.
 Borgbjerg, Fr. J., Politiker, 110.
 Borgergade, 112.
 Bornholm, 77.
 Borris, 24. — Landbrugsskole, 62, 90.
 Braaskovgaard, 97.
 Brahe, Tyge, Astronom, 64.
 Brandes, Georg, 38.
 Bredsdorff, Thomas, Højskoleforstander, 88.
 Brorson, H. A., Salmedigter, 14.
 Brund Skole, 47.
 Brøndsted, Sigurd, Højskoleforstander, 116.
 Brøndum-Nielsen, Johs., Professor, 83.
 Bugge, Sophus, norsk Sprogforsker, 80.
 Buskgaardhus 9 f, 19.
 Byskov, Arne, Direktør, Civilingeniør, 125 f. — Ellen, gift Christoffersen, 125. — Gerda, gift Rix, 126. — Karen, gift Gimsing, 125. — Line, født Haurum, 6, 52 ff, 142. — Ole, Tegner, 126. — Sigrid, gift Gimsing, 125. — Tage, Seminarieforstander, 122, 125 f.
 Bødtcher, Ludvig, Digter, 117.
 Charlottenlund, 71, 122.
 Christensen, J. C., Politiker, 41, 47, 112.
 Christian II, 55.
 Christiansborg, 113.
 Christoffersen, Bager, 125. — Agner, Arkitekt, 125. — Ellen, født Byskov, Skoleinspektør, 125, 130.
 Crone, Ingeborg, gift Bojsen, 33 f.
 Dael, Niels, Frimenighedspræst, 93, 104.
 Dagmar, Kejserinde, 42.
 Dalgard, Karen Jensen, gift Kristensen, 38.
 Danmark, 75, 82, 138.
 Daugaard, J. B., Biskop, 36.
 Descartes, René, fransk Filosof, 99.
 Dickens, Charles, engelsk Romanforfatter, 25, 58 f.
 Drachmann, Holger, Digter, 38.
 Dybbøl, 60.
 Døssing, Th., Biblioteksdirektør, 122.
 Ebbesen, Niels, 104.
 Egebjerg, 40.

- Eibe, Niels Julius, sproglig Forfatter, 49.
- Eideren, 82.
- Elbek, Johs., Højskoleforstander, 48.
- Ewald, Johannes, Digter, 71.
- Falbe-Hansen, Ida, Magister, 63 f.
- Faraday, Michael, engelsk Fysiker og Kemiker, 64.
- Fibiger, Johs., Præst, Forfatter, 98.
- Fischer, Bager, 40, 117.
- Fly Sogn, 20.
- Foldberg, P. T., cand. mag., 50.
- Fortlage, Karl, tysk Filosof, 101 f.
- Frankrig, 49.
- Frederiksborg Højskole, 38. – Slots- have, 91.
- Frederikssundsvejens Skole, 125.
- Futtrup, Anders Olesen, 8 f. – Berthel Andreas Ousgaard, 10. – Jens, Seminariefors- tander, 141. – Karen Stokholm, 10. – Maren, 10. – Ma- ren Østergaard, 10. – Niels, 10. – Niels Vilstrup, 10. – Ole, 10. – Ole Jensen Smidt, 8.
- Fyn, 85.
- Færøerne, 94.
- Galilæi, Galileo, italiensk Fysiker, 64.
- Gentofte Amtssygehus, 130.
- Gimsing, Peter, Distriktslæge, 125. – Tage F., Overlæge, 125. – Thor- kild, Kontorchef, 125.
- Gjedved Højskole, 33. – (Seminari- um), 8, 31 ff, 36 f, 39 f, 42, 44 ff, 52 f, 66, 69, 75 ff, 81 ff, 111, 113, 117, 118, 122, 126, 130, 134, 142.
- Gjødese, Th., Seminarielærer, 41, 67.
- Gottschalk, Distriktslæge, 17.
- Grundtvig, N. F. S., 14, 19, 38, 76, 100, 120.
- Grundtvigs Højskole, 36.
- Grønbech, Vilh., Professor, 58.
- Goethe, Johann Wolfgang, tysk Dig- ter, 61, 108.
- Hannibal, romersk Hærfører, 21.
- Hansen, C., Dr. phil., 84. – Martin A., Forfatter, 7.
- Haurum, Line, gift Byskov, 52 ff. – Lærer, 52.
- Hee, 112.
- Heidelberg, 60.
- Hejle, Thomas P., Teaterdirektør, 90.
- Heine, Heinrich, tysk Digter, 115.
- Herthadalen, 88.
- Hillerød, 126, 128.
- Hillerødsholm, 133.
- Hindhede, Mikkel, Læge, 129.
- Hodde, 52. – Skole, 53.
- Holmsland, 24.
- Holstebro, 94, 125.
- Horsens, 33, 40, 53, 66, 72, 83, 126, 136. – Andelsslagteri, 34. – Tugt- hus, 97.
- Horsensegnen, 92.
- Hostrup, Helge, Højskoleforstander, 42.
- Hvejsel, 35, 38.
- Hvitenhede, 9, 19.
- Ibsen, Henrik, norsk Digter, 86.
- Ingemann, B. S., Digter, 14, 36.
- Island, 94, 103.
- Italien, 20, 60.
- Jacobsen, J. P., Forfatter, 38.
- Jelling (Seminarium), 23, 36, 66.
- Jensdatter, Maren, 8.
- Jensen, Christen, Gaardejer, 35. – Jens Marinus, Højskoleforstander, 61. – Johannes V., Forfatter, 55. – Ma- ren, 52. – S. P., Forstander, 20 ff. – Thit, Forfatterinde, 112.
- Jensen-Klejs, Politiker, 112.
- Jensenius, Herluf, Tegner, 92, 110 f.
- Jeppesen, H. D., Seminarielektor, 57. – Jens, Seminarielærer, 41 f. – Titte, Fru, 57.
- Jessen, Edvin, Dr. phil., 27, 115.
- Jørgensen, Hans, Lærer, 47. – Johan- nes, Digter, 58. – N., 123.
- Juel, C., Dr. phil., 50. – Niels, Sø- helt, 5.
- Jylland, 70, 103 f, 141.
- Kauslunde, 85.
- Kepler, Johannes, tysk Astronom, 64, 99.
- Kierkegaard, Søren, Filosof, 55, 86, 120, 132.
- Kingo, Thomas, Salmedigter, 5.
- Kirk, Ole, Politiker, 19.
- Kisum, 77.
- Kjær, Pastor, 41.
- Klank, 31 f.
- Knudsen, Jakob, Forfatter, 63, 87, 100 f, 133. – Jens Lassen, Præst, 101.
- Kold, Kr., Højskolemand, 24, 30, 38.
- kgl. Bibliotek, Det, 81 f.
- Korch, Morten, Forfatter, 107.
- Kristensen, Marius, Højskolelærer, Dr. phil., 80, 82 f. – Martin, Seminarie- forstander, 32, 35 ff, 45 ff, 48, 66, 68, 77, 118. – Sigurd, Lærer, 37.

- Kroman, K., Professor, 23, 67 ff.
 København, 26, 33, 36, 70 f, 78, 90, 109 ff, 133.
 Københavns Amt, 80. – Skolelærer-seminarium, 28 f.
 Lagerløf, Selma, svensk Forfatterinde, 42.
 Laisant, C. A., fransk Matematiker, 51.
 Lange, Kristen A., Seminarieforstan-der, 38.
 Larsen-Ledet, L., Redaktør, 107.
 Larsen, Morten, Frimenighedspræst, 94. – N. A., Professor, 70 f.
 Lehm Laursen, Johs., Stadsbibliotekar, 123.
 Lehmann, Alfred, Dr. phil., 67 ff.
 Leibnitz, G., W. von, tysk Filosof, 51.
 Leipzig, 50.
 Lemvig, 8, 17, 30, 92.
 Leonardo da Vinci, italiensk Maler, Billedhugger, Arkitekt, Ingeniør, Matematiker m. m., 60, 64.
 Lille Bælt, 55.
 Lillerupholm, 41.
 Lind, Præst, 8.
 Lindberg, Niels, Kapellan, 39.
 Liselund, 93 f.
 Lund-Sørensen, A., Præst, 131.
 Læsø, 26.
 Madsen-Mygdal, Thomas, Politiker, 109 ff, 141.
 Magnusson, Arne, islandsk lærd og Haandskriftsamler, 129.
 Marielyst, 36.
 Meyer, Kirstine, Dr. phil., 64.
 Middelfart, 69.
 Munk, Kaj, Præst, Digter, 90, 114.
 Müller, Ludvig Christian, Seminarieforstander, Præst, 20.
 Mølgaard Nielsen, Lærer, 31.
 Møller, Therkel, Proprietær, 41.
 Nationalmuseet, 110 ff.
 Nebelong, J. H., Professor, 65 f.
 Nedergaard, Olaf, Skoleinspektør, 143.
 Neergaard, N., Politiker, 109, 141.
 Nielsen, Rasmus, Professor, 15.
 Nissumboel, 8 f.
 Nissum Bredning, 10.
 Noe-Nyegaard, Søren, Seminarieforstander, Præst, 67.
 Norge, 82.
 Nygaard, C. S., Lærer, 58, 92, 117. – Ellen (Nielsen), 8. – Niels Christensen, 8.
 Nørre Nissum, 8, 21, 30. – vestre Skole, 13.
 Ollerup Højskole, 77.
 Ordrup Kirkegaard, 131, 143.
 Paris, 50 f.
 Petersen, Overlærer, 60.
 Pontoppidan, Morten, Præst, Forfatter, 55, 89.
 Pürschel, Victor, Generalauditor, Politiker, 110.
 Rafael, italiensk Maler, 60.
 Ranum Seminarium, 41.
 Rasmussen, Andreas, Gaardejer, 52. – Knud, Grønlandsforsker, 111. – Vilhelm, Zoolog, Politiker, 67.
 Rathenau, Walther, tysk Politiker og Økonom, 40.
 Reykjavik, 94.
 Ribe Seminarium, 67.
 Rindom, 25.
 Ringkøbing, 19, 25.
 Rix, Kaj, Seminarielektor, 126. – Repræsentant, 126.
 Rode, Ove, Politiker, 110.
 Rotwitt, Højskoleforstander, 36.
 Rousseau, Jean, Jacques, fransk Filoso-f, 3, 68, 100, 116.
 Rovsing, K., Professor, 27 f.
 Ry Højskole, 46.
 Rødning Højskole, 33.
 Røjklit Skole, 24.
 Sakse, 76.
 Samsø, 26.
 Schiller, Friedrich von, tysk Digter, 124.
 Schiøtte, J. C., Zoolog, 43.
 Schmidt, Prokurator, 70.
 Schmidts Seminarium, 20 ff.
 Sejro, 76.
 Seneca, romersk Statsmand og Forfater, 83.
 Sjælland, 117, 142.
 Skaarup Seminarium, 23.
 Skern, 25.
 Skovrup, Ejnar, Højskoleforstander, 100.
 Skydebjerg, 104 f.
 Slagelse, 88, 93.
 Sneum, Axel, Politiker, 142.
 Sokrates, græsk Filosof, 86, 120, 132, 135.
 Splind, 10.
 Staby Højskole, 17, 19, 22 f, 25.
 Stauning, Th., Politiker, 111 f.

- Sten, Adolph, Matematiker, Politiker, 74.
 Steenstrup, Japetus, Zoolog, Professor, 80.
 Sthen, Hans Christensen, Salmedigter, 118.
 St. Josephs Hospital, 83.
 Svendsen, Anders, Overdyrlæge, 126.
 – Ester, gift Byskov, 125 f. – H. J. M., Seminarieførstander, Præst, 23, 36.
 Sverige, 42.
 Sønderjylland, 60.
 Sørensen, H. L., Lærer, 6. – William, Zoolog, Dr. phil., 65 ff.
 Thise Bakker, 91.
 Thomsen, Vilhelm, Sprogforsker, Professor, 79 f.
 Thorsen, P. K., Magister, 76 ff.
 Tolstoy, Leo, russisk Forfatter, 55, 114.
 Tolstrup Kirkegaard, 48.
 Trasimenersøen, 21.
 Twain, Mark, amerikansk Forfatter, 44, 55.
 Tyrsting Herred, 52.
 Uhrskov, Anders, Overbibliotekar, Forfatter, 64, 119, 126.
 Uldum Højskole, 33, 36.
 Ulfborg, 19 f.
 Ungdomshuset paa Nørrevold, 90.
 Uppsala, 60.
 Wallace, Edgar, engelsk Kriminalforfatter, 108.
 Varde, 52.
 Vejle, 35.
 Vejstrup Pigeheim, 97.
 Welhaven, Johan Sebastian Cammermeyer, norsk Digter, 22.
 Vestervoldgade, 112.
 Wilkens, Claudius, Filosof, Professor, 28.
 Vilstrup, Provst, 24.
 Vinding, 52.
 Wittenberg, 82.
 Vrigsted Højskole, 52.
 Østsjælland, 8.

INDHOLD

	Side
Forord	5
I Indledning	7
II I Barndomshjemmet	8
III Skolegang	13
IV Staby	17
V Byskov bliver Lærer	24
VI I Gjedved	32
VII Matematikken drager	48
VIII Hjemliv med mere	52
IX Sproglige Glæder	71
X I Folkeoplysningens Tjeneste	84
XI Folkelig Stridsmand	102
XII Byskov bliver Minister	109
XIII Byskov og os	114
XVI Otium	122
XV Ved Vejs Ende	130
XVI Eftermæle	134
Bibliografi	144
Kilder	152
Navneliste	154

BILLEDER

	Side
Jens Byskov som Lærer ved Gjedved Seminarium	31
Peter Bojsen	33
Martin Kristensen, Tegning af Sigurd Kristensen	37
Jens Byskov	55
Fru Line Byskov	57
Fra Byskov og Hustrus Sølvbryllup	59
P. K. Thorsen	79
Byskov som ældre	95
Undervisningsminister Byskov, Tegning af Jensenius	111
Byskovs Haandskrift	119
Byskov taler ved et Elevmøde	123
Byskov paa 85-Aarsdagen	127

ANDERS UHRSKOV

Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1801-1848

152 Sider, ill., Pris 12 Kr.

Nye Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1849-1914

157 Sider, ill., Pris 14 Kr.

Landsmænd. Tre Livsbilleder

91 Sider, Portrætter, Pris 8 Kr. 75 Øre

En Bog om Byskov

Heri skildres Seminarieforstanderen fra Gjedved, der var
Undervisningsminister fra 1926 til 1929 og kendt Landet
over som Taler og Skribent

159 Sider, ill.

Faas i alle Boglader